

helsinška povelja

Časopis
Helsinškog
odбора za
ljudska prava
u Srbiji

broj 171-172 • januar - februar 2013 • godina XVIII

Zoran Đinđić (1952-2003)

DESET GODINA KASNIJE

Sadržaj

U potrazi za identitetom..... 3

Piše: Sonja Biserko

Deset godina kasnije

Teret moralnih i političkih obaveza.. 5

Piše: Vladimir Gligorov

„Društveno učenje“ Zorana Đinđića:

od filozofskog ka političkom i od

političkog ka istorijskom..... 7

Piše: Latinka Perović

Zoran Đinđić

Srbija, ni na Istoku, ni na Zapadu 12

Osvajanje demokratije:

korak napred, dva nazad 16

Piše: Nastasja Radović

U predvorju apsolutizma..... 20

Piše: Ivan Torov

Šta smeru

Srpska napredna stranka.....22

Piše: Aleksandar Sekulović

Januarsko licemerje.....23

Piše: Tamara Kaliterna

Nova politika na stari način.....25

Piše: Miroslav Filipović

Srbija i Hrvatska

Unapređenje odnosa ili

stvaranje privida27

Piše: Davor Gjenero

Nova izdanja

U čumezu istorije 30

Piše: Dragoljub Todorović

Revizija istorije

Povratak kralja i ruženje naroda....37

Piše: Slobodanka Ast

Agrobiznis i njegove žrtve

Slatki greh Mlađana Dinkića..... 40

Piše: Mijat Lakićević

Vojska Srbije

Ipak značajan iskorak43

Piše: Stipe Sikavica

O kompetentnosti

Nagrade za lojalnost.....44

Piše: Srdan Barišić

Tranziciona pravda

Korak između života i smrti47

piše: Irena Antić

Agresorska odbrana zločinačkog

poduhvata 50

Piše: Bojan Tončić

Rusija

Reforma s crvima 53

Piše: Petar Popović

In memoriam

Ljubivoje Aćimović..... 55

Piše: Vladimir Bilandžić

Sead Hadžović..... 55

Jezik i politika

Jezički galimatijas..... 57

Piše: Srdan M. Jovanović

Povelja na licu mesta

Kikinda: zatvor kod granice.....59

piše: Gordana Perunović Fijat

Žrtve kriminaliteta

Nema mesta za stare 61

Piše: Nataša Lazović

Umesto eseja

Proza.....64

piše: Nenad Daković

Sport i propaganda

Velika sila i kratko trajanje..... 66

piše: Ivan Mrđen

Vojvodanski gradovi kroz istoriju

Novi Sad.....68

Piše: Olga ZIROJEVIĆ

Naša pošta

Privid brige o srpskoj zajednici 72

Piše: Veljko Džakula

Naša pošta

Babi se snilo..... 74

Piše: Rade Vukosav

PIŠE: SONJA BISERKO

U potrazi za identitetom

Posle dugo oklevanja, uz veliki otpor, a istovremeno i pritisak realnosti (ekonomski kolaps), kao i insitiranja Evropske unije (EU) da se kosovsko pitanje zatvori, Srbija je ušla u novu fazu odnosa sa Kosovom - odustajanje i traženje formule za Srbe sa severa. Nije neobično da to rade upravo oni koji su najodgovorniji za slom Srbije, jer jedino oni mogu građanima objasniti zašto se tako mora. U tome ih treba podržati, jer bez odustajanja od Kosova Srbija ne može da se pokrene.

Međutim, velika je nepoznanica šta će biti sa samom Srbijom kada se to dogodi. Dobijanje datuma za pristupne pregovore za članstvo u EU je sigurno značajan pomak. Kako će se pak, stvari dalje razvijati zavisi od toga kako će se aktuelna vlast postaviti prema nekim ključnim problemima koji stoje pred Srbijom. Kakvu Srbiju oni zapravo žele? Populizam naprednjaka i zataškavanje istine o nedavnoj prošlosti ne garantuju nužno oporavak Srbije. Naprotiv, sve ono što je učinjeno na lokalnom nivou (metodologija u preuzimanju vlasti, neprofesionalnost i provincijalnost), kao i način na koji se obračunavaju sa korupcijom navodi na neizvesnost i strepnju. Nema vizije, osim da se nekako preživi uz podršku EU.

Ustav Srbije je antimoderan i ne razlikuje se gotovo uopšte od Miloševićevog (1990), koji je bio uvod u razbijanje Jugoslavije. Aktuelni ustav je na putu razgradnje same Srbije. Ustav se tiče poretka, sistema i samih vrednosti političke zajednice. Aktuelni ustav nije otvorio put reformisanju države i organizacije vlasti, zaštiti svojinskih i ličnih prava, vladavini prava i demokratskom funkcionisanju pravnih i političkih institucija. Sve to je neophodno kako bi Srbija bila pozitivno prepoznatljiva u regionu i u svetu.

Nakon ratova, poraza, opšte devastacije i demoralizacije društva, jedan od ključnih problema jeste i to - šta je novi identitet Srbije i na kojim vrednostima se

gradi. U opštoj konfuziji koja vlada u svim sferama društvenog života, proces izgradnje identiteta Srbije pokazuje nedoslednost, nedostatak autentičnosti i, pre svega, krivotvorenje istine.

Srbija sebe definiše kao multietničko društvo što u suštini i jeste, jer u njoj žive brojne etničke, verske i druge manjine, ali one nisu integrisani deo društva. Ne postoji državna politika inkluzivnosti manjina niti one imaju ikakav udeo u izgradnji zajedničkog identiteta. Jer, multikulturalizam (mada i on ima svoja ograničenja, posebno ako se definiše u tvrdj formi) je odgovor na tradicionalni nacionalni egoizam i ograničenja nacionalne (etničke) kulture i države. Srbija nije otvorena za kulturološki pluralizam, jer ne postoji pravna država i civilno društvo koji bi političke aktere prisilili na poštovanje visokih standarda zaštite ljudskih prava. Srbija nije ni demokratsko društvo, jer ono podrazumeva neprihvatanje nacionalizma i rasizma.

Proces konstrukcije državnog identiteta pokazuje ne samo konfuziju i izopačavanje prošlosti, već i uskogrudost kada je reč o drugima. Državni praznik Srbije je 15. februar, datum koji se povezuje sa devetnaestovekovnim Sretenjskim ustavom koji je bio na snazi samo dve sedmice. Srbija se odrekla antifašizma kao tekovine na kojoj savremena Evropa počiva i upustila se u rehabilitaciju ličnosti vezanih za retrogradne ideologije. Proces rehabilitacije Draže Mihailovića samo što nije završen, a najavljuju se i rehabilitacija Nedića i Ljotića. Mihailović, je osim što je bio kolaboracionist, bio i rasista, jer je njegov program "Homogene Srbije" doveo do stravičnih zločina nad Bošnjacima, Hrvatim ali i samim Srbima druge orijentacije. Aktuelni predsednik Srbije Tomislav Nikolić nosi titulu četničkog vojvode koju dovode u pitanje samo neke organizacije civilnog društva.

Srbija se odrekla nasleđa i prve i druge Jugoslavije koje su obeležile njenu istoriju XX veka, zbog toga što se obe smatraju pogubnim po srpski narod. Izdvojene su samo gore pomenute ličnosti čija je ideologija Velike Srbije bila na delu i devedesetih. Kakva se poruka šalje manjinama u Srbiji i svim susedima u regionu: to izaziva konstantne tenzije i strepnju kod drugih. Svakako, nije problem u tome da se neke istorijske etape ponovo čitaju i istražuju na novi način, ali neke činjenice se ne mogu izbrisati - a to je karakter Drugog svetskog rata, odnosno nacizma i fašizma. Identifikovanje sa tim ideologijama Srbiju dugoročno opstruira u njenoj demokratskoj transformaciji, jer u osnovi tih ideologija jeste rasizam. Uprkos tome, na javnoj sceni u zamahu je široka aktivnost ekstermističkih grupa koje uživaju podršku države i nekih vodećih političkih partija. Opšta konfuzija ogleđa se i u nastupima srbijanskih predstavnika u tzv. nesvrstanom svetu gde se uglavnom koriste popularnost Jugoslavije i tekovine Titove nesvrstane politike.

Interpretacija ratova iz devedesetih je poseban problem, jer se svodi na tezu da je Zapad razbio Jugoslaviju tako što je dao podršku secesionističkim republikama. Haški tribunal se negira kao anti-srpski od samog početka, međutim, oslobadjajuće presude Gotovini i Haradinaju poslužile su kao dodatni argument za totalno ignorisanje haških presuda. Iako je Srbija usvojila skupštinsku rezoluciju o Srebrenici, sad je u toku široka kampanja

negiranja ne samo te rezolucije, već uopšte i odgovornosti Srbije za, na primer, rat u Bosni. Tomislav Nikolić je odmah po inaugurisanju za predsednika Srbije izjavio da u Srebrenici nije počinjen genocid. To govore i ostali predstavnici aktuelne vlasti. Odnosi sa regionom zapinju pre svega na interpretaciji ratova iz devedestih i na problemima proizašlim kao posledica rata.

Politička scena Srbije je zarobljena nacionalizmom i temama koje su građane udaljile od politike. Medijska scena živi od skandala i senzacionalističkih afera koje do kraja diskredituju političke elite i smisao političkog života. Samo ona grupacija koja bude autentična u profilisanju vizije Srbije i koja bude saopštavala istinu, bez obzira o čemu i kome je reč moći će da mobiliše javnost za promene. Jeftine populističke, pre svega, medijske kampanje u borbi protiv korupcije već su izgubile svoju snagu.

Dobijanje datuma za pregovore sa EU imaće političku energiju samo ako se oko tog cilja (pripajanja EU) grupišu proevropske snage u društvu i one budu pokrenule transformaciju društva sa entuzijazmom i verom u evropsku Srbiju.

Prošlo je deset godina od ubistva premijera Zorana Đinđića. To je jedini srpski političar koji je istinski umeo misliti evropsku Srbiju. I deset godina nakon njegovog ubistva Srbija još uvek luta. Ako krene u pravcu EU biće to iznudica, a ne stvarno promišljanje evropske Srbije. Imajući u vidu sve okolnosti i to bi bio veliki iskorak.

Teret moralnih i političkih obaveza

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

„The horror! The horror!“

-JOSEPH KONRAD, *The Heart of Darkness*

Prvi spor koji je izbio odmah posle izbora, 2000. godine, bio je oko smene vrha službi bezbednosti. Potom oko saradnje sa Haškim tribunalom. I konačno oko nacionalne strategije, koji je prekinut ubistvom predsednika vlade, Zorana Đinđića. Od tada do sada, motivi ovoga atentata nisu rasvetljeni, a politička se strategija tek sada, možda, nalazi pred definitivnom promenom. Dok izgradnja državnih ustanova i obračun sa organizovanim kriminalom tek predstoji.

Zašto ovaj atentat nije adekvatno motivisan? Obično je problem naći izvršioce kad nije poznat motiv. Neobično je da se znaju počinioци zločina i da su oni osuđeni, a da se ne zna zašto su ubili, ni manje ni više, nego predsednika vlade. Kako je cilj i bio da se eliminiše predsednik vlade, motivacija mora da bude, ako ne isključivo, onda pretežno, politička. Kako je moguće da se ne zna tačno koji je bio politički cilj ubistva predsednika vlade? I da to nije bilo predmet istrage i ishod sudskog procesa?

Jedna mogućnost jeste da je motivacija očigledna, pa je nije neophodno posebno utvrđivati. Budući da su atentatori radili za državu, jasno je da je reč o nekoj vrsti političke zavere. Čiji je, naravno, cilj da se promene ljudi na vlasti i politika vlade. Ne bi znači trebalo da je teško da se utvrde svi detalji i svi učesnici ove zavere. Opet, moguće je da to nije učinjeno naprosto zato što je i to zapravo opšte poznato. Ne znamo ko je koliko upetljan, ali nije tajna ko su, u jednoj ili drugoj ulozi, zaverenici. Za pretpostaviti je da oni nisu svi neposredno komunicirali, a i da je neki stepen razumevanja bio uspostavljen prećutno. Uostalom, ponašanje okrivljenih i potom osuđenih ukazuje na takav tip koordinacije među zaverenicima. To, međutim, ne znači da se sve veze, političke i kriminalne, ove zavere ne

mogu razotkriti. Jer, ipak, da bi ubistvo dovelo do željenog cilja, potrebno je da svima bude poznato sve, od toga ko će šta da uradi, do toga ko će kako da reaguje - potrebno je da bude poznato bar u načelu. To, opet, znači da je sve to dostupno i istražiteljima i sudskim vlastima, ako žele da razotkriju i zaveru i zaverenike, pa tako i njihove motive, dakle šta je motivisalo ovaj atentat.

Zapravo bi bilo nezadovoljavajuće da se formira sud o izvršiocima atentata, ako nije poznat njihov motiv, dakle, zašto i sa kojim ciljem su izvršili zločin? Tu bi mogao biti i drugi razlog što se politička motivacija nije istraživala - jer je bilo jasno do čega bi to istraživanje dovelo. Ukoliko je tome tako, onda je reč ne toliko o nespremnosti da se istraži politička pozadina i motivacija ubistva predsednika vlade, već o postupku zataškavanja u kome učestvuju i istražni i sudski organi. Ovo je neizbežan zaključak, kojim se opet nameće novo pitanje: zašto ne postoji pritisak javnosti da se ne samo utvrdi motiv za ovaj politički atentat, već i da se razjasne razlozi zataškavanja? Jer bi trebalo da je u nedvosmislenom javnom interesu da se utvrdi da li, zašto i koga ovo neotkrivanje motiva i zataškavanja političke pozadine štiti? Pritiska, međutim, nema i neka se posebna zabrinutost zbog toga ne može videti.

Razlog za to, opet, može biti to da je sve što se tiče zavere, njene političke motivacije i sastava zaverenika i onako javnosti poznato. Ukoliko je tako, to bi značilo da javnost ne želi da zna ono što joj je poznato. To je, naravno, saučesništvo u prikrivanju istine, dakle u zataškavanju zločina. Jer je istina svima poznata, a neprijatna je. Ta je neprijatnost moralna. Svi koji učestvuju u tom zataškavanju onoga što je, na jedan ili drugi način, svima poznato, to čine da bi izbegli moralnu odgovornost. Jer bi bilo neminovno da se sudski i politički dela. To je neminovnost moralnog imperativa. Ovako, neznanjem, odnosno privatnim znanjem, može se potisnuti obaveza da se dela u saglasnosti sa onim što je poznato, što je predmet javnog saznanja.

Kako je ta zavera ćutanja moguća? Strepi se ne samo od toga što bi se saznalo o ovom ubistvu, mada se istina zapravo zna. Ali, uz to, preči i suočavanje sa zločinačkim sistemom, sa istinom, koju takođe svi znaju, da je zemlja, da je država bila zasnovana na zločinu. I da je uživala veliku, često neograničenu podršku. Tako da je politička motivacija ubistva predsednika vlade zapravo primer zločinačke političke

motivacije državnih vlasti, kojima nije nedostajala podrška, politička, ali i ideološka.

To je potrebno posmatrati u kontekstu podrške nacionalnom programu, od koga se nije htelo odustati ni po cenu zataškavanja atentata na predsednika vlade. Nudila su se objašnjenja atentata, u koja je malo verovatno da su verovali i njihovi autori, budući da su atentatori poznati. Recimo, sugestija da je Đinđić ubijen zato što je rešio da se vrati nacionalnom programu koga je bio napustio i da zauzme čvrst stav kada je reč o Kosovo, podrazumeva da se ubice ne znaju. Jer su ovi koji su okrivljeni i osuđeni radili upravo za tu nacionalnu stvar. Zapravo je neprijatno bilo i ostalo slušati kako ljudi koji svakako znaju sve što znaju i svi drugi, ako ne i više, o ubistvu, izvršiocima, i o političkoj pozadini čitave afere, neprijatno je dakle čitati kako nagoveštavaju da je Đinđić ubijen upravo kad je hteo da se vrati nacionalnom programu očuvanja suvereniteta nad Kosovom. Da li su zaverenici računali sa padom popularnosti Đinđića u nekim stranim krugovima zbog njegovog nezadovoljstva njihovim ponašanjem, to je svakako nešto što bi valjalo znati. Kao uostalom i sve druge okolnosti sa kojima su računali, uključujući i međunarodnu reakciju. Ceneći, međutim, po reakciji koja je usledila, veoma je verovatno da su se preračunali.

Zapravo, kada se govori o kontekstu, tu je verovatno najvažnija činjenica priprema susreta na vrhu predstavnika Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana koji se pripremao za jun 2003, kada je i održan. Ključan cilj je bio da se obezbedi što je moguće čvršća obaveza Evropske unije da će primiti u članstvo sve balkanske zemlje. U tome su od posebnog značaja bili nerešeni konstitucionalni i teritorijalni problemi, među koje je svakako spadalo i pitanje statusa Kosova. Od Srbije se očekivalo da jasno iznese koje tačno interese ima na Kosovu, jer se inače nije mogao suzbiti skepticizam sa kojim su neke zemlje prilazile čitavom tom programu integracije Balkana u Evropsku uniju. Bilo je jasno da je potrebno pokrenuti proces rešavanja statusa Kosova, kako bi se promenila dinamika političkih kretanja na Balkanu i odnosa cele regije prema Evropskoj uniji. U tom je kontekstu bilo sasvim razumljivo da je Đinđić težio da pitanje Kosova stavi na dnevni red, kako bi se povećao ulog i same Evropske unije, ali i drugih međunarodnih činilaca u balkanskom raspletu. Može se raspravljati o tom njegovom pristupu, ali to je relevantan kontekst za povećano interesovanje za status Kosova, i za nezadovoljstvo sa veoma

skeptičnim stavom prema integraciji preostalih balkanskih zemalja u Evropsku uniju. U mesecima i nedeljama pre samog atentata, uopšte nije bilo izvesno da će Evropska unija biti spremna da se obaveže na to da će prihvatiti sve balkanske zemlje kao buduće članice. I zapravo, ono što je postignuto u Solunu je bilo neka vrsta uslovne obaveze, koja se potom pretvorila, političkom interpretacijom u potpunu obavezu i u prihvatanje prava balkanskih zemalja na članstvo u Evropskoj uniji.

Politika koja je vođena posle ubistva Đinđića, i posle održanih izbora je obezbedila kontinuitet sa strategijom ostvarivanja nacionalnih interesa koja je formulisana i sprovedena negde od druge polovine osamdesetih godina prošloga veka. Naravno, okolnosti su bile drugačije, zbog čega su i sredstva bila drukčija. Rezultati su, međutim, isti, što će reći, uglavnom veoma negativni i po zemlju i po građane. To je sve dobro poznato i ponavljanje nije potrebno. Ono što je ključno je razlika između hitnosti koju je Đinđić počeo da pokazuje početkom 2003. godine, sa politikom odugovlačenja koja je usledila. Pri tom nije samo izgubljeno deset godina, već su i nagomilane obaveze, moralne i političke, koje će opterećivati društvo i građane mnogo duže.

Ovde možda ima smisla vratiti se više od dve decenije unazad u vreme kad se krenulo stranputicom, uz masovnu podršku i neviđenu euforiju. Jedna je generacija preuzela odgovornost za to, neposredno ili posredno. Biral se između posvećenosti demokratiji i korišćenju svih sredstava da bi se ostvarili nacionalni interesi, možda sa većim uspehom nego bilo kad ranije. Bilo je neprijatno gledati kako ljudi odjednom otkrivaju prednosti sile i lukavstva i uopšte, upotrebe svih sredstava kako bi se ostvarili navodno poželjni nacionalni interesi. Razmena teritorija i humana preseljenja su samo ekstremni oblik opravdanja upotrebe nasilja i zločina svačke vrste, kako bi se zaokružila nacionalna država.

U tom kontekstu bi trebalo posmatrati i početak i razvoj Đinđićeve političke karijere. Kraj, takođe, nije u neskladu sa tom političkom tragedijom. U ovom se času zemlja ponovo nalazi pred mogućim drugačijim raspletom, kome je, mislim da se može reći, Đinđić težio krajem 2002. i početkom 2003. godine. Ukoliko ovoga puta stvari krenu u boljem pravcu, možda će se smoci snage da se konačno rasvetli pozadina njegovog ubistva, a sa tim i čitava istorija politike zločina u poslednjih dvadesetak i nešto godina.

„Društveno učenje“ Zorana Đinđića: od filozofskog ka političkom i od političkog ka istorijskom

PIŠE: LATINKA PEROVIĆ

Zoran Đinđić je bio filozof i političar. Da li su to dve ličnosti? Ako jesu, šta ih razdvaja? A ako, pak, nisu, šta ih povezuje?

Sam Đinđić je jednom rekao: „kad sam političar, moram zaboraviti da sam filozof, moram prestati biti filozof“.¹ Kakva je priroda ovoga „reza između filozofa i političara“: da li je filozof amputiran? Po Dunji Melčić, filozof je promenio „način mišljenja i ponašanja“, ali ne postoje „dva Đinđića“.² U političaru su vidljivi tragovi „njegovoga dugogodišnjeg filozofskog iskustva“.³

Slično Melčićevoj, misli i Novica Milić. Na osnovu Đinđićevog stava da su fundamenti *utemeljenja* – tog ključnog pitanja njegove prve filozofske knjige (doktorske disertacije, čiji je srpski prevod sa nemačkog jezika, na kome je pisana i branjena, objavljen pod naslovom *Jesen dijalektike*) – „nejednoznačni i nisu definitivni“, Milić je izveo zaključak da – „To implicira i mogućnost da se iz filozofije pređe u istoriju, iz teorije u praksu, odnosno iz refleksije u politiku. Đinđićev prelaz ka pragmatičnoj politici kao pitanju istorije oblikovan je ovim reflektivnim višeznačnostima i – uprkos tome što se ovaj prelaz za njega tragično završio – smislom koji za nas nije konačan“.⁴

Posle ubistva Zorana Đinđića, prvog postkomunističkog premijera u Srbiji, postojao je utisak da je političar istisnuo iz pamćenja filozofa: „Teorijska postignuća Zorana Đinđića stoje u sjeni njegove kratke ali

dramatične političke karijere“.⁵ To, međutim, ne znači, čak i da je Zoran Đinđić kao filozof bio prisutniji ranije, da kao i politički pisac i mislilac nije, tek posle ubistva, ostao u nekoj senci. U najboljem slučaju, to je senka brzog i energičnog pragmatičara u politici. Ne uočava se, ili se ignoriše, njegov intelektualni razvoj: jedna individualna evolucija, koju srpsko društvo nije pratilo, a mora je, ako računa na budućnost, i samo da prođe.

Srpsko društvo, uključujući i njegovu intelektualnu zajednicu, pokazalo je, najblaže rečeno, veliku neodređenost u odnosu prema pojavi Zorana Đinđića. Na tragu nezatne individualističke, odnosno liberalne tradicije i predstavničke demokratije u Srbiji, on je, od samog početka, bio u sudaru sa dominantnom kolektivističkom tradicijom i njoj imanentnim populističkim načinom sticanja legitimiteta vlasti. U binarnom shematizmu koji je na

„Neophodno je strpljenje i naporan rad.“

–Zoran Đinđić, 2000.

temelju dominantne tradicije uspostavljen u srpskom društvu: laž/istina; patrioti/izdajnici; naši/ njihovi; prijatelj/neprijatelj – Zoran Đinđić je, i prećutno i javno, svrstavan na stranu čije su se različite oznake kondenzovale u pojmu *neprijatelj*. Kao prvog postkomunističkog premijera pratilo ga je, kao psihološka priprema za egzekuciju, sistematsko lično i političko diskreditovanje.⁶ Ubistvo je ipak izazvalo šok. Međutim, ubrzo je došlo do reviktimizacije ubijenog premijera,⁷ a sudski proces optuženima za njegovo ubistvo pratila

1 Dunja Melčić, „Filozofska radoznalost Zorana Đinđića“. Zoran Đinđić: etika odgovornosti – Zbornik radova; urednik dr Latinka Perović; Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Biblioteka Svedočanstva br. 25, Beograd, 2006, str. 101-102.

2 Isto, str. 101.

3 Isto, str. 103.

4 Novica Milić: „Jesen dijalektike u proleću mišljenja Zorana Đinđića“. Zoran Đinđić, Izabrana dela. Knjiga 2: Jesen dijalektike. Karl Marks i utemeljenje kritičke teorije društva, Narodna biblioteka Srbije i Fond dr Zoran Đinđić, Beograd, 2011, str. XXIX.

5 Dunja Melčić, „Filozofska radoznalost Zorana Đinđića“... str. 101.

6 Izabela Kisić i Ksenija Lazović, „Medijska slika Zorana Đinđića“; Zoran Đinđić: etika odgovornosti – Zbornik radova...

7 Vesna Nikolić – Ristanović, „Konstrukcija krivice žrtve, sa posebnim osvrtom na krivični postupak protiv optuženih za ubistvo premijera Zorana Đinđića“. Temida, Beograd, mart 2004.

je ravnodušnost društva.¹ Odjednom, započelo je ritualno obeležavanje godišnjice ubistva, koje, bez obzira na motive organizatora ne doprinosi razumevanju suštine pojave Zorana Đinđića: *žalimo što je ubijen ne pitajući se zašto se to dogodilo*.

Zoran Đinđić nije bio prvi u novijoj političkoj istoriji Srbije, koji je formulisao alternativu dominantnom kolektivizmu. Ali je temeljnije od drugih razumeo i opisao dramu srpskog naroda, balkanskih naroda uopšte, u epohalnim promenama na kraju prošlog milenijuma i veka. Suštinu te drame video je u izboru između dve mogućnosti koje su pomenute promene nametnule malom siromašnom narodu, u kome je jedinstvo imalo prioritet u odnosu na slobodu, nezavisno od njegove volje. Jedna je mogućnost da na te promene, frustriran razvijenim okruženjem, Evropom, reaguje zatvaranjem, odbranom kolektivističkog identiteta, koja ga čini sve manje kompatibilnim sa okruženjem. I druga, da se, razvijajući unutrašnju kompleksnost, što se doživljava kao rastakanje identiteta, tim promenama pridruži. Zoran Đinđić nije pojednostavljavao: svaki od izbora je rizičan, ali je upoređivao njihove efekte, pre no što je postao odlučni zagovornik pridruživanja razvijenom okruženju - Evropi. Njegov rad u politici i nije ništa drugo nego traženje odgovora na pitanje *zašto tamo treba ići i kako odavde do tamo stići*. Srpsko društvo je nesigurno u odnosu prema Zoranu Đinđiću jer, za razliku od njega koji je to individualno učinio, nije, još uvek, samo napravilo izbor između pomenute dve mogućnosti.

Zoran Đinđić je ubijen, navršivši tek 50 godina. Prvi rad objavio je u svojoj 24. godini (1976), a poslednji neposredno pre ubistva (2003). Za tih 27 godina stvorio je opus impozantan i po obimu (240 bibliografskih jedinica) i po sadržaju (dve filozofske studije i jedna ustavno-pravna, filozofske i političke rasprave, članci i eseji, prikazi, prevodi).² Nprestano pisanje Zorana Đinđića, i dok je bio premijer, jedinstveno je u novijoj političkoj istoriji Srbije. Ono je njegovo vlastito „društveno učenje“ i „uvežbavanje“ naučenog. Ali i važan rad na stvaranju moderne političke kulture i *jedne politike odgovornosti*. Uz to, ima i *prosvetiteljsku* funkciju, gotovo *misionarsku*. Svestan da je pokušaj izbora između otvorenog i

zatvorenog društva, između individualizma i kolektivizma, s obzirom na ukorenjenost i dominaciju ovog drugog, „istorijski eksperiment“ neizvesnog ishoda, Zoran Đinđić je, ne zaklanjajući se ni iza stranke, ni iza vlade, tumačio, uticao i pridobijao građane. Sve sa ciljem: da njih, bez kojih promena kolektivnog načina ponašanja nije moguća, u te promene uključi. Pisao je o mnogim pojedinostima razvoja srpskog društva imajući uvek u vidu celinu. To su dobro uočili naročito mladi ljudi i kada njega više nije bilo tu su celinu počeli nazivati vizijom Zorana Đinđića.

Osim naučnih rasprava, članaka i eseja u filozofskim i sociološkim časopisima, u dnevnim i nedeljnim novinama, Zoran Đinđić je davao intervjue i izjave, i učestvovao u brojnim diskusijama.³ Zato je njegovo pisano delo, i to u svojoj celini,⁴ najdublji trag koji je on ostavio i najpouzdaniji izvor o njemu. Ujedno i brana „živom pesku interpretacija“ njegove pojave i površnim istorijskim analogijama. Zoran Đinđić nije incident u novijoj srpskoj istoriji, ali je najmarkantnija intelektualna pojava na tragu njenog moderniteta. On je najpotpunije razvio alternativu dominantnom načinu konstituisanja zajedničkog identiteta: umesto nametnutog jedinstva, sloboda konstituisanja zajedničkog identiteta kroz otvorene kanale komunikacije na svim nivoima. Instinkt protivnika koga nije moguće ni personalizovati ni locirati zbog toga što je njime prožeto kolektivno ponašanje, bio je dovoljno snažan da to oseti i spreči.

Filozof i političar su jedna ličnost. Ali, kakva ličnost?

3 Isto.

4 Od pet planiranih knjiga Izabranih dela Zorana Đinđića do sada su objavljene tri: Jugoslavija kao nedovršena država. Knjiga 1. Predgovor Nenada Dimitrijevića: „Kontinuitet nedovršene državnosti“, Narodna biblioteka Srbije, Fond dr Zoran Đinđić, Beograd, 2010; Jesen dijalektike. Karl Marks i utemeljenje kritičke teorije društva. Knjiga 2. Predgovor Novice Milića, „Jesen dijalektike u proleću mišljenja Zorana Đinđića“, Isto, Beograd 2011; Subjektivnost i nasilje. Nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma. Knjiga 3. Predgovor Miroslava Malovića, „Jesen moderne“, Narodna biblioteka Srbije, Fondacija dr Zoran Đinđić, Beograd, 2012.

Pomenutim knjigama pridružuje se sad Knjiga 4: Politika i društvo. Rasprave, članci i eseji. Ona predstavlja izbor iz autorskih tekstova Zorana Đinđića od polovine osamdesetih godina prošloga veka do 2003. godine. Priredivač je sledio hronološki red, uveren da se u njemu ogleda dinamika nastajanja tekstova, ali i proces „društvenog učenja“ Zorana Đinđića.

1 Latinka Perović, „Srpsko društvo i Zoran Đinđić“, Danas, Beograd, 2004, 9. jun; Marijana Obradović, „Sudski proces optuženima za ubistvo premijera Zorana Đinđića“. Zoran Đinđić: etika odgovornosti - Zbornik radova...

2 Dobrilo Aranitović, „Bibliografija Zorana Đinđića“. Zoran Đinđić: etika odgovornosti - Zbornik radova... str. 379 - 407.

Zoran Đinđić je za tri godine (1971-1974) završio studije na grupi za filozofiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Iako su njegov talenat i filozofska radoznalost bili rano uočeni, a uz to je bilo poznato da je, osuđen na godinu dana uslovno, teško dolazio do posla, akademska sredina mu nije otvorila vrata. O tome Zoran Đinđić nije nikada govorio.⁵ Ali je, govoreći o drugima sa istim iskustvom, faktički opisao i svoj položaj. U nekrologu svom gimnazijskom profesoru filozofije u IX Beogradskoj gimnaziji, Milanu Kovačeviću, pod čijim je uticajem bio, napisao je: „Prvi pokušaj (Milana Kovačevića - L.P.) integrisanja u filozofski Beograd nije uspeo. Tu je počela da se nazire dijalektika koja će obeležiti njegovu kasniju akademsku karijeru. Intelektualna svojeglavost, nagon na autonomiju i animoznost prema grupama, školama (starim i novim) klasicima, Milan Kovačević je branio po cenu institucionalnog marginalizovanja. Ono mu je na trenutke teško padalo, ali u njegovoj moći nije bilo da bira: svoju prirodu nije mogao poreći, a eventualni *institucionalni patroni posedovali su često šesto čulo za nepoželjnu individualnost*“.⁶ (Podv. L.P.)

U citiranim rečima Zorana Đinđića ogleda se sudbina onih intelektualaca u Srbiji - i to u toku čitave njene novovekovne istorije - koji su zbog svog individualizma, sa stanovišta dominantnog kolektivizma, po definiciji bili *neželjena elita*. Zoran Đinđić je njen izrazit pripadnik.

Studije Zorana Đinđića protekle su u ozračju marksizma ne samo kao službene doktrine već i kao najuticajnije filozofske škole. Njegovi profesori bili su po samodefiniciji marksisti. „Kritičari svega postojećeg“, oni nisu preispitivali fundamentalne teorije: ona je za njih ostala bezalternativna.⁷ Đinđić im je prebacivao što su generacije svojih studenata, uključujući i njegovu, držali „u duhovnom marksističkom getu“, lišavajući ih naročito uvida u nasleđe evropskog liberalizma. Odbacujući staljinističku varijantu marksizma, oni su istovremeno odbacivali

kao alternativu građansko društvo i liberalizam.⁸ Vraćajući se mladom Marksu, odnosno izvornom marksizmu, težili su humanijoj varijanti u suštini sovjetskog socijalizma. Kad je zbilja krajem prošlog veka razbila njihov teorijski okvir, oni su to jednostavno prećutali, ostavljajući nejasnim pitanje svog stvarnog teorijskog identiteta.

Odlazak Zorana Đinđića u Nemačku na doktorske (1977-1979), a zatim postdoktorske studije (1980-1982), imao je ključni značaj za njegovo teorijsko sazrevanje. U svakom slučaju, svoja dalja filozofska interesovanja „morao je“, kako kaže Novica Milić, „da razvija po strani od atmosfere u kojoj je sazrevao, a naročito od političkog stanja u zemlji...“⁹

„Moje čvrsto uverenje je da smo mi kao narod XX vek prokockali.“

—Zoran Đinđić, 2001

Krizu Jugoslavije Zoran Đinđić je smatrao latentnom od 1945. godine, zaoštrenom od šezdesetih godina, a dramatično otvorenom od polovine osamdesetih godina prošloga veka, upravo kada se on iz Nemačke vratio u zemlju. Pitao se da li ima paradoksa u činjenici da: „Nikada u našoj istoriji nije toliko toga učinjeno u ime afirmacije nacija. Istovremeno, nikada se jugoslovenske nacije nisu osećale tako ugroženima, osujećenima i obespravljenima kao danas.“¹⁰

5 Vid. Latinka Perović, „Uvod: Srpsko društvo i Zoran Đinđić“. Zoran Đinđić: etika odgovornosti - Zbornik radova...

6 Zoran Đinđić, „In memoriam. Milan Kovačević (1938-1988)“, Theoria, Beograd, 1988, br. 1-2.

7 Vid. Vladimir Gligorov, „Ratnici i trgovci, pragmatizam i legalizam“. Zoran Đinđić: etika odgovornosti - zbornik radova...

8 Zoran Đinđić, „Marksizam i liberalizam - predlog za polemiku“, Theoria, Beograd, 1986, 1-2; Isti, „Praxis marksizam u negovoj epohi“, Theoria, Beograd, 1988, br. 1-2.

9 Novica Milić: „Jesen dijalektike u proleću mišljenja Zorana Đinđića“... str. XIII.

10 Naslovi tekstova Zorana Đinđića koji su citirani, a uvršteni su u ovu knjigu, nisu u napomenama navođeni, jer će ih čitalac naći u

Gde je rešenje ovog paradoksa?" U traženju odgovora na ovo pitanje, sa već učvršćenim stanovištem o građanskom društvu i individuumu kao temelju njegove konstitucije, odnosno socijalističkom društvu koje isključuje individualnu perspektivu, Đinđić je došao do zaključka da su, u ipak kompleksnom jugoslovenskom društvu, blokirani kanali komunikacije na svim nivoima, i da je ono bilo osuđeno na arbitražu: diktatura je bila funkcionalna. To je, po njemu, trebalo da sugerira način rešenja krize.

U to vreme, na stranicama dnevnih listova i nedeljnika u Beogradu, vođena je diskusija o uzrocima krize i njenom rešenju. Iz te diskusije jedva da je izostao ijedan poznatiji pripadnik srpske inteligencije. Među učesnicima je postojala saglasnost da je već avnojevska konstitucija oštetila interese dijasporičnog srpskog naroda, a da ih je konfederalni Ustav 1974, zbog prerogativa nacionalne države koje je dao jugoslovenskim republikama, vitalno ugrozio. Sam Zoran Đinđić je smatrao da bi „Jugoslavija... možda izgledala drugačije da je kojim slučajem u prvim danima njenog reformisanja dominiralo socijalno-individualno a ne nacionalno-etničko“. Ali, zašto nije?

Zorana Đinđića ne treba posmatrati izolovano, već u okviru pomenute diskusije. Većina njenih učesnika je bila za redosled: prvo promena ustava, pa demokratija. Đinđić je odbacivao svako rešenje „pesnicama“ i „izvozom revolucije“ iz Srbije, ne isključujući nikada dogovor. Posle Versaja, Jajca, Briona i, kako je govorio, četvrte dislocirane Jugoslavije, pledirao je za „petu Jugoslaviju“. Ali, bez obuhvatnih promena jugoslovenskog društva ili jugoslovenskih društava nije nazirao rešenje krize. Jugoslovenske republike nisu etnički jedinstvene monade i kao segmenti raspadnute celine zadržaće sve njene karakteristike. Umesto stabilnosti, nastaviće se njihovo fragmentizovanje na etničke manjine.

U esejima Zorana Đinđića, koje je on 1988/99. godine objavljivao u *Književnim novinama*, a koji će se zaokruženi pojaviti u njegovoj knjizi pod naslovom *Jugoslavija kao nedovršena država*, po Nenadu Dimitrijeviću je „prvi put na teorijski relevantan način afirmisana liberalna misao o pojedincu, društvu i politici“.¹ Na toj misli temelji se Đinđićevo shvatanje da „na kraju krajeva, nije važno šta neka država čini za pojedinca, ili šta pojedinac čini za državu, već šta taj pojedinac čini za samog sebe“.²

samoj knjizi.

1 Nenad Dimitrijević, „Kontinuitet nedovršene državnosti“... str. IX.

2 Miroslav Malović, „Jesen Moderne“... str. XXV.

Šta znači nedovršena država? Sve socijalističke države, uključujući i Jugoslaviju, imale su, podsećao je Đinđić, institucije moderne države (ustav, pravni sistem, izbore, ministre) a ipak to nisu bile. Imajući u vidu Jugoslaviju, čiju je krizu analizirao, isticao je činjenicu da je, od Drugog svetskog rata, Komunistička partija bila jedini stvarni sadržaj političkog života, a sve ostalo privid. Raspad partije morao je zato ugroziti jedinstvo države: „Bez partije nema političke komunikacije, nema saglasnosti, bez saglasnosti nema ustava. Dakle, bez partije nema ustava?“ Kako izaći iz ove blokade? Jer, ona u Srbiji neće biti uklonjena ni posle raspada Jugoslavije.

I nakon promena ustava u Srbiji, Đinđić je postavio pitanje: *Srbija, šta je to?* Ona nije postala država u modernom smislu „kao rezultat demokratske saglasnosti na kojoj počiva legitimna vlast“. Ni posle „ustavnih promena“, „nije tako sigurno da je ona postala država, pa čak niti da se na tom putu nalazi“. Čime je to objašnjavao?

Političke reforme su se, po Đinđiću, od početka, u Srbiji odvijale „u trijumfu teritorijalnog načela“, jedinstva teritorije u predmodernom smislu, čiji će narod biti homogenizovan jedinstvenom državnom vlašću. Otuda, u politici monopol, u ekonomiji društvena svojina, u ideologiji ortodoksija. Jer, da bi Srbija postala „politička zajednica koja se reprodukuje slobodnom voljom građana“, potrebno je da moć bude locirana u višestranačkom parlamentu, to jest, da izbori budu slobodni, štampi i političkim udruženjima, garantovana sloboda.

Đinđić se pitao o razlozima zbog kojih se Srbija u političkim reformama našla na začelju zemalja Istočne Evrope. Odgovor nije nalazio samo u aktuelnoj situaciji. Sve više je uzimao u obzir kompleksnu prošlost i nastojao da utvrdi da li u njoj postoje konstante koje objašnjavaju i aktuelnu situaciju. U novijoj srpskoj istoriji razlikovao je četiri ciklusa: u svakom su stečene prednosti dovedene u pitanje *maksimalizmom*, koji je drugo ime za nacionalizam. Nijedna realna država nije zadovoljavala srpsku intelektualnu i političku elitu. U svim generacijama živela je težnja ka nacionalnoj državi koja će teritorijalno obuhvatati čitav srpski narod. Tako, posle Prvog svetskog rata - umesto federacije - unitarna država. Drugi svetski rat - uz oslobodilački rat - revolucija. Hladni rat - umesto reformi, trijumf teritorijalnog načela. „Danas smo“, pisao je 2001.

godine, „ponovo u jednom takvom ciklusu“. I ponovo „ne umemo da učimo“.

Za Zorana Đinđića politika je predstavljala, pre svega „svet života“ (Husserl). Taj „svet života“ imao je u Srbiji devedesetih godina prošloga veka dve strane: na jednoj - rigidni komunistički režim koji se žilavo održavao još jedino tu, a na drugoj - jalova i neefikasna opozicija tom režimu. Đinđić nikada nije personalizovao ni jednu ni drugu stranu; „Uopšte me ne interesuju lične osobine prošlih, trenutnih i budućih lidera... Radi se o političkom pristupu“. A u tom je pristupu uvažavao sledeće činjenice:

Kao prvo, razliku između komunizma u zemljama u kojima je „uvezen“ i onih u kojima je, kao u Jugoslaviji, pobedio „iznutra“. U prvima je demokratizam bio identičan sa oslobođenjem od spoljne prinude: „mi“ i „agresori“. U Jugoslaviji, odnosno u Srbiji, nedostatak spoljne prinude kompenzovan je prelaskom sa ravni društvenog na ravan nacionalnog, na kojoj se uspostavlja mehanizam „naši“ - „njihovi“.

Zatim, da se komunistički režim u Srbiji, iako autoritaran, ne drži samo na sili već na manipulaciji problemima koje stanovništvo smatra realnim i čije rešenje očekuje. Naime, Slobodan Milošević se pojavio kao onaj koji Srbiji iz „tri dela“ - kakvom ju je učinio Ustav 1974 - „vraća državnost“. Postavljajući se kao „spasilac države“ (*Srbija će biti država ili je neće biti!*), on je istovremeno „promovisao model vaninstitucionalne, tj. lične nekontrolisane vlasti. Uz državnost išla je i diktatura. Zoran Đinđić je u to vreme bio jedan od retkih autora u Srbiji koji je upozoravao na moguće posledice neograničenih ovlašćenja koja se daju jednom pojedincu da reši pitanje Kosova. Video ih je u opasnosti da se teritorijalno pitanje stavi iznad osnovnih prava Albanaca, ali i u opasnosti da se ta ovlašćenja protegnu na sve manjine: etničke, verske, političke.

Kampanja o Slobodanu Miloševiću kao „spasiocu države“ nastavila se kampanjom o njemu kao „plebiscitarnom vođi svih Srba“. U nameri da sačuva socijalističku Jugoslaviju (to jest, državosvojinski odnos, jednopartijski sistem, ideološki monopol), Milošević

je upotrebio Srbe van Srbije, načinivši *grešku bez popravke*. Sa ove kampanje prešlo se na kampanju o ekonomiji. Zategnut je luk između dve demagoške parole: „Niko ne sme da vas bije“ i „Niko ne sme da vas otpusti“.

Može se, naravno, objasniti da su ljudi dali podršku režimu koji je ponudio svoju verziju problema koji su se i njih ticali i obećao njihova efikasna rešenja. Teže je, međutim, objasniti zašto su ostali uz Slobodana Miloševića i kada je isanjan san „da ćemo prekim putem i bez mnogo formalnosti stići do svoje države, da ćemo na oruk rešiti nacionalno pitanje i bez korenitih reformi prebroditi ekonomsku krizu“. U traženju odgovora na ovo pitanje, Zorana Đinđića nisu, opet, zanimale lične karakteristike Slobodana Miloševića (u istoj konstelaciji javio bi se neko sa drugim ličnim imenom i prezimenom), već njegovi socijalni oslonci i način njegovog delovanja. Odnosno, samo srpsko društvo.

U analizi modela mobilisanja društvenih slojeva u Srbiji za vreme Slobodana Miloševića, Zoran Đinđić je nalazio „frapantnu sličnost sa elementarnim modelom komunizma“. U oba slučaja, reč je, po njemu, o *ruralnoj restauraciji* (Marks bi, kaže Đinđić,

„Imajući u vidu iskustva Aljendea, Kerenskog i drugih bezubih građanskih revolucija koje počinju narodnim entuzijazmom, a završavaju krvavim obračunima, imao sam neprijatan osećaj da ništa nije završeno...“

—Zoran Đinđić, 2001

rekao, „ruralnoj kontrarevoluciji“) u kojoj je komunistam poslužio samo kao forma za „promenu elita, tj. za veliku seobu provincije u grad“. Veliki broj sledbenika komunističke ideologije mogao bi, kao što će se i dogoditi, verno i odano služiti i nekoj drugoj ideologiji koja bi pomenutu promenu omogućavala. Biće, ipak, po Đinđiću, potrebna jedna opšta teorija koja bi objasnila uzroke „da se u formi demokratije restaurira jedan arhaični poredak“. Pri tom će biti važno objasniti karakter aparata koji je nastao promenom elita.

On ne predstavlja državni servis, koji je specijalizovan i osposobljen da rešava probleme. Njegova je funkcija da blokira i unutrašnje i spoljašnje komunikacije, redukuje kompleksnost društva i spreči promene autoritarnog sistema: zato je represivan. U tome je Zoran Đinđić video suštinu pojave Slobodana Miloševića i ujedno shvatio da ona ima istoriju. Na „ruralni instinkt“, na društveni model koji je uvek bio isti samo se drugačije zvao, Đinđić će se tek vraćati kao na jednu od konstanti novije srpske istorije.

Kako je Zoran Đinđić video, uslovno rečeno, drugu „stranu života“ u Srbiji devedesetih godina prošloga veka?

Raspad represivnog jedinstva odvijao se, po Đinđiću, pod sloganom pluralizma. U stvarnosti, umesto

monističkog represivnog jedinstva, došlo je do represivnog pluralizma: strukturalna svojstva ostala su nepromenjena. Pod parolom - „Samo da komunisti odu, posle ćemo videti“, stvoren je dvocifren broj političkih partija sa gotovo istovetnim programom: tržišna privreda, višepartijski sistem, parlamentarna demokratija, ljudska prava. Budući da je i vladajuća partija, koja je nacionalno jedinstvo stavila iznad demokratije, u svoju propagandu ipak unosila neke pojmove demokratije, između nje i opozicije iščezla je razlika. Umesto da se bori za kontrolisanu moć preko višestranačkog parlamenta, opozicija se borila za učešće u moći. Zato je prema efikasnoj vladajućoj partiji ostala neefikasna: stranke su sredstvo a ne cilj demokratije. Izostalo je stvaranje političkih sredstava,

Zoran Đinđić

Srbija, ni na Istoku, ni na Zapadu

Ništa nije tako slabo kao ideja čije vreme je bespovratno prošlo. U Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi ta ideja je bez sumnje ideja socijalizma. Unapred bi bio osuđen na poraz svako ko bi pokušao da pomoću ove ideje mobilizuje pozitivne emocije i formira politički program. Svuda bi propao. Da li i u Srbiji?

Globalni slom socijalizma ne bi smeo da nas toliko impresionira, da ne vidimo „malu razliku“. Ta „mala razlika“ je upravo Srbija. U njoj je još uvek moguće nagađati da li će posle višestranačkih izbora stranka koja je nasledila ideju socijalizma pobediti ili izgubiti. A čim ima mesta nagađanju, znači da ideja socijalizma kod nas nije definitivno ugašena.

Neko će reći da je ona samo leš, koji se trza pod impulsima galvanizacije. Da ona samo parazitira na stablu koje sa njom nema nikakve veze. Ali, neosporno je da se mrda.

Stablo čije sokove crpe ova socijalistička imela je, naravno, nacionalni program. Već odavno nisu potrebne nikakve lucidne analize da bismo znali da socijalizam u Srbiji ostaje u igri, zahvaljujući priključivanju na nacionalni izvor energije. To je onaj visokoaromatični supstrat, koji je, pomešan sa mlakom i bezukusnom tečnošću socijalizma, čitavom koktelu dao pitkost i „karakter“. Možda će se ovaj koktel nacionalizma i komunizma na kraju pokazati kao molotovljev koktel, koji će nam izgoreti usta. Za sada on ima sasvim dobru prođu kod žedne publike.

Dakle, lako je zaključiti da srpski komunizam svoju renesansu zahvaljuje energičnom okretanju nacionalnoj politici, i pre svega nacionalnoj retorici. Društvena organizacija ostala je ista, nedemokratska i autoritarna, ali je ispunjena novim sadržajem. Nema entropije, ni očiglednog raspada, kakve poznajemo iz poslednjih dana socijalističkih poredaka. Sve ovo je lako uvideti, ali stvar nije u tome. Problem tu tek nastaje. Pravo pitanje nije ono o energetske izvornosti našeg socijalizma, nego: kako se moglo desiti da upravo u Srbiji pođe za rukom spasonosno cepljenje komunizma vakcinom nacionalizma? Jer, spajanje ova dva elementa uopšte nije tako uobičajeno i razumljivo. Takvi spojevi su nam, doduše, i odranije poznati. Ali to „odranije“ odnosi se na komunističke režime iz vremena kada nije bilo opozicije.

Onog trenutka kada je u socijalističkom monumentu došlo do prvih vidljivih pukotina, onog trenutka kada se oformila javna opozicija, nacionalna ideja okrenuta je protiv komunizma. Opozicija je nastupila kao jedini autentični zastupnik nacionalnih interesa, a komunisti su mogli biti srećni ako nisu bili proglašeni za nacionalne izdajnike. To se dešavalo ne samo u Mađarskoj ili Čehoslovačkoj. To se dešavalo i u Sloveniji i u Hrvatskoj. Ali, to se ne dešava u Srbiji. Zašto?

Objašnjenje ne smemo tražiti u sredstvima masovne manipulacije. Njima su raspolagali svi komunistički režimi. Osim toga, na vezanu trgovinu, uz koju je uz nacionalni program dobrovoljno, iako uz nećkanje,

koja bi svojim karakterom i svojom strukturom anticipirala cilj. To mogu biti samo demokratska sredstva, a ne suprotstavljanje jedne harizme drugoj, jednog mita drugom. Iracionalnošću i predrasudama ne može se srušiti poredak koji na njima počiva.

Činjenica da jedno društvo prestaje da bude monističko ne znači da ono postaje pluralističko. „Još smo veoma daleko od stvarnog pluralizma“. Reč je o dva temeljno različita načina stvaranja zajedničkog identiteta. Monističko društvo to čini nametanjem jedinstva oko jednog „magnetnog polja“ - nacije ili klase. Pluralističko društvo polazi od svoje unutrašnje kompleksnosti i, tražeći mehanizme da se ona izrazi - uspostavlja zajednički identitet. Pluralizam podrazumeva ono što monizam po definiciji

preuzet i socijalizam, u Srbiji su pristali neki ljudi koji nisu tako naivni da bi podlegli jednostavnoj propagandi.

Ovde me ne interesuje da li se oni varaju i da je pristajanje na komunističko-nacionalnog bastarda dobro, za njih same i za stvar do koje im je stalo. Interesuje me čudni magnetizam koji oko sebe širi ovaj bastard. Magnetizam je tako jak da je sprečio aktiviranje demokratskog nacionalnog programa u Srbiji. Programa koji bi bio suprotstavljen ne samo komunističkoj okupaciji nacionalne ideje nego anti-demokratskom nacionalizmu.

Odgovor na ova pitanja moramo tražiti u našoj posleratnoj istoriji. Odnos između nacije i države, dovoljno komplikovan i u staroj Jugoslaviji, ovde ulazi u svoju poslednju patološku fazu.

Državni i ustavni razvoj, koji počinje već sredinom Drugog svetskog rata, pod plaštom federalizovanja obećavao je i podsticao stvaranje samostalnih republičkih država. Zavesa na državnoj pozornici bila je spuštana, gledaoci su očekivali da će scenaska slika, koja iza nje nastaje, bar približno odgovarati programskoj najavi koju su dobili na ulazu. Čuli su, doduše, povremenu buku iza zastora, pomeranje teških predmeta, ali imali su poverenje. To poverenje pojačavali su „njihovi“ redari. Pa ne mogu nas valjda prevariti ako su „naši“ razmešteni po svim važnim položajima!

isključuje: konkurenciju različitih viđenja prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Ako je prošlost oficijelno interpretirana kao jedinstvena, stvarnost poistovećena sa slikom koju je o njoj stvorila ideologija, a budućnost percipirana kao „zacrtni“ put koji treba slediti - „onda je priča o pluralizmu samo fasada iza koje se umnožava raspad društvenih formi“.

Stvarni pluralizam takođe podrazumeva da se društvene grupe samodefinišu i organizuju kako bi kroz komunikaciju stvarale zajednički identitet kao kompleksan i kompatibilan sa okruženjem. „A naše okruženje je razvijena Evropa. Ako u pravnom, ekonomskom i političkom pogledu ne postanemo kompatibilni sa razvijenom Evropom, imaćemo sve

A kada se zavesa podigla, ustanovili su da se nalaze u sasvim drugom komadu. Nije se igrala najavljen drama federalizma, nego tragikomedija stvaranja nezavisnih republičkih država. Ona bi bila sasvim komična, kada ne bi bilo ugroženih delova različitih naroda u republičkim državama. Bila bi sasvim tragična, kada bi te pseudodržave mlatarale pravim, a ne pozorišnim sabljama.

Kada se zavesa podigla, jedino srpski komunisti nisu znali tekst i nisu bili adekvatno našminkani. Delovali su deplasirano na sceni, kao figure iz nekog seoskog amaterskog pozorišta.

“Novi politički kurs”, do koga je u Srbiji došlo posle znamenite promene političkih uloga, omogućio je srpskom komunizmu da se uključi u predstavu. Ni manje, ni više. On Srbiji nije doneo ništa što npr. slovenački ili hrvatski komunisti svojim republikama nisu doneli još pre nekoliko decenija. Jedina zasluga je iskakanje iz samoizabrane trećerazredne uloge. Ali, komad je ostao isti.

Međutim, život je u međuvremenu išao dalje. Ono što je propušteno pre dve, tri decenije, ne može se anulirati kao da vreme ne postoji. Slovenački i hrvatski komunisti platili su za ovo saznanje. Glatko su izgubili na izborima, jer niko nije bio spreman da im sada zahvaljuje za nešto što su davno učinili. Slovenija i Hrvatska postale su, doduše, zaslugom svojih komunističkih federalne države, ali ljudi su to zaboravili. Ti komunisti izgubili su zato što su njihovi prethodnici

njene probleme a nećemo biti u stanju da koristimo njene recepte za rešavanje tih problema“.

Imajući u vidu iskustvo Jugoslavije u kojoj su periodi diktature bili duži od perioda demokratije; zatim, populistički karakter legitimiteta u najdužem razdoblju istorije Srbije (Nikola Pašić, Josip Broz Tito, Slobodan Milošević); različita iskustva zemalja Istočne Evrope, koja su se mogla gotovo sa naučnom preciznošću predvideti – Zoran Đinđić je počeo da obraća sve veću pažnju na uticaj tradicije na promene u Srbiji. Video ju je kao „manje više protivrečnu kombinaciju nebrojenih institucija, uz istovremeno izrazito diferenciranje na onoj ravni socijalne konstitucije na kojoj se formira individualnost“. Gotovo istovremeno, kad su u srpskoj historiografiji, iz potrebe da se objasne rat

i raspad Jugoslavije, počela istraživanja glavne kontroverze novije istorije Srbije – odnosa patrijarhalnog i modernog, Zoran Đinđić je pisao: „Nama nedostaju velika naučna istraživanja socijalnog statusa privatnosti, intimnosti i individualnosti u Srbiji pre Prvog svetskog rata. Mislim, dokumenti političke istorije uverljivo pokazuju da je to polje prepuno lomova i tenzija“. Savršeno precizno Zoran Đinđić formuliše glavnu kontroverzu novije srpske istorije: „*Na temelju ruralne i patrijarhalne kulture nastaju institucije individualnog društva. Nestalnost tih institucija može objasniti nestalnošću njihove osnove, jer njihova prirodna osnova jeste jedno individualizovano društvo, kojeg kod nas nema. Evoluciono je neverovatno i zaista izuzetno složeno što na tako nepovoljnoj osnovi nastaje politička konstitucija.*

bili veoma revnosni. I ovi novi komunisti su se naravno pozivali na nacionalni program, ali publika je rađe slušala nacionalnu opoziciju. Na već podignutim temeljima ona je obećavala izgradnju nacionalizma bez komunizma.

Samo u Srbiji je stvarni konflikt mogao da se odvija unutar same komunističke partije, između „starih“ i „novih“ komunista, uz potpuno isključenje vankomunističke opozicije. U samoj partiji se otvorio prostor koji je u drugim zemljama i drugim jugoslovenskim republikama već odavno zatvoren. Naše epohalno kašnjenje u odnosu na bivše socijalističke zemlje rezultat je činjenice da su „novi“ srpski komunisti uspeli da pitanje odnosa između države i nacije prevedu na terminologiju spora između starog i novog komunizma. To je subjektivno bio trik, koji je objektivno bio moguć zato što su „stari“ srpski komunisti do te mere bili amateri, da i minimalna poboljšanja stvaraju utisak ogromnih napredaka.

Široku popularnost „novi kurs“ stekao je time što je za Srbiju izborio ono što su sve druge republike odavno već imale i pod starim komunizmom. I ovi kasni plodovi mnogima su slatki, ali ne treba zaboraviti da je stablo sa koga potiču već sasušeno, i da se mora tražiti novo. To stablo je komunizam, bez obzira na to da li je stari ili novi.

Smeštanje procesa neophodnih reformi u okviru socijalističkog modela, redukovanje konflikata na sukob između „starih“ i „novih“, sve to je strašno pogodilo ne samo demokratsku, nego i nacionalnu opoziciju Srbije. Obe su izgurane iz polja u kome se odvijalo događanje. Jer to polje je, uprkos promenjenoj retorici, ostalo nepromenjeno. Još uvek živimo u socijalizmu.

Žestoke emocije i još žešća terminologija stvorili su privid nevidene dinamike. Kao da „svaki dan, u svakom pogledu, sve više napredujemo“. Nije teško uvideti da je najčešće reč o čistom prividu, i da je stvarni život već odavno napustio forme u kojima ga tražimo. Spor između „starih“ i „novih“ komunista, koji je proteklih godina punio feljtone beogradskih listova i koji je plenio pažnju čitalaca, anahron je i irelevantan. Ako jednom otvorimo konzervu koju čuvamo kao zlatnu rezervu, već po mirisu ćemo ustanoviti da ona više nije za upotrebu. Bez obzira na šarenu i obnovljenu nalepnicu.

Spor o mestu Srbije u komunističkoj Jugoslaviji postao bi zanimljiv samo da se pretvorio u raspravu o samom komunizmu. Ovako, višedecenijsko kašnjenje srpskih komunista dobilo je adekvatan pandan u trenutnom anahronizovanju gotovo ukupnog društvenog i privrednog života. Najveći mediji kontrolisani su kao u vreme „ratnog komunizma“. To nije samo politički, nego društveni problem, jer društvo gubi sredstva za komuniciranje o svojim stvarnim problemima.

U međuvremenu se, kao nusproizvod ideologizovanog stanja, pojavio snažan antidemokratski nacionalizam. On je prirodni otpadak koji nastaje kada se iz formule komunizam plus antidemokratija plus nacionalizam izbacuje prvi element. Skraćena formula još je jednostavnija nego njen tročlani uzor, ali time nije istinitija. Ne u smislu neke večne istine, nego u tom smislu da ni jedna ni druga ne rešavaju probleme. Dobre su za podgrevanje emocija, ali samo za to. A emocije nam nisu nedostajale ni u starom komunizmu. Nedostajala su nam rešenja za probleme.

Originalno objavljeno u: Borbi, Beograd, jun 1991; preštampano u knjizi: Zoran Đinđić: Srbija, ni na Istoku, ni na Zapadu, Novi Sad, 1996.

Međutim, ako danas pokušamo da objasnimo naše savremene probleme, moramo se vratiti taj izvornoj protivrečnosti". (Podv. L.P.)

Ovaj uvid i za Zorana Đinđića otvara niz teorijskih i istorijskih pitanja. Reč je o dva modela koja su izvorno nesaglasna. Građanskog društva koje polazi od nepoklapanja individualne i kolektivne perspektive i traži mehanizme za njihovo regulisanje i - socijalističkog društva, koje ne može da prihvati pretpostavku o nepoklapanju individualne i kolektivne perspektive a da ne odustane od svog određenja. Socijalističko društvo pobedilo je u zemljama koje su bile nerazvijene i u kojima nije bilo građanskog društva. Da li to znači, pitao se Đinđić, da se taj tip društva „kad je jednom postao dominantan održava samo neprekidnim obnavljanjem vlastite pozicije, tj. neprekidnim suspendovanjem građanskog društva“? Empirijsko iskustvo socijalističkih zemalja u kojima su u porazu završili svi pokušaji njihove ekonomske reforme davali su razloge za pozitivan odgovor na ovo pitanje. Formula radikalnog socijalizma ima „dve konstante, kojih se pri svojoj reprodukciji mora pridržavati“: *antikapitalistički ruralni impuls društvenih slojeva* koje je mobilisao i *utopijsku kritiku građanskog društva*. U zemljama u kojima je „iznutra“ pobedio, socijalistički poredak je nastao kao „spoj antimodernističkog i antikapitalističkog impulsa tradicionalnog društva, koje ga podržava indirektno, time što se opire modernizaciji i, na drugoj strani, antigrađanskog, tj. antikapitalističkog impulsa radikalnog socijalističkog pokreta i ideologije. Kapitalizam je zajednički protivnik, a građansko društvo je doživljeno kao njegova pozadina“. U suštini, zaključuje Zoran Đinđić, patrijarhalna kultura, sa svojim ukotvljenjem individualnog delovanja i individualne sudbine u hijerarhije vrednosti i autoriteta, a na drugoj strani, radikalna socijalistička utopija neposrednog organizovanja, postaju „čudni saveznici“. Oni se slažu u mnogo tačaka, a pre svega, u blokiranju ekonomskog usložnjavanja koje vodi raspadu tradicionalnih oblika života.

Sa ovim važnim uvidima u istoriju formule *preskakanja kapitalizma* i *neponavljanja zapadnoevropskog puta*, Zoran Đinđić je dočekao 5. oktobar 2000. godine. Da li je te uvide uzimao u obzir na mestu premijera? Njegovi tekstovi koje je u to vreme bezmalo

svakodnevno pisao daju potvrdan odgovor na ovo pitanje. U svom Predlogu za dogovor o državnom cilju 22. marta 2001. godine, on konstatuje da više nema oktobarskog entuzijazma za promene. Štaviše, ne zna se ni da li je 5. oktobar, koji je u svetu ocenjen kao „istorijski događaj“ - „poraz ili pobjeda“. Ljudi su učestvovali u rušenju diktatora: „Samo neka Milošević ode“, očekujući bolji život. Oni, već tako brzo, misle da su prevareni, a nisu. Jer,

postignut je „nacionalni konsenzus o demokratskoj budućnosti zemlje“, a izostao je socijalni konsenzus: „Nažalost, blagostanja nema bez zdrave ekonomije. A naša ekonomija je na smrt bolesna“. Potrebne su radikalne reforme, koje uključuju i redukovanje mnogih stečenih prava. Insistiranje na pravima bez materijalnih sredstava stvara frustraciju, traži da se pronađu krivci i produbljuje nepoverenje: „Lako je postavljati populističke zahteve i navoditi ljude da vas podržavaju“. Potrebno je „pokazati nacionalnu zrelost“, „uvesti disciplinu, asketizam i razum“. Potreban je „novi socijalni konsenzus o zajedničkom cilju kroz zajednički napor i zajedničko samoodricanje“. Nedostatak socijalnog konsenzusa relativizuje i politički konsenzus i čini demokratiju fasadnom: njoj je potreban adekvatan temelj. Ali, to vodi samoporicanju socijalističkog modela društva. Da li je to moguće? Zoran Đinđić je bio osujećen u vođenju *politike odgovornosti* koja je računala sa građaninom kao odgovornom individuumom, verujući - kako je znao da kaže - i u njegovo *odrastanje* kroz promene. Ali, ne samo zbog praktične politike koju je kao premijer vodio, već prvenstveno zbog svoje konzistentne, u suštini prevratničke, političke misli. Ona se temelji na njegovim velikim znanjima i dubokim uvidima i u prošlost i u sadašnjost. I na njegovoj ličnoj i intelektualnoj hrabrosti za koju je, baš zbog pomenuutih uvida, trebalo biti i filozof.

(Predgovor za Izabrana dela Zorana Đinđića, Knjiga 4: Politika i društvo. Rasprave, članci i eseji, Narodna biblioteka Srbije i Fondacija dr Zorana Đinđića, Beograd 2013).

Osvajanje demokratije: korak napred, dva nazad

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Tokom 2002, i početkom 2003. godine, Demokratska stranka je bila srednje velika politička stranka u Srbiji, sa podrškom od oko 15 procenata u biračkom telu. Njen predsednik, dr Zoran Đinđić bio je i predsednik vlade Srbije, na najnezahvalnijem mestu u jugo-srpskoj nomenklaturi. Sa jedne strane je imao SRJ administraciju Vojislava Koštunice, a sa druge vlastitu vladu, organizovanu najvećim delom na kompromisima među članicama pobedničkog DOS. Vladu su stalno pratile afere, uz odlaske ministara i potpredsednika što, verovatno, nije škodilo samom radu vlade, ali jeste njenom rejtingu u javnosti. Nekim „provalama“ jasno su kumovale civilne i vojne službe bezbednosti, ali je ostao utisak, i tamo gde su vođeni sudski postupci i gde nisu, da afere nisu bile bez osnova...Više događaja u bezbednosnim strukturama i jasan pokušaj atentata kod hale Limes u februaru 2003 - preko koga je u javnosti olako pređeno, činili su vreme uoči 12. marta „predskazujućim“ i zloslutnim.

NAJAVLJENA SMRT

Ubistvo, već, ustvari jasno najavljeno, zateklo je Đinđićevu vladu koja je tih dana očekivala važne promene nakon Koštuničinog odlaska, u neujednačenim interesima i sposobnostima njenih članova.

Nakon nasilne smrti svog lidera, Demokratska stranka (DS) je dobila izrazitu podršku među građanima. Agencija Stratedžik marketing procenila je tad da je za nastavak reformi koje je inicirala Đinđićeva vlada oko 72 odsto građana, a za podršku vladinom kursu 66 odsto. Mediji koji su prenosili Stratedžikove nalaze ne citiraju, međutim, procenat podrške samoj DS iako kažu da je to „više nego svim drugim strankama zajedno...“

Kako je u vladajućoj koaliciji i vladi pobedio stav o njenom kontinuitetu, umesto koncentracije vlade, a Đinđićev zamenik Zoran Živković postao premijer, pojavila se i ideja o prevremenim izborima koja, međutim, u samoj DS nije imala većinu. Bilo je više saglasnosti oko toga da stranka, koristeći

popularnost ubrza procese koji će pomoći, kako je govoreno, modernizaciji Srbije i zajednici Srbije i Crne Gore, formiranoj još za Đinđićevog života, 4. februara 2003.

Ova „obzirnost“ demokrata pokazala se nepragmatičnom, jer je DS jesen 2003, dočekala do guše u aferama vezanim za njene ministre, narodne poslanike i bliske ljude samog Zorana Đinđića. Politički tabloid Kurir je bio pun navodnih informacija o tome, a G 17 je svakih dva-tri dana izlazila u javnost sa novim podacima o korupciji, zloupotrebama položaja i navodnom nezakonitom bogaćenju pojedinih demokrata. I tada je Zoran Živković napravio nekoliko pogrešnih poteza, u stilu „napad je najbolja odbrana“, ali su razvoj događaja i, pre svih novinska istraživanja, uveravali javnost da su narodni predstavnici zloupotrebili glasačke kartice u „ aferi Bodrum“, da su Đinđićevi šef kabineta i savetnik za bezbednost, Nemanja Kolesar i Zoran Janjušević negde po poreskim rajevima imali velike sume novca nejasnog porekla...Tu je, ustvari, i početak brzog kraja Živkovića kao jednog od lidera DS, jer će mu odugovlačenje u donošenju odluka u vezi sa ovim aferama koje su u javnosti sve više dobijale na težini, zapečatiti sudbinu među demokratama.

Iako nije pomenut lično u vezi ni sa jednom, Živkoviću već pred kraj godine biva jasno da DS rejting vrtoglavo pada kao i da gubi parlamentarnu većinu, iza čega je sledilo raspisivanje vanrednih parlamentarnih izbora. I u stranci nastaje komešanje i sve vidljivije nezadovoljstvo, pre svih stranačke opozicije. Tako je za nosioca liste, nakon drugog kruga glasanja u Predsedništvu DS, izabran Boris Tadić umesto prvobitno nominovanog Zorana Živkovića, tada savezni ministar odbrane. Smatra se, čak, da je on popravio šta se popraviti moglo, ali je demokratima pripalo samo 37 mandata dok je, na primer, G17 dobio 34. Koštuničina DSS imala je, takođe, veliku dobit od nebranog grožđa u kome se našao Živković, DS i vlada, pa je dobila blizu

200.000 glasova više od demokrata, čime se preporučila za dobijanje mandatarata za sastav nove vlade, jer izborni pobjednici, radikali nisu imali koalicioni kapacitet.

I OPOZICIJA I VLAST

Izborom Koštunice za premijera, DS odlazi u opoziciju, moglo bi se reći politički veoma ranjena i sa neizvesnom budućnošću. Tokom jeseni 2003, vodila se polemika unutar stranke o tome da li odmah ići i na stranačke izbore, jer je stranka od atentata na Đinđića bila bez predsednika. Tadićeva opcija bila je da se što pre izabere novi predsednik, dok su Živković i Čedomir Jovanović bili drugačijeg mišljenja. Živković je predlagao polugodišnju rotaciju potpredsednika na mestu predsednika, a Jovanović da se ništa ne menja. Među najbližim Đinđićevim saradnicima, očigledno je postojala, kako potreba da se simbolički još neko vreme Đinđićevo mesto ne popunjava, tako i strah da bi moglo doći do destruktivnih podela među demokratima. Živković je jednom rekao da je za vreme Zorana Đinđića u DS uvek bilo „petnaest struja“, a sad su, bar neke od njih u izboru novog predsednika, na mestu do tada neospornog lidera, videle svoju šansu. Glavni odbor je odlučio da se na izbore u stranci ide, uzimajući u obzir, verovatno, i predsedničke izbore raspisane za jun 2004. Ispostavilo se da je, s obzirom na pobjedu Tadića i njegov izbor za predsednika Srbije (tada je, govoreći sa balkona gradskog odbora DS, na Terazijama rekao, „ovo je i Zoranova pobjeda), ovo bio najbolji potez u datim okolnostima. U stranci je stvorena atmosfera da je Tadić kao nosilac liste DS spasio stranku od poniženja, pa je on stranačke izbore dobio, a Živkoviću, koji je poraz korektno prihvatio, to će biti početak dugog i, pokazalo se, uzaludnog stpljenja. Kasnije će on, koga stranka nije htela ni u Glavnom odboru, reći: „Uz evidentno, ali nepotrebno nameštanje glasanja, pobjedio je Tadić“.

Odlazak Zorana Živkovića iz vrha partije, a pokazalo se i iz njenog šireg rukovodstva, bio je početak

neke vrste čistke u DS. Jer, izbore je izgubio i drugi najbliži Đinđićev saradnik, šef poslaničke grupe DOS u republičkom parlamentu, Čedomir Jovanović. Jovanović se kandidovao za potpredsednika, ali nije prošao. Bilo je jasno da Tadić dovodi svoje ljude i da je struja koja je više naginjala tzv. odbrani nacionalnih interesa, a manje nametanju modernizacije, pobjedila. Tada su počeli komentari u javnosti da se odstranjuju upravo Đinđićevi najbliži saradnici i šta bi sve to moglo da znači? Jovanović formira frakciju, ali ona ne biva podržana na skupštini stranke, a njegove kritičke aktivnosti u javnosti bivaju okarakterisane kao kršenje statuta. Iz stranke ga izbacuje novobeogradski odbor, dakle sve „po statutu“.

LEGAT I NASLEDNICI

Javnost je odmah primetila da Tadić, makar verbalno, želi da se prikaže kao pravi, iako „tihan“ baštinik Đinđićevog političkog testamenta, često ga pominjući i pozivajući se na njega. Gotovo obredno pojavljivanje rukovodstva DS na Đinđićevom grobu na godišnjicu ubistva u društvu njegove udovice Ružice Đinđić i vizuelno potcrtava ove „baštinike“. Taj prilično patrijarhalni model statusa udovice, kompenzira se učlanjenjem Đinđićeve supruge u DS i njenim brzim postavljanjem na visoke partijske funkcije, nakon ustanovljenja Đinđićeve fondacije, na čijem je ona čelu. Bez obzira na partijski status (članica Predsedništva), na svim stranačkim skupštinama i konvencijama ona sedi odmah do predsednika stranke. Taj običaj preuzeo je i Dragan Đilas, prethodno očigledno obezbedivši unutarstranačku podršku udovice.

Iako nije jasan stepen i način njenog uticaja u stranci, Ružica Đinđić je, smatra se, značajno doprinela prvoj Tadićevoj unutarstranačkoj pobjedi. Uz ovaj neobičan model netransparentnog repatrijarhalno-lobističkog uticaja i pozicije, DS i u odnosu prema samom Zoranu Đinđiću, često potcrtavanu lojalnost, pokazuje na neukusan i panegiričan način.

Demokrati se više ne hvale periodom „kohabitacije“ predsednika Srbije Tadića i premijera Koštunice koja je trajala više od dve godine, do pada Koštuničine vlade u jesen 2006, i vanrednih parlamentarnih izbora. Vrhunac političke sinergije jasno konzervativnog Koštunice i navodno reformskog Tadića, bio je Ustav Srbije iz 2006. godine. I dalje u nekim tačkama pravnički kontroverzan, krunisan je preambulom o Kosovu koja je „zapečaćena“ tako što se

može menjati samo na referendumu. Donet na brzinu i bez javne rasprave, suprotno svakoj dobroj i demokratskoj praksi, ovaj ustav je teško mogao trasirati modernizacijske ambicije na koje se Tadić pozivao. Već tad je bilo jasno da će novo liderstvo demokrate hodati oprezno po minskom polju srpske politike, gradeći široku populističku matricu, na način da se zadovolji i prikupi što je moguće šire biračko telo. Približavajući se stabilnom desničaru Koštunici, demokrate pokazuju jasne ambicije da mu, dok se on bavi Kosovom kao glavnom temom, otkinu od biračkog tela. Na vanrednim parlamentarnim izborima u januaru 2007, demokrate to i uspeavaju, osvojivši 65 mandata, nasuprot koaliciji DSS-NS koja je dobila samo 47. Ipak, Koštunica ponovo postaje premijer, nakon pregovora koji su trajali šest meseci, a sama vlada trajala je samo osam. Raspala se oko neslaganja u vezi sa potpisivanjem Sporazuma o pridruživanju i stabilizaciji sa EU, da bi Koštunica uskratilo podršku Tadiću u februaru 2008, u drugom krugu predsedničkih izbora, sumnjičeći ga za popuštanje oko Kosova, nakon što je kosovska skupština proglasila nezavisnost.

Unutarstranačka dinamika se sve više usporava, a Tadić u drugu Koštuničinu vladu, od „Dinđićeve garde“ šalje samo Božidara Đelića i Slobodana Milosavljevića. Pojavljuju se nova lica, i privatno bliska Tadiću, poput 33-godišnjeg ministra inostranih poslova, Vuka Jeremića, Tadićevog gimnazijskog učenika. Prvi put na visoku državnu funkciju dolazi i Dragan Đilas, član DS od 2004, kao ministar bez portfelja, zadužen za Nacionalni investicioni plan. Đilasa je Tadić visoko promovisao i postavljenjem za direktora Predsedničke kancelarije. Upadljiv je uspon mlađih ljudi, ili onih koji, po partijskim zaslugama ili stažu u DS ne mogu biti konkurencija predsedniku. Nešto što je uglavnom samorazumljivo u neambicioznoj, a protekcionističkoj političkoj praksi, posle nekoliko godina izrodiće se u loše poteze po stranku i državu.

„PREUZIMANJE ODGOVORNOSTI“

Tadić i nakon dva predsednička mandata, zadržava čelnu poziciju u partiji što je malo članova i funkcionera DS bilo spremno da mu javno prebaci. Jedan od tih retkih bio je i Goran Ješić koji je iz Građanskog saveza Srbije (GSS) prešao među demokrate ali, iako uspešan lokalni lider, u DS sve do prošle godine nije mogao da stigne dalje od mesta člana GO po funkciji. Sve tvrdim zaokruživanjem

ličnog kruga poverljivih, Tadić od sebe odvraća mnoge sposobne i lojalne članove stranke.

Nakon vraćanja drugog mandata Vojislava Koštunice „narodu“, kako je on to formulisao, stvorili su se uslovi da DS dođe u poziciju da formira narednu vladu. Već tad je bilo jasno da se više neće ići sa Koštunicom, čini se, manje zbog Kosova, više zbog „izdaje“ na predsedničkim izborima. Tadić svoj drugi mandat dobija „na mišiće“, uz razliku od oko 100.000 glasova, a biračko telo se polarizuje u odnosu na agresivnu radikalsku politiku. To je odlučilo i ishod vanrednih parlamentarnih i lokalnih izbora u maju 2008, kad Tadićeva koalicija Za evropsku Srbiju osvaja 102 mandata, mimo prognoza istraživača javnog mnjenja koji su joj davali značajno manje šanse. I tu je veliku ulogu igrala namera da se zaustave ekstremisti iz SRS koji su i otvoreno, a najčešće veoma primitivno pretili i samom Tadiću.

Na paroli „I Kosovo i Evropa“, političke stranke okupljene oko DS, vešto su igrane na „prosvete“ populizam i - uspele. Nažalost, nedovoljno, jer nisu imale partnera za formiranje vladine većine sa svoje strane političkog polja. Tad dolazi, prvenstveno „iz računa“ do pravljenja vlade u koju ulaze socijalisti, ali i do nepotrebnog i po DS štetnog „pomirenja“ koje je, na zahtev Ivice Dačića, potvrđeno i nekakvom međustranačkom deklaracijom. Ovi događaji su, potpuno pogrešno za interese demokrate praćeni „intimizacijom“ sa liderima Socijalističke partije Srbije (SPS), lobiranjem za njih u Socijalističkoj internacinali. I izbor DS mandataru i kasnijeg premijera Mirka Cvetkovića je posledica unutarstranačkih nadgornjavanja, iako je veliki deo, pre svih vojvođanskog članstva očekivao da mandatar bude Bojan Pajtić koji je u Vojvodini postigao fantastičan izborni rezultat. Umesto Pajtića i Vuka Jeremića kao Tadićevog kandidata, izbor je pao na Mirka Cvetkovića koji je u prethodnoj vladi bio jedva primetan ministar finansija. Takav je, nažalost, bio i kao premijer, ali to Tadiću nije smetalo da ga zadrži prilikom rekonstrukcije vlade, zajedno sa još nekoliko loših ministara. To je već „mirisalo“ na katastrofu i on je unutar stranke počeo da gubi raniju podršku, potvrđenu i na stranačkim izborima kad i formalno nije više imao protivkandidata. U toj Cvetkovićevoj vladi najviše se isticao Ivice Dačić, dok su Tadićevi ministri pravili grešku za greškom.

U novembru 2009, presude za ubistvo Zorana Đinđića postale su pravosnažne, ostavljajući do

danas pretpostavljenu političku pozadinu više političkoj i medijskoj čaršiji nego ozbiljnoj brizi tužilaštva i suda... Za „srpskog Kenedija“ već je nekako predviđeno mesto nerazrešenih slučajeva atentata domaće i svetske istorije.

KRAJ TADIĆEVE ERE

Redovni parlamentarni izbori 2012, Tadićevom odlukom spojeni su sa predsedničkim, jer je on odlučio da „skрати mandat“. Iako je to pravdao štednjom, mnogi su smatrali da je reč o stranačkom i ličnom interesu. Preterana samouverenost čoveka koji je sve više bivao odvojen od realnosti života u Srbiji i upravljanja njom, loša kampanja i kontraproduktivan marketing, doneli su Srpskoj naprednoj stranci (SNS) Tomislava Nikolića nekoliko mandata više, a potom, zbog Tadićeve preterane opuštenosti u drugom krugu, i pobeđu na predsedničkim izborima. Tad je Tadić izložio sebe podmehu i kao lider države i kao stranke koga je izigrao Dačić, kome su pronicljivi „na vreme“ predviđali premijersko mesto, pravilno procenjujući njegove ambicije. Pravi trenutak da se svi nezadovoljni vlastim položajem u DS okrenu protiv Tadića i njegovih, a pre svih Tadićev nekadašnji štićenik, Dragan Đilas, sa sertifikatom ponovnog gradonačelnika Beograda.

Izbačena sa svih mesta izvršne vlasti, DS se mesecima bavi unutarstranačkim trvenjima i izborima koji se rešavaju sasvim nedemokratski: dogovorom dva glavna pretendenta van izborne utakmice.

MOMAK KOJI JE PRETIO MILOŠEVIĆU

Dragan Đilas koji je pristao da za potpredsednike predloži i neke Tadićeve ljude, potpuno dominira. Teško bi se mogli setiti, sem možda dvoje njih, ko su njegovi potpredsednici jer ih u javnosti gotovo uopšte nema. Đilas prelazi u ofanzivu, šalje svoje Otvoreno pismo i sa stručnjacima ulazi u raspravu oko banalnih elemenata finansijske i ekonomske politike. Za 14. mart najavljuje programsku skupštinu DS i svoj plan za nacionalni preporod, a Predsedništvo je već odlučilo da se tužnom prigodom desetogodišnjice ubistva Zorana Đinđića pokrene pitanje njegovog spomenika u Beogradu, napravi njegov muzej i naučno istraživački centar koji bi se bavio ulogom DS u istoriji Srbije i Jugoslavije.

Iako je sačuvala prividno jedinstvo, pred DS je i dalje senka, ako ne cepanja onda odlivanja jednog broja članova, posebno nakon Đilasove kampanje da poslanici - bivši ministri vrata stranci svoje

mandate. Mandati po zakonu koji je jedva donet, pripadaju poslanicima, tj. građanima koji su ih birali, ali se Đilas poziva na proporcionalni sistem izbora. Stvar je već na Ustavnom sudu i teško da će sud, ako je i uzme u razmatranje, stati na Đilasovo stanovište. Iz stranke je otišao njen strpljivi član Zoran Živković koji pravi novu partiju, a sam Đilas tvrdi da to već radi i Dušan Petrović koga je zbog neposlušnosti, kao i Vuka Jeremića, GO DS izbacio van.

O VLASTI I ČASTI

Za ovih deset godina, na čijem početku stoji atentat na Đinđića, a „na kraju“ Đilas kao predsednik DS koji za života Đinđića nije bio ni njen član (tvrdi da je u politiku hteo da uđe kad postane bogat), DS je postala velika partija, imala je predsednika države izabranog dva puta na neposrednim izborima, dva puta i premijera, dva puta je bila u vladama, priklanjala se više mejnstrimu, izbegavajući opasne krivine modernizacije, možda kao takva, populistička partija uspela da bez većih turbulencija u društvu, isporuči glavne haške optuženike, „pomiri se“ sa zavađenima u regionu, pomogne u prebacivanju radikala na stranu „evropejaca“. Kao velika partija odavala je utisak sigurnosti i najavljivala dugo ostajanje na vlasti, u ovoj ili onoj formi. U izvršnoj vlasti sad je više nema, iako je bila ponovo dosta blizu nje. Gde su omanule demokrate?

Ako se ne složimo sa onim što je Živković rekao kada je napuštao stranku - „DS ne samo da nije demokratska nego više nije ni stranka“, ne možemo preći preko prenamaglašenog populizma koji je povremeno bio blizak i tradicionalnom narodnjaštvu, često neupotrebljivog ili nemoralnog „pragmatizma“, loše kadrovske politike, gubitka smisla za samokritičnost i ispravljanje grešaka na vreme, kašnjenje i iznuđivanje onog što se moralo uraditi zarad opšteg interesa i - ima toga još. I na kraju, kao konstatacija i pouka, opasno je sve staviti na jednog čoveka, na jednu „kartu“. Zoran Đinđić, uprkos onome što je zvao svojom sujetom, to ipak nije uradio, ostavljajući tad javno nepotrošenu „drugu garnituru“. Taj nedostatak ili pobeđa sujete nad zdravim razumom je ono što je Tadića, možda pre vremena, učinilo „počasnim“, a što bi moglo, ukoliko se nastavi i sa novim predsednikom, da DS još više marginalizuje. Demokratska stranka bi uvek morala biti, bar demokratska...

U predvorju apsolutizma

PIŠE: IVAN TOROV

Čemu je Srbija u ovom času bliža: nekakvom „raspletu“, odnosno stavljanju „istorijske“ tačke na kosovsku priču, time i ulasku u završnu, reklo bi se, kritičnu fazu na putu ka Evropskoj uniji, ili, pak, uspostavljanju novog-starog političkog i društvenog ambijenta, čije bi glavno obeležje bilo institucionalni i svaki drugi nered i dalje političko, ekonomsko i socijalno posrtanje. Najjednostavnije rečeno, propast.

Ova, već hronična dilema, doduše, nije novijeg datuma. Ona, sa slabijim ili jačim intenzitetom, drma Srbiju dugi niz godina, praktično od početka Miloševićevog prevratničkog preuzimanje vlasti sredinom osamdesetih godina prošlog stoleća, ali je sada naročito aktuelizovana prošlogodišnjom (post) izbornom radikalnom promenom na kormilu države i trijumfom upravo onih političkih i ideoloških grupacija koje su je još poodavno i gurnule u dugotrajno i sveukupno unutrašnje razaranje. Ona (dilema), međutim, u poslednje vreme postaje toliko očigledna, čak opipljiva, da naprosto ne ostavlja mnogo prostora za nekakvo kolebanje i puko nagađanje.

Najnovija runda briselskih pregovora Dačić-Tačić u tom odgonetanju kuda se zaputila Srbija, mogla bi da bude i presudna. Zapravo, da mogući ishod srpsko-albanskog „dijaloga“ pokaže da li je pomak učinjen u prethodnim etapama trend koji bi mogao da dovede do obostrano prihvatljivog rešenja za Kosovo, ili bar njegov severni deo, ili samo politički manevar kako bi se, koliko-toliko, održao privid da su novi gospodari Srbije „konstruktivni“, „kooperativni“, „orni za strateški srpsko-albanski kompromis“, bar do trenutka (najverovatnije, juna ove godine) kada će biti poznato hoće li Srbija dobiti datum početka pristupnih pregovora za članstvo u EU. Iz dana u dan, međutim, i taj privid postaje još neuverljiviji. Srpska strana, valjda uverena da je u dosadašnjim pregovorima bila preterano kooperativna na svoju štetu, kao da menja svoj pristup, što zbog sve snažnijeg uplitanja „zabrinutih“ nacionalističkih grupacija, kako u svojim redovima tako i u širem desničarsko-konzervativnom korpusu, što zbog uverenja određenih krugova u vrhu vlasti, pre svega oko šefa države Tomislava Nikolića,

da glavnom pregovaraču, premijeru Dačiću ne treba dozvoliti da se previše razmahne u sopstvenom verovanju da je njemu pripala istorijska misija da, ovako ili onako, zatvori kosovski dosije. Otuda valjda i pregovaračke platforme, koja u nekim elementima možda podstiče „pobunu“ Vojislava Koštunice protiv „izdajničke politike“ državnog vrha, ali, u suštini, znači opstajanje na tezi da je Kosovo sastavni deo ustavno-pravnog poretka Srbije i da Albanci mogu da računaju samo na „suštinsku autonomiju“ u okvirima Srbije. Što znači, dalje ignorisanje realnosti da je Kosovo nezavisno, ma koliko se to u Beogradu, Moksvi i Pekingu osporavalo, a ujedno nova pretnja da i ovi pregovori, kao oni u Rambujeu i Parizu, dožive krah, pre svega zbog činjenice da je gotovo nepojmljivo da se, posle svega, kosovski albanski lideri vrata na pozicije od pre proglašenja nezavisnosti. Otuda i utisak, koji na prilično iznenađujuće građanskog sektora, poslednjih dana lansira Vesna Pešić, i koji izaziva različite, čak i potpuno suprotstavljene reakcije, da je sve što se u najnovije vreme dešava oko premijera Dačića - brojne afere, od one da je, zajedno sa nekim svojim najbližim saradnicima, održavao kontakt sa vodećim pripadnicima Šarićevog narko-karterla, preko „skrivenih kamere“, do najnovijeg „otkrića“ da mu se priprema atentat (izazivanjem kvara na vladinom avionu) - zapravo pokušaj desničarskih nacionalističkih krugova u vlasti i van nje da se Dačićeva ambicija obuzda tako što će ga u nepopravljivoj meri kompromitovati i diskvalifikovati kao pregovarača o Kosovu. Konačni cilj bio bi - prekid pregovaračkog procesa i zaustavljanje evropskog puta Srbije.

U tom kontekstu su i sve učestaliji zahtevi da Ivica Dačić podnese ostavku na mesto premijera kako bi se raspisali prevremeni parlamentarni izbori. Takav stav zagovaraju i stranke koje ne pripadaju nacionalističkom korpusu, poput DS, LDP, LSV, koje su prošle godine doživele neuspeh na izborima i čiji je rejting i danas u permanentnom opadanju. Uz uvažavanje činjenice da su izbori (redovni ili vanredni, svejedno) nesumnjivo

demokratski čin, ipak, vrlo je diskutabilno s kakvim računicama i procenama raspolažu, ali i pitanje - šta će Srbija dobiti ako bi se, recimo, do kraja godine, ponovo izašlo na birališta. Ako je nesporan motiv nacionalističkih partija da se prevremenim izborima zaustavi pregovarački proces oko Kosova i evrointegracije Srbije, još manje je sporna ambicija zahuktale Srpske napredne stranke i njenog lidera, trenutno najmoćnijeg političara Srbije, Aleksandra Vučića da enormni porast rejtinga zbog „beskompromisne borbe protiv korupcije“ na eventualnim „brzim“ prevremenim izborima kapitališu popularnost u biračkom telu i preuzmu apsolutnu vlast, čak možda i bez sadašnjih koalicionih partnera.

Nije, međutim, dovoljno jasno na čemu se zasniva zahtev Demokratske stranke i ostalih oko nje da se izbori što pre raspišu: na proceni da će poražavajuća ekonomska i socijalna stvarnost u međuvremenu nadvladati i prepoloviti popularnost SNP, Vučića i Nikolića, ili, pak, na očekivanju da je nivo netrpeljivosti i konfrontacija unutar vladajuće koalicije takav da će se srušiti sama od sebe. Oba polazišta su, istini za volju, prilično neuverljiva, pre svega zbog činjenice da je Vučić sebi stvorio takav manevarski prostor da može lagodno da određuje šta mu kad odgovara, a i zbog spoznaje da je tzv. demokratski opozicioni blok, na čelu sa DS, u ne baš zanezmarljivim unutrašnjim previranjima. Neki smatraju, u krizi koja mu vezuje ruke i smanjuje šanse da se relativno brzo konstituiše kao ozbiljan rival Vučiću i naprednjacima.

Apsolutni gospodar situacije je, nema sumnje, lider naprednjaka. U njegovim rukama je takoreći, čitav državni mehanizam, a pre svega vojni i bezbednosni arsenal, koga obilato koristi u tzv. borbi protiv korupcije, odnosno u sve manje skrivenoj nameri da sve svoje sadašnje i buduće partnere i rivale što više marginalizuje, kad zatreba i kriminalizuje, odnosno dovede u podređen položaj. Na raspolaganju su mu i štap i pogača, slično kao nekada njegovom savezniku i nadređenom Miloševiću. Može oboriti vladu kad god hoće samim tim što je potisnuo premijera Dačića, raspisati izbore, ali on to svakako neće

odmah učiniti, sasvim izvesno ne dok se u Briselu ne odluči da li će Srbija dobiti datum za početak pregovora. Ako ga dobije, to će mu biti dodatni adut koji će mu ojačati pozicije, nakon čega bez ikakvog rizika može da raspiše izbore i obezbedi sebi i svojoj partiji novi, apsolutni mandat. Ako ga, pak, ne dobije, to će biti razlog više da digne ruke od evrointegracija i posveti se unutrašnjem „preuređivanju“ Srbije, što mu, u savezništvu sa Nikolićem, nacionalističkim partijama, instrumentalizovanim državnim aparatom i crkvom, neće biti nimalo teško. Već sada je, naime, lako primetiti da - uprkos promenjenoj retorici - u njemu povremeno, a sve češće, progovori stari radikal, koji je za sebe i svoju partiju prigrabio ulogu svemoćnog tužioca i arbitra, njegovi pritisci na istražne i pravosudne organe su sve manje skriveni, a u prilici je da, koristeći privilegiju da može nesmetano da raspolaže poverljivim informacijama tajnih službi, i uz obilatu pomoć krvožednih tabloida, bitno utiče na raspoloženje javnog mnjenja. Jako dobro je procenio da se njegova „neselektivna“ akcija protiv korupcije apsolutno poklapa sa raspoloženjem u narodu, kome, uprkos nemaštini i ekonomskoj i socijalnoj katastrofi Srbije, više prija utisak da je „neko konačno počeo da isteruje pravdu i hapsi lopove“, pa makar i na još duže staze ostane i bez posla i bez hleba. Ukoliko se u međuvremenu na političkoj sceni Srbije ne desi nekakav obrt, koji bi radikalno promenio sadašnji odnos snaga, što je malo verovatno, trenutni institucionalni kolaps mogao bi već sutra Vučiću da posluži kao odskočna daska za uspostavljanje svojevrsnog naprednjačko-radikalnog apsolutizma i dominacije. Veliko je pitanje ko mu se može i kako suprotstaviti. Mnogi su uvereni da smo već u predvorju novog apsolutizma.

Šta smeru Srpska napredna stranka

PIŠE: ALEKSANDAR SEKULOVIĆ

Nakon skandalozne izjave predsednika Tomislava Nikolića da je poseta hrvatskog premijera Milanovića „neiskrena“, postalo je očigledno da je glavni spoljnopolitički cilj Srpske napredne stranke (SNS) i samog Nikolića borba protiv Hrvatske. Na takav zaključak već je upućivala prethodna radikalna biografija vodećih ljudi SNS tokom koje je, u skladu sa Šešeljevima akcijama, počev od Hrtkovaca, osnovni legitimacioni znak bilo ispoljavanje antihrvatstva. Sam predsednik Nikolić je to radio učestvujući sa oružjem u ruci u borbi protiv Hrvata, što je, gotovo redovno, epizoda koja trajno dominira i u ličnom i u kolektivnom sećanju, kao što to pokazuje njegova nedavna izjava da je Vukovar srpski grad; o Aleksandru Vučiću nema takvih podataka, ali je on u verbalnom ratu, izjavama da mrzi Hrvate stekao vodeće mesto; broj tri u toj stranci, profesor Oliver Antić, svoju legitimaciju dokazao je učešćem na brojnim tribinama za odbranu Šešelja, a njegov štićenik i potencijalni broj četiri u stranci, ministar pravde Nikola Selaković, otimajući studentkinji vlašicu omražene hrvatske vode „Jana“, pokazao je da odlično razume šta je osnovni kriterijum za napredovanje u stranačkoj hijerarhiji.

Uostalom, ispoljavanje antihrvatskih osećanja je već više od četvrt veka zgodan metod za ubiranje lakih političkih poena i za skretanje pažnje sa drugih važnih pitanja, odnosno za širenje uverenja kako bi sa Srbima sve bilo u redu samo da nema Hrvata. Otuda se tom metodu redovno pribegava kad god dođe do zastoja na nekim drugim vitalnim tačkama, kao što je to sada slučaj: obruč oko srpskog stava kad je reč o Kosovu, sve više se steže i

sve je manje prostora da se na tom pitanju dokazuje patriotizam; ekonomska situacija u zemlji ne pokazuje ni nagoveštaj oporavka, a bučna akcija oko korupcije može lako da se pokaže kao „tigar od papira“. I u takvoj situaciji, baš kada je sa histeričnom reakcijom oko „Oluje“ i oslobađanja Gotovine dostignuta neophodna „radna temperatura“, došao je u Srbiju nekakav Milanović (Zoran) da svojim konstruktivnim i pomirljivim tonovima minira jednu dobro planiranu i sveobuhvatnu akciju.,

Sa ovog stanovišta nervozno i nepristojno reagovanje predsednika Nikolića, nezabeleženo u istoriji diplomatije i međudržavnih odnosa, pokazuje se kao sasvim razumljivo. Njegova izjava prema kojoj najpre treba on da se sastane sa Josipovićem, a da tek potom slede susreti na nižim nivoima, u prevodu znači oštro upozorenje svim predstavnicima države da prekinu bilo kakav kontakt sa hrvatskom stranom. Taj prekid i zamrzavanje odnosa sa Hrvatskom formalno će trajati do njegovog susreta sa Josipovićem, koji se teoretski može dogoditi već narednog meseca, ali će praktično trajati u nedogled, jer će se on potruditi da novim antihrvatskim ispadima primora Josipovića da na duži rok odustane od tog susreta.

Dok bude trajao prekid odnosa sa Hrvatskom, Nikolić i SNS iskoristiće to vreme za borbu protiv Hrvatske na širokom međunarodnom frontu, a pre svega u okruženju i u Evropskoj uniji. Nikolićev plan jeste da što više relaksira odnose sa svim zemljama iz bližeg i daljeg okruženja, kako bi pokazao da Srbija ni sa kim nema problema osim sa Hrvatskom. Taj plan je vidljiv već i iz same činjenice da se njegova putovanja u inostranstvo realizuju po ubrzanom ritmu i bez predaha, što se obično radi kad je reč o sprovođenju neke izuzetno važne akcije. Otuda on, gde god da ide, u Mađarsku, Makedoniju, Crnu Goru, Slovačku, Tursku, daje neočekivano pomirljive izjave, hvale, obećava, nudi, poziva na saradnju, jednom rečju nastoji da kod svih sagovornika proizvede utisak i pitanje: „Zar je moguće da ima nekog ko sa

Januarsko licemerje

PIŠE: TAMARA KALITERNA

ovim smernim i pomirljivim čovekom neće da saradjuje?" I, naravno, kada se ispostavi da je taj neko Hrvatska, onda će Nikolić nastojati da sagovornicima objasni ne samo to da razlozi nesaradnje leže isključivo na hrvatskoj strani, već i to da je Hrvatska kriva što je došlo do raspada Jugoslavije i do ratova, da je njeno neprijateljsko držanje prema Srbiji samo nastavak onoga što je ona započela pre više od dve decenije.

Naravno, u ovoj akciji opkoljavanja i izolovanja Hrvatske ne učestvuje samo Nikolić već i drugi vodeći kadrovi SNS, a naročito Vučić koji je dobio i najteži zadatak: da novi, bogobojažljivi imidž SNS plasira Amerikanacima i Nemcima.

Minimalan rezultat koji bi iz ove akcije trebalo da proizađe i koji se očekuje jeste da međunarodna zajednica izvrši pritisak na Haški tribunal, kako bi revidirao presude Gotovini i Markaču i kako bi bio krajnje blagonaklon u preostalim procesima protiv srpskih „heroja“, dok bi maksimalan rezultat bio ako bi najavljeni prijem Hrvatske u EU bio sprečen ili bar odložen.

Šta će proizaći iz ove akcije Nikolića i SNS teško je reći. To najmanje zavisi od koalicionih partnera, pre svega od Socijalističke partije Srbije (SPS) i Dačića. Oni su već oštro upozoreni da je Nikolić taj koji predstavlja zemlju u inostranstvu, a ako to nije dovoljno tu je uvek pretnja vanrednim izborima. I ovoga puta, kao i inače, to najviše zavisi od međunarodnih aktera. Zapravo, zavisi od toga koliko je u međunarodnoj zajednici, a naročito na Zapadu, živo sećanje na pregovore sa srpskim nacionalizmom u periodu 1990-2000. U svakom slučaju, šta god da proizađe, ništa od toga neće biti dobro za Srbiju.

Međunarodni Dan sećanja na holokaust i sprečavanje zločina protiv čovečnosti, 27. januar, dan kad je 1945. Crvena armija oslobodila koncentracioni logor Aušvic u kome je ubijeno 1,1 milion ljudi, u Evropi su pognutih glava ispratili komesarka UN za ljudska prava, šefica diplomatije EU, nemačka kancelarka, predsednik Evropskog parlamenta, predsedavajući OEBS, predsednik Hrvatske, papa, čitava Poljska, a u Velikoj Britaniji je godišnjica obeležena na 1501 mestu svećama i predavanjima.

Obeležavanje ovog datuma u Srbiji, čiji državljani čine većinu optuženih pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) za genocid i zločine protiv čovečnosti, organizovalo je Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, a državu koja je na geografskim kartama deo Evrope su predstavljali predsednici skupština Beograda i Srbije.

Država je takođe slavila 27. januar, ali kao Dan svetog Save, praznik Srpske pravoslavne crkve. Praznik se proslavljao kao školska slava od 1840. do 1945. godine, a sveca je u škole vratio režim bivšeg komunističkog funkcionera Slobodana Miloševića.

Iako Sveti Sava nije pokretni praznik kao Uskrs, država ga proslavila u petak, 25, a crkva u nedelju, 27. januara. Na krivotvorenje datuma je pristao i patrijarh. Osim njega, prevremenoj proslavi Savindana prisustvovali su premijer, trojica ministara, od kojih jedan zadužen za saobraćaj, predsednik SANU, visoki oficiri.

Ministar prosvete Žarko Obradović je ocenio da je sveti Sava „radom u oblastima obrazovanja, diplomatije, crkve i zakonodavstva u istorijsko pamćenje i moralni kod srpskog naroda usadio temeljne civilizacijske i ljudske vrednosti koje traju“.

Na državno-crkvenom saboru u manastiru Žiča 1221. godine Sava je besedio o „pravoj veri“, jer su bez pravoslavlja dobra dela uzaludna. Tom prilikom Sinod pravoslavne crkve proklinje bogumile i poglavare bosanske crkve koja je primala verske prognanike iz Raške. (Miodrag M. Petrović: „Pomen

bogumila - babuna u zakonopravilu svetoga Save i Crkva bosanska", Beograd, 1995. godine).

Sava je posle Sabora svojeručno pokrštao protivnike svoje ideologije: "A one koji su propovedali jeres zadržali sa sobom kod crkve i nasamo ih tačno ispita. Nekrštenima, uz prethodno proklinjanje jeresi koju imadahu, zapovedi da drže dane oglašene u čuvanju čistote, i tako zapovedaše im da se krste"(Teodosije, Žitije svetog Save).

„Plemiće mnogo je molio i učio da se vrate sabornoj apostolskoj crkvi, obećavajući im počasti i darove velike, i koji bi ga poslušao bio je priman od njega s ljubavlju velikom, i primao je od samodršca kralja, brata njegovoga, mnoge darove. A ko se, ne povinujući se, utvrđivaše u bogomrskim jeresima, ovoga proklevši a velikim beščasćem iz cele svoje zemlje izgonjahu"(Ibid).

Sava proklinje one koji "časne ikone odbacuju, ne slikaju ih i ne klanjaju im se".

U predavanju „Nacionalizam Svetog Save" na Kolarčevom narodnom univerzitetu u Beogradu 1937. godine Nikolaj Velimirović je tvrdio da su ideje Adolfa Hitlera o nemačkoj nacionalnoj crkvi slične zamislama Save o narodnoj veri i crkvi: „Ipak se mora odati priznanje sadašnjem nemačkom Vođi, koji je kao prost zanatljija i čovek iz naroda uvideo da je nacionalizam bez vere jedna anomalija, jedan hladan i nesiguran mehanizam. I evo u 20-om veku on je došao na ideju Svetoga Save, i kao laik poduzeo je u svome narodu onaj najvažniji posao, koji priliči jedino svetitelju, geniju i heroju“.

Od petka do ponedeljka slavio se takav Sveti Sava. Pevali su đaci, mlađi od sedmogodišnjaka svetosavsku himnu koja počinje sa „Celo Srpstvo slavi slavu“, a „srpstvo“ nastanjuje: „Srem, Banat, Srbiju Staru, Crnu Goru, obe strane Save“. Tako je bilo i u beogradskom obdaništu „Radosno detinjstvo“ koje vaspitava petogodišnju dečicu. A u osnovnoj školi u Belanovici, nadomak Ljiga, profesor fiskulture Nikola D. je u jeku svetosavske proslave pijan divljao, bacao stolice na muzičare, razbio vrata, a deca su vrištala i bežala.

Ministar Obradović istakao je da je 2013, važna godišnjica srpske i svetske kulturne istorije, devet vekova od rođenja Svetog Simeona. Ministar iz socijalističke stranke nije pomenuo svetovno ime Simeona - Stefan Nemanja, otac Savin. Nemanja je kršten u rimokatoličkoj crkvi u današnjoj Podgorici. Iako najmlađi, zbacuje brata Tihomira, preuzima vlast i izgoni tri brata iz zemlje. Ovaj vizantijski

vazal je 1188. godine nudio Fridrihu I Barbarosi, vojskovođi krstaša bezbedan prolazak i snabdevanje kroz Rašku, 20.000 vojnika za rat sa Vizantijom, te vazalstvo Svetom rimskom carstvu ako mu se priznaju sva dotadašnja i buduća osvajanja. Srednji vek u Srbiji je gvozdeno doba, najmlađi period praistorije. Svetiteljstvo se sticalo mačem. Fridrih je odbacio ponudu, a Nemanji je priznato samo osvajanje Kosova sa Lipljanom i Metohije do Prizrena.

Pohode Nemanje-osvajaca opisao je njegov sin Stefan Prvovenčani: „Ostale gradove poobara, i poruši, i pretvori slavu njihovu u pustoš“ (Žitije svetog Simeona). Nemanjin krstaški rat je zatro bogumilstvo u Raškoj: „Jedne popali, druge raznim kaznama kazni, treće progna iz države svoje a domove njihove, i sve imanje sakupiv, razda prokaženim i ubogim. Učitelju i načelniku njihovu jezik ureza u grlu njegovu, što ne ispoveda Hrista, sina božjeg“ (Ibid).

„I mnogo ot moje ruke na zemji bi, a ni ot mene niko ne bi mrtav i ubit“, uklesano je na bogumilskom stečku u Radimlju, kod Stoca. Bogumili su mahom našli utočište pod okriljem Crkve bosanske i bana Kulina. Kulinova žena je bila Nemanjina sestra.

Sava je 1208. godine vratio iz Grčke Nemanjine posmrtno ostatke u Rašku, da bi nad njima izmirio braću Stefana i Vukana koji su se, poput njegovog oca sa njegovim stričevima, otimali za vlast.

Ministar Obradović, politikolog je u jubileje srpsko-svetske kulturne istorije ubrojao i 17 vekova od Milanskog edikta. „Zaslugom svetog cara Konstantina hrišćani su postali slobodni“, naglasio je patrijarh Irinej, a preneli Politika i Večernje novosti, dnevnicima sa iskustvom. „Milanski edikt je zakonski akt koji je 313. godine doneo car Konstantin Veliki, rodnom iz Niša“, izvestila je državna agencija TANJUG.

Tekst Milanskog edikta (Edictum Mediolanense) napisao je pagan Licinije, tetararh istoka, a Konstantin, tetararh Zapada, sveže preobraćen u

hrišćanstvo se saglasio sa tekstom. Izvorni tekst edikta nije nađen, ali ga navode Laktantije i Euzebi-je Cezarejski, savremenici. Verzija nađena kod Laktantija je pismo Licinija guvernerima istočnog carstva poslato iz Nikomedije, današnjeg Izmir: "Odlučili smo da dozvolimo u isto vreme i hrišćanima i svim drugima slobodu da u pobožnosti slede religiju koju žele".

Edikt o toleranciji koga je dve godine ranije, takođe u Nikomediji proglasio car Galerije je prednacrt Milanskog edikta. Galerije oprašta hrišćanima i drugima koji su „bili obuzeti ludošću, te se nisu pokoravali drevnim običajima“ i dozvoljava upražnjavanje svih religija u Rimskom carstvu. Licinije je bio prijatelj i najbliži saradnik Galerija koji ga je uzdigao u rang avgusta (velikog).

Licinije se oženio Konstantinovom sestrom, a zet je 324, zaratovao protiv Licinija. Zarobio ga je i odveo u Solun. Kada je Licinije pokušao da podigne ustanak, Konstantin je naredio da ga ubiju zajedno sa maloletnim sinom, Konstantinovima nećakom. Osim toga, Konstantin je kao vladalac ubio sina, ženu i ženinog oca, a troje njegove preživjele dece će očevu smrt i preuzimanje krune 337. godine proslaviti masakrom svih punoletnih potomaka Konstantinovog oca.

Državni program proslave Milanskog edikta počeo je u Nišu 17. januara koncertom hora moskovskog Sretenjskog manastira koga je doveo ambasador Ruske federacije Aleksandar Čepurin. Rusija nema nikakve veze sa Milanskim ediktom. U manastiru je tridesetih godina prošlog veka bilo sedište NKVD.

U septembru 2011, patrijarh Irinej je izrekao u Pečkoj patrijaršiji poklič vojskovođa iz doba krstaških ratova: "Neka Gospod ne dozvoli da ova sveta zemlja padne u ruke bezvernika". „Kosovo je naša sveta zemlja i moramo biti spremni na svaku žrtvu da bismo ga sačuvali, makar ona zahtevala stradanja“, kazao je patrijarh Irinej na dan kada je ustoličen 2010. A u oktobru 2011, je rekao - "neka nas Evropa ostavi same".

Samo je u slavljeničkom raspoloženju predsednik Srbije Tomislav Nikolić mogao da izjavi na januarskoj svečanosti u Nišu da „Srbija danas živi po principima Milanskog edikta“.

Januar, svečanostima najgušći mesec u Srbiji je dobio ime po Janusu, bogu početka i promene, kraja i vremena. Ima dva lica jer gleda u prošlost i u budućnost. Januar u Srbiji je mesec naličja.

Nova politika na stari način

Tajming ide na ruku Vučiću i Dačiću. Oni će Kosovo faktički priznati u prvoj godini svoje vlasti, a ne u poslednjoj kao nerazumni Tadić. Oni će, za razliku od Tadića imati tri godine da se „izdaja Kosova“ zaboravi i da se za te tri godine Srbija približi Evropi i napuni evropskim parama dovoljno za lepe šanse na narednim izborima

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

Iako je do poslednjeg trenutka izgledalo da će se izvući, hazarderska politika Borisa Tadića i njegovih prijatelja doživela je potpuni fijasko. Prezreni i u zemlji i u inostranstvu već bi pali u zaborav da nije povremenih skandala i hapšenja. Zato poput pravog šoka deluju uspesi nove vlasti u postizanju ciljeva koje su DS i Tadić postavili kao svete - normalizacija odnosa sa Kosovom i prijem Srbije u EU. Pominjem šok, jer meni jeste šokantno. Pa, Boris Tadić je drugi mandat Demokratske stranke (2008-2012) dobio upravo na strahu Evrope od Tomislava Nikolića i Aleksandra Vučića i njihove, tvrdio je, ultradeseničarske politike, strahu koga je on, Boris Tadić histerično širio i rasplamsavao do poslednjih sekundi uoci izborne tišine 2012. godine. Te 2008. godine „žrtva“ je bio Ivica Dačić koji je, po „savetu“ iz Moskve već potpisane sporazume sa Nikolićem pocepao i ušao u koaliciju sa Demokratiskom strankom.

Sada se, polako, ali sigurno raspliće poslednji čin slučaja Kosovo. Poučeni Tadićevim greškama koje su mu kod sva četiri stuba srpske spoljne politike obezbedile status nesolidnog (lažljivog) partnera koji „nema iskrenu želju da reformiše svoje društvo, koji državne odluke donosi u skladu sa marketinškim planovima, a ne sa potrebama građana i koji nije u stanju da sprovede odluke koje sam donese“, kako je napisano u jednoj kompetentnoj analizi, Dačić i Vučić rade ono što moraju i što svet od njih očekuje.

Nisu oni ništa pošteniji prema građanima Srbije, a naročito ne prema građanima Kosova. Došavši na vlast, oni su sa užasom saznali šta je sve ranija srpska administracija prihvatila i potpisala u

pregovorima sa Kosovom. To je bilo mnogo više od onoga što je saopšteno, a daleko više od onoga što su oni u prvi mah želeli da prihvate i ispune. Međutim, međunarodna zajednica je bila neumoljiva. Sve što je potpisano mora se odmah i bezuslovno sprovesti. Sve ono što su godinama popuštali svom miljeniku Tadiću, sručilo se na glavu nove vlasti. Čak se u prvi mah u koloarima Brisela i Vašingtona govorilo da su Vučić i Dačić enormno pritisnuti ne bi li prihvatanjem nezavisnosti Kosova doveli do svog brzog pada i novih izbora na kojima bi miljenik Evrope, Tadić izašao na popravni ispit.

Naravno, to se nije dogodilo. Po onom Srbima dobro poznatom „schnell, schnell...“ konstatovano je da Srbija prihvata sve potpisano i prešlo se na novi set obaveza koje znače definitivno prihvatanje Kosova kao novog suseda na jugu. Opet je objavljeno manje nego što je potpisano, ali tajming ide na ruku Vučiću i Dačiću. Oni će Kosovo faktički priznati u prvoj godini svoje vlasti, a ne u poslednjoj kao nerazumni Tadić. Oni će, za razliku od Tadića imati tri godine da se „izdaja Kosova“ zaboravi i da se za te tri godine Srbija približi Evropi i napuni evropskim parama dovoljno za lepe šanse na narednim izborima. Jer, to je i dalje glavni cilj. Uspeh na izborima, vlast i novac. Suze, znoj i krv kosovskih i inih Srba ne interesuju ni ovu vlast, kao i nijednu raniju.

Usput, Vučić i Dačić će možda i izvući neke ustupke od međunarodne zajednice. Može biti da će kooperativnost Beograda biti nagrađena policajcima, sudijama, lekarima, profesorima srpske nacionalnosti u kosovskim institucijama. Mi smo izgubili glas pričajući da je kosovska strana godinama već spremna da o tome razgovara sa srpskim kolegama. Pojedina ministarstva vlade Kosova su odavno uputila zvanične predloge resornim kolegama u Beogradu za saradnju u ovoj ili onoj oblasti, ali su ti zahtevi sa gađenjem ignorisani. Da se pitala samo vlada Kosova, kosovski Srbi bi već imali odeljenja srpskih fakulteta u svojim mestima. Imali bi i medicinske ustanove kliničkih centara iz Srbije u svojim mestima, ali o tome treba da razgovaraju kosovski i srpski ministri obrazovanja ili zdravstva. Naravno, posle međusobnog priznanja i uvažavanja.

Nisam siguran da će nova vlast ići tako daleko, iako je to upravo ono što kosovskim Srbima treba. Mislim da srpska strana opet pokušava da prevari svoje partnere, iako su njihovi zahtevi potpuno jasni. Ako ih do krajnosti pojednostavimo oni glase,

da sve može, ali u okviru institucija države Kosovo. Mogu sudije Srbi, ali u kosovskom sudu, mogu lekari Srbi, ali u zdravstvenim ustanovama države Kosovo, mogu i policajci Srbi, ali u policiji države Kosovo. Mogu i izbori za lokalne organe vlasti na severu Kosova, ali po izbornom zakonu države Kosovo, i tako dalje, i tako dalje.

Srpska strana pokušava da prevari i svoje građane, izveštavajući ih kako su oni u Briselu tobože ravnopravni partner, kako su oni, navodno rekli da ovo ili ono „ne dolazi u obzir“. Ništa od toga nije tačno. Ako je baronica Ešton izjavila da je zadovoljna, to znači da su Srbi prihvatili sve što je od njih traženo. Ako Nemačka kaže da je ona priznala Kosovo i da je za Nemačku Kosovo samostalno koliko i svaka druga država, onda srpski funkcioner baš i ne može da kaže: „Prihvaćen je naš zahtev da se formira zajednica srpskih opština, a sve drugo je sporno, počev od toga po čijim zakonima će funkcionisati zajednica, koji izborni sistem će se primenjivati, koji organi i pod čijim zakonima će biti izabrani i koja će ovlašćenja zajednica imati“. Baš to nije sporno, jer sve što se na Kosovu uradi, mora da bude po zakonima države koju su priznale Nemačka, Engleska, Francuska..... Velike Sile. Doduše, zakoni se menjaju, pa i zakoni države Kosovo, ali to je druga stvar.

Najveći protivnik nove politike Beograda nisu, kako se prosečnom građaninu Srbije servira - kolektivno kosovski Srbi. Oni su u dobroj meri prihvatili činjenicu da je Priština glavni grad države u kojoj žive. Najveći protivnik mogao bi da bude moćan kriminalni lobi koji dnevno zarađuje milione eura od međusobne trgovine i utaje poreza. Nije ovo mesto na kome treba pominjati imena, iako su ta imena desetinama puta već pomenuta. Protivnik je i klerofašistički deo javnog i političkog života Srbije koji svoju političku i finansijsku

egzistenciju duguje upravo održavanju krize na Kosovu. Kad padne i taj kamen oko vrata Srbije, te destruktivne snage će se ugasiti, jer će Sandžak i Vojvodina da budu nedovoljan katalizator novog ugrožavanja Srba i njihovog nacionalnog bića „koje jedino oni, srpski fašisti mogu da odbrane“.

Ukoliko ne bude velikog iznenađenja, Srbija će uskoro dobiti datum za početak pregovora. Datum početka pregovora bi mogao da bude blizu, ali i ne mora da bude. Za pristupanje EU Sloveniji je trebalo 6 godina, Hrvatskoj 12. Proces pristupanja je, za normalne narode i njihovo vođstvo, važniji je od samog članstva, jer je reč o procesu reformi i uređenju zemlje. Ali, Srbija nije normalna zemlja, i tek će oko procesa reformi da bude natezanja, podmetanja, laganja. Jer, kao u onoj kultnoj pesmi o početku bune protiv dahija, Evropa baš i ne odgovara srpskim tajkunima i njihovim sponzorima u ministarskim kabinetima. Tamo nema muljanja sa kreditima i deviznim kursom, nema falsifikovanih robnih marki... ustvari, da ne nabrajam, tamo nema ničega na šta su mali balkanski prevaranti navikli i na čemu zasnivaju svoj biznis i poslovni uspeh. Tamo nema biznis pravila omiljenog na ovim prostorima: „Ako baš nikako ne možeš drugačije, a ti uradi po zakonu!“ Evropi se nada još samo sirotinja raja, ali i ona bi najradije samo evropske pare, a za ostalo će pred vladu sa transparentima i pištaljka. U tom slučaju, Bože zdravlja, pregovori mogu da se otegnu, jer, kad se završi priča oko Kosova, Evropa baš i neće požurivati Srbe da joj se priključe.

Unapređenje odnosa ili stvaranje privida

PIŠE: DAVOR GJENERO

Specijalno za Povelju iz Zagreba

Kad je sredinom januara ove godine hrvatski premijer Zoran Milanović doputovao u Beograd, a radni je posjet još koji dan prije bio posve neočekivan, prekinuto je zatišje u bilateralnim odnosima Hrvatske i Srbije koje je, zapravo, trajalo nešto više od dvije godine. Još uvijek nije moguće ocijeniti je li riječ o stvarnom prekidu razdoblja „ledenog doba“ u bilateralnim odnosima, snažno zaleđenima nakon smjene vlasti u Srbiji, ili je Milanović samo izveo manevar kojim je smanjio međunarodni pritisak na Zagreb i Beograd da počnu rješavati bilateralne probleme.

Mnogo je indikatora koji svjedoče u prilog tome da je očekivanje „kraja ledenog doba“ tek nerealni politički optimizam. Analitičari su, naime, uglavnom nagađali o tome je li Milanović stigao u Beograd zbog američkoga ili europskog pritiska, ali malo je onih (ako ih je uopće bilo) koji bi motiv posjeta vidjeli u želji da se otvoreni problemi među državama doista počnu rješavati. Znamo li da je istog dana kad je Milanović bio u Beogradu, predsjednik Srbije, Tomislav Nikolić, prilično otvoreno i nediplomatski brifirao strane novinare, uz konstatacije da je Milanovićev posjet neiskren, a da su se najprije trebali naći on i predsjednik Hrvatske Ivo Josipović. Simptomatično je i to da je neslužbenim karakterom posjeta izbjegnuto susret hrvatskog premijera i predsjednika Srbije, a da na ručku, što ga je premijer Đačić organizirao za hrvatskog kolegu, nije bilo članova Vlade iz naprednjačke kvote.

O tome što su Milanović i Đačić razgovarali ne znamo mnogo, ali znamo da su ministri vanjskih poslova Vesna Pusić i Ivan Mrkić već neko vrijeme pripremali susret i da su definirali „košaru pitanja“ što bi ih trebalo obхватiti političkim dijalogom. Iz izjave ministra Mrkića, dan nakon susreta dvojice premijera jasno je da jedno od pitanja, ono o sudbini hrvatske tužbe protiv Srbije za genocid pred

Međunarodnim sudom pravde u Hagu (MSP), ili nije bilo predmetom razgovora, ili su razgovori o tome bili neuspješni. Možda Mrkićeva izjava o tome kako Srbija očekuje da Hrvatska koja je prva pokrenula tužbu pokaže dobru volju i povuče je, u ime zajedničke europske budućnosti dviju zemalja, ipak pokazuje neki napredak. Naime, do sada se Beograd ponašao kao da ne čuje hrvatsku poruku vezanu uz tu tužbu, kako Zagreb uopće ne pomišlja da je povuče u zamjenu za to da Beograd povuče uradak Miloševićava ministra pravosuđa Tibora Varadija, što ga administracija u Beogradu naziva protutužbom.

Vezano uz hrvatsku tužbu predsjednik Josipović ustrajno nudi izvansudsko poravnanje, pod uvjetom da Beograd prizna Miloševićevu agresiju na Hrvatsku, izvijesti o sudbini nasilno odvedenih osoba i nestalih tijekom te agresije, te da vrati arhivsko i umjetničko blago odneseno iz Hrvatske. Tada bi s pozicije aktualne hrvatske administracije i predsjednika Republike spor izgubio svaki smisao i Hrvatska bi povukla tužbu, jer bi tako mirnim sredstvima bilo postignuto ono što se željelo postići sudovanjem. Zajednička europska budućnost, naravno, nije motiv za povlačenje tužbe, ali može biti poticaj za izvansudsko poravnanje.

Jasno je da su otvoreni međudržavni problemi - osim procesa pred MSP - pitanje sukcesije, pitanje izbjeglica, pitanje nestalih osoba i identifikacije žrtava rata, pitanje razgraničenja (prije svega, na Dunavu i status Šarengradске ade), pitanje graničnog režima nakon hrvatskog pristupanja EU, te pitanje statusa hrvatske privrede na tržištu Srbije nakon hrvatskog izlaska iz CEFTA i pristupanja EU. Vrlo je uočljivo da države imaju bitno različite prioritete kad je riječ o redoslijedu rješavanja otvorenih pitanja. Srbija želi, prije svih, otvoriti pitanja sukcesije i izbjeglica. Smatra kako je važno da se ta dva pitanja koliko-toliko riješe u ovom razdoblju u kojem je međunarodna pozicija dviju država barem do neke mjere uravnotežena, jer nakon pristupanja Hrvatske Europskoj uniji pregovaračka će pozicija Hrvatske biti bitno snažnija. Hrvatska diplomacija i politika, pak, misle da je pitanje izbjeglica, nakon sarajevske donatorske konferencije, tek tehničko, jer nikako više nije političko pitanje, a Hrvatskoj se ne žuri niti otvarati sukcesijski sklop pitanja. Hrvatski prioritet, osim ekonomskoga pitanja statusa hrvatskih roba na tržištu Srbije, predstavlja pitanje nestalih, a to je pitanje u kome ne treba očekivati velike brze prodore. Vješta diplomacija

otvorila bi ona pitanja u kojima je moguće brzo ostvariti pomake. Na primjer, Hrvatska bi vrlo lako mogla građanima Srbije omogućiti prijelaz svoje granice samo s osobnim iskaznicama. Naime, hrvatski građani će ionako dobiti to pravo u Srbiji nakon što 1. jula ove godine Hrvatska pristupi Uniji, a takvo pravo Hrvatska je već dala građanima BiH, pa to ne bi predstavljalo nekakvu „regionalnu disharmoniju“. Pravo na prijelaz granice bez putovnica olakšalo bi život prije svega izbjeglicama iz Hrvatske i njihovim obiteljima, ali nema naznaka da su premijeri otvorili ovo pitanje.

Suradnju dviju država bilo bi najlakše intenzivirati transferom znanja i iskustava Hrvatske u procesu pristupanja EU. Nažalost, politika u Srbiji, nakon oslobađajuće haške presude u slučaju Gotovina-Markač, iskoristila je upravo najavljeni posjet potpredsjednice vlade Suzane Grubješić za demonstraciju nezadovoljstva prema Hrvatskoj. Nastranu to što Hrvatska, zapravo, nema ništa s time što je haško sudište utvrdilo da Tužiteljstvo nije dokazalo svoju optužnicu, ali pitanje suradnje u pretpristupnom dijalogu zadnje je pitanje na kome bi bilo racionalno iskazivati „nezadovoljstvo“ srpske politike prema Hrvatskoj. U Hrvatskoj, pak, postoji opće uvjerenje da je pretpristupni dijalog ono područje u kome Hrvatska mora pomagati susjedima, a hrvatski bi političari vrlo rado na neki konkretan način dokazali da ono što je Hrvatska doživljavala tijekom pretpristupnog i pristupnog razdoblja zbog slovenskih blokada pretpristupnih pregovora i ratifikacije pristupnoga ugovora neće biti obrazac za njeno ponašanje prema Crnoj Gori, Srbiji i Bosni i Hercegovini. Uostalom, Hrvatska se i formalno obvezala da zbog neriješenih bilateralnih problema neće blokirati put svojih susjeda u EU, a hrvatski diplomati i političari smatraju kako je važno da u to uvjere i susjede, a i ključne donosiocje odluka u EU i euroatlantskim političkim strukturama.

Ipak, kad je riječ o europskom kontekstu, politika u Beogradu službenom je Zagrebu zadala i ozbiljnu brigu. Naime, kraj pristupnog razdoblja u

Hrvatskoj obilježen je, prije svega, napetostima između Zagreba i Ljubljane i nastojanjima Slovenije da Hrvatsku prije pristupanja EU natjera da pristane da pitanje svojih potraživanja prema Ljubljanskoj banci tretirati kao pitanje koje bi se rješavalo posredstvom multilateralnog sukcesijskog dijaloga. Ljubljana na kraju u tome nije uspjela, ali slovenski su diplomati u izvještaj o pristupnom napretku Hrvatske uspjeli lobiranjem uvrstiti rečenicu o tome da se Hrvatsku „ohrabruje“ na rješavanje sukcesijskih pitanja. Naglašen interes srpskih predstavnika da se zaustavljeni dijalog Zagreba i Beograda pokrene upravo otvaranjem sukcesijskih pitanja zagovornici „teorija urote“ u Hrvatskoj odmah su protumačili kao komplot Srbije i Slovenije protiv hrvatskih interesa.

Iako predsjednik Srbije ne misli tako, logično je da se dijalog Zagreba i Beograda pokreće na premijerskoj, a ne na predsjedničkoj razini. Naime, očita je nelagoda predsjednika Josipovića i od pomisli na ozbiljan dijalog sa kolegom iz Srbije. Diplomatski, on je te zadržke definirao tvrdnjom da predsjednici republika ionako mogu samo stvarati povoljnu atmosferu za dijalog vlada, a da trenutno ne postoji mogućnost da bi susretom s predsjednikom Nikolićem bilo moguće poslati uvjerljivu poruku građanima o međudržavnoj suradnji.

Josipović je trenutno koncentriran na unutarnju politiku u Hrvatskoj, postepeno se odmiče od svoje bivše stranke i sve su očitije njegove rezerve prema politici Zorana Milanovića i njegove Vlade, a vidljivo je i da u građanskom društvu polako uspostavlja mreže potpore na koje bi se mogao osloniti u slučaju zaoštavanja sukoba, ali i kao osnovu za reizbor za predsjednika Republike, vjerojatno na samom kraju 2014. godine. On nastoji steći snažno uporište i u konzervativnom biračkom tijelu, kojeg Milanovićeve vlada gura od sebe, a šef desne opozicije Tomislav Karamarko ga ne uspijeva politički organizirati. Mnogi nagađaju i da se Josipović priprema za situaciju u kojoj bi moglo doći do raspada relativno neuspješne vladajuće koalicije kad bi on postao ključnim faktorom političke stabilizacije i mogao bi inicirati

formiranje ekspertne vlade koja bi se oslanjala na postojeći saziv parlamenta. U takvim uvjetima Josipović sigurno neće inicirati susrete s Nikolićem kojima, vjerojatno ionako ne bi ništa postigao, a kontaminirao bi svoju poziciju u konzervativnom dijelu političke arene u Hrvatskoj.

Dakle, s hrvatske strane nije problem što u dijalogu, kakav god bio, sudjeluje, prije svega, Vlada. Komuniciraju, i Milanović sa svojim counterpartom, a naročito ministrica Pusić s ministrom Mrkićem. Dakle, oba ključna koalicijska partnera u hrvatskoj vladi, i premijer i prva potpredsjednica, kako u hrvatskom političkom novogovoru oslovljavaju ministricu Pusić, uključena su u dijalog. Na strani Srbije, međutim, nije tako. Mrkić je, navodno, u vladu ušao iz naprednjačke kvote, ali se ponaša kao ministar iz Dačićeva socijalističkog tabora. U dijalog Zagreba i Beograda očito je uključen i potpredsjednik Vlade Rasim Ljajić, ali i on je neformalno bliži Dačiću nego Vučiću i naprednjacima. Afere koje se u Srbiji redaju jasno govore o dubokoj podjeli u Vladi i o tome da bi moglo doći do raskola. Do neke mjere, Dačić je svoju poziciju osigurao dijalogom s premijerom Kosova Hašimom Thaçijem, a vjerojatno je računao da bi mu i otvaranje dijaloga s Hrvatskom moglo osnažiti položaj. Očito je da je ovakav način otvaranja dijaloga dosta rizičan: s jedne strane vidljivo je da nema suglasnosti o redoslijedu otvaranja pitanja, pa da ne treba očekivati realan napredak u rješavanju bilateralnih pitanja.

Ipak, za odnose, kakvi su između Zagreba i Beograda, dobro je već to da se pregovara, ili barem da se stvara privid dijaloga ako za stvarni dijalog još nema volje niti usklađenih interesa. Međutim, kad je i takav privid na strani Srbije sveden na interes jedne od dviju zaraćenih frakcija unutar konfliktne koalicije, i da se pritom radi o slabijoj koalicijskoj strani, onda je jasno da ni taj privid napretka vjerojatno neće biti dugo održiv.

U ćumezu istorije

PIŠE: DRAGOLJUB TODOROVIĆ

U knjizi Darka Hudelista *Moj beogradski dnevnik - susreti i razgovori s Dobricom Ćosićem 2006 - 2011*, najznačajnija rečenica i, moglo bi se reći, ključna za razumevanje knjige u celini nalazi se na 350. strani i glasi:

„Jer svatko iole pametan i upućen zna da je Ćosić, a ne Slobodan Milošević pravi, istinski i jedini tvorac suvremenoga srpskog nacionalizma iz druge polovine stoljeća“.

To je apsolutno tačno. Dobrica Ćosić je alfa i omega srpskog agresorskog rata za teritorije tokom devedesetih godina prošlog veka. Veliki je propust Tribunala u Hagu što Ćosić nije procesuiran pred tim sudom. Od početka rada Tribunala, Ćosić živi u paničnom strahu da ga ne pozovu u Hag. Strah ga ne napušta ni početkom 2011, kad ga Hudelist pita da nešto kaže o svojim odnosima i saradnji sa Miloševićem, Ćosić okleva i pokazuje veliki otpor da govori o Miloševiću, pa Hudelist konstatuje:

„Ćosić će o svemu radije pričati samo ne o Miloševiću. Zna se i zašto: Milošević je haaška tema, pa svaki oblik suradnje sa njim i njega, hoćeš - nećeš, dovodi u haaški kontekst...“

Razgovori između Hudelista i Ćosića odvijaju se na mnogim mestima koja autor pedantno beleži i opisuje. Sastaju se u Ćosićevom kabinetu u SANU i njegovoj vili na Dedinju, po beogradskim hotelima, kafanama, splavovima... a razgovarali su i dok su šetali Topčiderskim brdom i Dunavskim kejom. Sastajali su se i u Ćosićevom novom stanu na Paliluli. Naime, Ćosić je prodao veliku vilu na Dedinju i za taj novac kupio stan od 130 m² za sebe i ćerku u tri manja (za unuka, unuku i svastiku). Najčešće su razgovarali u Ćosićevoj radnoj sobi koja ima 20 m² i koju je Ćosić zvao ćumez. Ćosićeva drskost je da sobu od 20 m² zove turskom rečju ćumez (na srpskom kokošarnik ili kokošinjac), a da u stanovima od 20 m², malo većim ili manjim žive mnoge četvoročlane porodice.

Reč ćumez ili kokošarnik ili kokošinjac za Ćosićev lik i delo izvandredna je metafora: Ćosićeva literatura je ćumez srpske književnosti; Ćosićeva politika je ćumez visoke i svake druge normalne politike; Ćosićev nacionalni angažman je ćumez za

prave borce za nacionalnu stvar, recimo Čerčila i De Gola (kada je umro De Gol svi svetski listovi su javili: „Umro je De Gol, Francuska je udovica“); njegov državnički autoritet (predsednik Republike SRJ) ćumez je za pravog državnika, na primer, danskog kralja koji je za vreme nemačke okupacije svoje zemlje, kad su Jevreji morali da nose žute trake i sam stavio na ruku žutu traku; njegova revolucionarnost ćumez je za autentične revolucionare, primera radi, za velikog ruskog revolucionara Lava Trockog koji se pozdravio i napustio porodicu i pri tom rekao: „Revolucija traži celog čoveka“, zatim je ušao u oklopni voz iz koga je komandovao Crvenom armijom; njegova jeres ćumez je za jeretike kakvi su Havel, Solženjicin, Brodski, Leh Valensa, Milovan Đilas; njegov sistem i red vrednosti su ćumez za ljudsku civilizaciju. Dobrica Ćosić se od rođenja stalno nalazi u ćumezu i iz njega nije uspeo da izviri do svog 91. rođendana.

Autor Hudelist u knjizi istražuje genezu Ćosićevog nacionalizma vrlo vešto, precizno, studiozno i, moglo bi se reći, minuciozno i to od sobe u Siminoj 9a u Beogradu u kojoj su se nakon rata, 1946, sastajali bivši partizani, studenti, vršnjaci (rođeni 1922, i 1923, uglavnom), karijeristi, sektaši, protekcionasi (desetorica su postali akademici, bili su profesori univerziteta, dekani, članovi svih mogućih žirija, dobitnici mnogobrojnih nagrada i uživaoci izuzetnih privilegija). Hudelist ih u knjizi zove „siminovcima“ i tretira ih, potpuno ispravno kao klan.

Na više od 100 strana istražuje, raspravlja i razotkriva Ćosićevu fasciniranost i opsesiju jednim događajem, koji je više virtuelan nego stvaran, koji je više fatamorgana nego egzaktno proverljiva činjenica. Reč je o tome da su sile Antante (Engleska, Francuska i Rusija) na kraju prve godine Velikog rata, 1915, u nameri da privuku Italiju silama Antante potpisali sa njom u aprilu 1915, u Londonu tzv. Londonski ugovor i to na najvišem nivou (šefovi država i vlada). Iste godine u avgustu, Antanta, da bi na svoju stranu privukla Bugarsku i Rumuniju nudi Bugarskoj istočnu Makedoniju, a Rumuniji, Banat do Beograda. Kao kompenzaciju Srbiji su ponudili celu Bosnu i Hercegovinu i istočnu Dalmaciju (uključujući Split i Dubrovnik), ali su predsednik vlade Nikola Pašić i radikalna srpska skupština to odbili. Sve je to, međutim, bilo nerealno, neizvesno i potpuno neprimenjivo, ali je fasciniralo Dobricu Ćosića i pod tom opsesijom Londonskog ugovora (kako ga on zove) iz 1915, živi i sada u svojoj 92. godini. To što ga Nikola

Pašić nije prihvatio, tretira kao najveću, fatalnu i kobnu grešku. Tekst o tzv. Londonskom ugovoru zauzima četvrtinu knjige i najbolji je njen deo. Reč je o vrhunskom istraživačkom novinarstvu, o visokom publicističkom nivou, pa i o ozbiljnoj istoriografskoj studiji. O Londonskom ugovoru kao elementu Ćosićevog nacionalizma pisaćemo u nastavku ovog prikaza.

U daljem istraživanju geneze Ćosićevog nacionalizma Hudelist tretira teme Memoranduma SANU, Ćosićev uticaj i aktivnosti oko formiranja srpskih stranaka u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i postavljanju njihovih vođa (Raškovića i Karadžića), njegov angažman oko preseljavanja stanovništva, odnosu, saradnji i sukobu sa Miloševićem, o tome kako je postao predsednik SRJ i predsedničkim aktivnostima, odnosu prema Zapadu (posebno Americi), o njegovim intimnim i ličnim problemima, preokupacijama i svojstvima od detinjstva preko vlasti i disidentstva do danas, o putovanju brodom *Galeb* sa Titom na njegovoj afričkoj turneji početkom 1961, o Kosovu, o Hrvatima, o njegovom govoru na plenumu CK SK Srbije 29. maja 1968, i mnoge druge teme.

O fenomenu siminovci u knjizi piše:

„Riječ je o jednoj specifičnoj filozofiji ili pogledu na svijet s kojim je jedna relativno mala skupina ljudi, s Ćosićem na čelu, kretala u život, a iz djelovanja koje je tijekom sljedećih desetljeća, pogotovo od sredine šezdesetih godina naovamo izrastao fenomen (suveremenog) srpskog nacionalizma i antititoizma, što ga u svojoj knjizi, uz ostalo obrađujem...”

U nastavku autor upozorava:

„Podsjećam čitatelja ovog mog beogradskog dnevnika na težinu riječi siminovci: to je klan ili kružok iz kojega se, u drugoj polovici dvadesetog stoljeća razvio moderni srpski nacionalizam koji je odigrao jednu od ključnih uloga u raspadanju Jugoslavije, pod kraj XX stoljeća. To je pojam s kojim se baš nije uputno igrati“.

Hudelist je u svojim opservacijama o siminovcima potpuno u pravu. Da su njegove teze istinite ukazuje i to da je ova grupa na početku delovala u redakciji omladinskog lista *Mladi borac* čiji je glavni urednik bio Dobrica Ćosić, zatim u aktivnostima prilikom ponovnog pokretanja NIN i njegovoj redakciji (u kojoj je Ćosić bio siva eminencija). Za sve vreme do pogibije Krcuna Penezića i smene Rankovića siminovci deluju pod direktnom zaštitom i visokim pokroviteljstvom tajne policije (UDB). O delovanju siminovaca u *Mladom borcu* pisao je siminovac Borislav Mihajlović - Mihiz u svom tekstu u jubilarnom broju provodom

60 godina izlaženja beogradskog nedeljenika NIN 1995:

„Krajem rata komesar rasinskog partizanskog odreda postavljen je za glavnog urednika omladinskog lista Srbije. Dobrica Ćosić, pouzdani odabirač ljudi izabrao je pismene, obrazovane i okretne mlade ljude... Pokretači NIN-a i njihovo čvrsto jezgro bili su pod konac istih godina - bližili su se tridesetoj. Družili su se i pomagali jedan drugog kao da su masoni, a slušali glas Dobrice Ćosića („His Master's Voice“) kao da im je veliki majstor. A i bio je to na neki način“.

Posle pada Rankovića Ćosić sa svojom družinom pravi paralelni i izuzetno uticajan centar vlasti i moći. Deluju u Srpskoj književnoj zadruzi (SKZ), Srpskoj akademiji nauka i umetnosti (SANU), u aktivnostima oko formiranja i rada *Odbora za odbranu slobode misli i izražavanja* i osnivanja časopisa *Javnost*, pisanja peticija. Kad je u drugoj polovini osamdesetih godina propast komunizma u Evropi i raspad SSSR postao izvesan, Dobrica Ćosić dolazi na ideju da taj treći veliki svetski događaj u XX veku - propast komunizma (prva dva su Prvi i Drugi svetski rat) iskoristi da ispravi srpske poraze u miru (po njegovom mišljenju) posle svetskih ratova u kojima je Srbija bila na pobedničkoj strani i da konačno, kako to on kaže, reši srpsko državno i nacionalno pitanje (onako kako ga on vidi). U tom smislu on angažuje svoje ljude: siminovce, akademike, praksisovce i druge, pišu Memorandum SANU, podržavaju Slobodana Miloševića i vrše agresiju na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Prema tome, postoji potpuno jasan i neprekinut luk koji povezuje sobu u Siminoj 9a 1946, sa Memorandumom SANU 1986, i agresijom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu početkom devedesetih godina prošlog veka. Dakle, Hudelistov zaključak da je klan iz Simine 9a nastao 1946, direktno povezan sa srpskim agresorskim ratovima devedesetih i raspadom Jugoslavije potpuno je tačan. Naravno, kad je Milošević izgubio sve ratove, Ćosić i drugovi su ga napali, distancirali se od njega i traže druge ljude i modele kako da ostvare svoje nacionalističke ciljeve. Siminovci - ili pripadnici klana koji su se 1946/1947, sastajali u sobi u Siminoj 9a bili su kasniji akademici SANU: Dobrica Ćosić, Antonije Isaković, Dejan Medaković, Vojislav Đurić, Mića Popović, Bata Mihajlović, Petar Omčikus, Pavle Ivić, Vojislav Korać, Mihailo Đurić, kao i književni kritičar Borislav Mihajlović - Mihiz, književni istoričar i teoretičar Žika

Stojković i još desetak tadašnjih studenata, a kasnijih profesora univerziteta, slikara i glumaca.

U četvrtoj knjizi „*Vremena smrti*“ Ćosić, razvijajući svoj romaneskni postupak u kome se prepliću stvarnost i fikcija naširoko raspreda priču o tzv. Londonskom ugovoru iz 1915, kad su Nikola Pašić i srpska skupština na zasedanju u Nišu odbili ponudu sila Antante da se Srbija proširi na celu Bosnu i Hercegovinu i istočnu Dalmaciju (sa Splitom i Dubrovnikom) uz izvesne teritorijalne ustupke Srbije. Ćosić u romanu ovo odbijanje srpske strane tretira kao kobnu, gotovo fatalnu i sudbonosnu grešku koja je odlučujuće uticala na izuzetno težak položaj Srba u XX veku, njihove patnje, stradanje i nemogućnost da konačno reše svoje državno i nacionalno pitanje. Ćosić se u tu svoju literarnu temu iz četvrte knjige *Vremena smrti* toliko uživeo da je umislio da je to zaista događaj i datum kad je Srbima krenulo loše i da je to uzrok svih srpskih nedaća i poraza u XX veku (naravno kako ih vidi i formuliše sam Ćosić).

Kako je Ćosić u razgovoru stalno isticao taj Londonski ugovor iz 1915, i na njega se pozivao, Darko Hudelist je u arhivima istražio primarne istorijske izvore o ovom događaju (originalne depeše, zapisnike, stenografske beleške, službene zabeleške itd), zatim opširno razgovarao sa profesorom beogradskog univerziteta, ekspertom baš za taj period istorije dr Đorđem Stankovićem koji je doktorirao na Nikoli Pašiću i o njemu objavio više knjiga. Na osnovu svog istraživanja Hudelist je zaključio da Londonski ugovor iz 1915, ne postoji, da su vođeni neki razgovori između sila Antante i Srbije na ambasadorskom nivou, da je reč o pokušajima Antante da se neke zemlje koje su bile na strani centralnih sila (Austroougarske i Nemačke) privuku Antanti, da su posle tih razgovora promenjene sve vlade država iz Antante, da je to bio tek kraj prve godine rata, da se ishod rata nije mogao ni naslutiti, da se nije znalo hoće li se Austroougarska raspasti, da Amerika još nije ušla u rat, da se u Rusiji desila Oktobarska revolucija i formiran SSSR. Osim navedenog, profesor Stanković smatra da je Pašić ispravno postupio i da to nije bila greška. Posebno je ukazao na to da bi u toj proširenoj Srbiji (sa Bosnom i Hercegovinom i istočnom Dalmacijom) živelo oko milion nesrpskog stanovništva, da bi to bio remetilački faktor sa stalno prisutnim separatističkim tendencijama. Nakon što ga je Hudelist upoznao sa rezultatima svog istraživanja, Ćosić je i dalje insistirao na svojoj opsesiji

i fascinaciji Londonskim ugovorom. U vezi sa tom temom iz razgovora Hudelist – Ćosić interesantno je da je Ćosić najviše zainteresovan za pripajanje Bosne i Hercegovine Srbiji. Ćosić smatra da proširenje Srbije treba usmeriti prema severozapadu na teritorije koje su bile pod vlašću Austroougarske. Za proširenje Srbije na jugoistok na teritorije koje su nekad ulazile u sastav Dušanovog carstva, a zatim Otomanske imperije Ćosić kaže da su čiste gluposti. Poseban, moglo bi se reći nerazuman, opsesivan, gotovo manijakalan Ćosićev interes da Bosna i Hercegovina uđe u sastav Srbije proizlazi iz njegovog razgovora sa autorom knjige:

Hudelist: ...da li bi sav ovaj teritorij koji se spominje u ponudi članica Antante doista pripao Srbiji?

Ćosić: Nemamo nikakve dokumente ni za ni protiv. Jer je odbijanjem savezničke ponude, hodom historije u drugom smeru, to pitanje ostalo apsolutno neriješeno.

Hudelist: ...ni Srbija, čak i da je prihvatila ponudu iz kolovoza 1915, ne bi na kraju dobila sve?

Ćosić: Recimo. Ne znam.

Hudelist: Barem što se tiče Dalmacije - ne bi to dobila?

Ćosić: Sigurno. (ako sam dobro shvatio Ćosića, ovime sigurno htio je ovaj put reći da Dalmacija najverojatnije ipak ne bi pripala Srbiji - op. aut.)

Hudelist: S obzirom na sastav stanovništva i tako dalje?

Ćosić: Sigurno.

Hudelist: A Bosna i Hercegovina, što bi bilo s njom?

Ćosić: Ona je apsolutno srpska.

Hudelist: Bila bi srpska?

Ćosić: Apsolutno.

Hudelist: Eto vidite. A to je i bio jedan od ciljeva.

Ćosić: Apsolutno srpska. Možete o tome razgovarati sa povjesničarima, ali imate koliko god hoćete dokumenata i stranih stajališta kojima se Bosna tretira pretežno srpskom.

Hudelist: Znači tu dileme nije bilo.

Ćosić: Nije bilo dileme.

Hudelist: Dalmacija još kako-tako ali?

Ćosić: Što se tiče Bosne i Hercegovine, nema dileme. I nije slučajno Benjamin Kalaj pokušao prevesti Bosnu u bošnjaštvo. On je tvorac bošnjačke nacije, Kalaj.

Hudelist: Znam za Kalaja.

Ćosić: Postao je guverner kada je Austroougarska dobila mandat da okupira i upravlja Bosnom i Hercegovinom.

Na osnovu ove Ćosićeve umišljene vizije Bosne i Hercegovine kao srpske zemlje koju je iz romana preneo u stvarnost, u svoju politiku i ideologiju jasno je zašto je srpski rat za Bosnu i Hercegovinu bio najduži i najkrvaviji od svih ratova na prostoru bivše SFRJ devedesetih godina prošlog veka. Njegova patološka opsednutost i fiksacija na Bosnu i Hercegovinu, kao i aktivnosti koje preduzima za osvajanje Bosne i Hercegovine predstavljaju ga kao glavnog aktera i ključnu ličnost srpskog osvajačkog rata protiv Bosne i Hercegovine 1992-1995.

Poglavlje o Londonskom ugovoru autor zaključuje:

„Argumenti profesora Đorđa Stankovića znanstveno su utemeljeni. Ćosićevi pak argumenti imaju svoju ideološku težinu i pomažu nam da puno bolje razumijemo neke procese koji su se dogodili uoči i, osobito, u vrijeme raspada SFRJ“.

U knjizi *Moj beogradski dnevnik* autor posvećuje značajnu pažnju Memorandumu SANU iz 1986. Razmatra tri pitanja u vezi sa Memorandumom:

- da li je Memorandum proizveo dejstvo, to jest da li je bio dokument koji je doveo do rata u bivšoj SFRJ;

- da li je nedovršen ukraden, ili je od njegovih autora namerno plasiran;

- da li je Dobrica Ćosić autor Memoranduma?

Dobrica Ćosić je rekao Hudelistu da je Memorandum SANU stvar od marginalne važnosti. Tu Ćosićevu izjavu autor ovako komentariše:

„Dok se u Hrvatskoj (jednako kao i u Sloveniji, Bosni i Hercegovini, ali i u mnogim drugim sredinama) slučaj Memorandum tumači kao jedan od prijelomnih momenata u godinama što su prethodile raspadu Jugoslavije (i to, naravno, u onome najnegativnijem mogućem smislu), u krugovima bliskim SANU i kod samoga Dobrice Ćosića njegova se važnost i utjecaj na ishod jugoslavenske drame pokušavaju što je više moguće minorizirati“.

U knjizi Miodraga Petrovića književnog kritičara iz Niša, *Susreti sa Dobricom Ćosićem* koja je izašla 2000. godine u Nišu i koju je Ćosić odmah po izlasku povukao iz prodaje, jer se plašio Haškog tribunala koji se tada interesovao za njegovu ulogu u ratu, autor Petrović interpretira svoj razgovor sa Dobricom Ćosićem u hotelu *Excelsior*, vođen 27. januara 1989:

„Istina Srpska akademija nauka i umetnosti zaštićena je Miloševićevom odlukom da se u nju nikako ne dira, a pod istom zaštitom je i sam Dobrica Ćosić. Šta

više, u ovom času Akademija dobija onoliko novčanih sredstava koliko joj je potrebno za rad.

Napominjem da Miloševićeva politika kao da i nije drugo do realizacija političkih stavova izraženih u Memorandumu Akademije.

Ćosić to potvrđuje“.

Reč je, dakle, o Ćosićevom direktnom i ličnom priznanju da se Memorandum primenjuje.

Hudelist je u knjigu uvrstio i svoj razgovor sa Borom Jovićem bivšim predsednikom Predsedništva SFRJ i visokim funkcionerom Socijalističke partije Srbije. U razgovoru Jović kaže:

„Ma svi su u Srbiji u ono vrijeme mislili na način Memoranduma, ne samo Dobrica“.

Zaista, nema nikakve dileme da se u Srbiji znalo da je Memorandum programski dokument za konačno rešenje srpskog državnog i nacionalnog pitanja i da uključuje i ratnu opciju.

U knjizi je u potpunosti raspravljeno pitanje da li je Memorandum bio završen i kako je dospao u javnost. Iz SANU se insistiralo na tome da Memorandum nije završen, da je ukraden i da se tako se našao u javnosti. Na tu temu autor je obavio obimno istraživanje, razgovarajući sa kompetentnim ljudima koji međusobno nisu povezani i tako iz apsolutno nezavisnih izvora došao do zaključka da je Memorandum potpuno završen dokument koji je namerno plasiran u javnost. Memorandum je pušten u javnost pre nego što se našao na skupštini SANU da bi se proverio stav javnog mnjenja, političara i drugih naroda u SFRJ. Osim toga, autori Memoranduma su se plašili kako će reagovati skupština Akademije, s obzirom da ima više od 100 članova, pa su hteli da unapred provere stav javnog mnjenja.

Kad je reč o tome, da li je Dobrica Ćosić pisao tekst Memoranduma, on više puta u razgovorima sa autorom ponavlja da ga nije pisao. Međutim, u knjizi Hudelist piše:

„Dobrica Ćosić je jedan i jedinstven – iznad svih, pa i iznad samoga, trenutnačno aktuelnoga predsednika SANU. Kao i predsednika koji su bili i koji će to tek postati. Da budem do kraja jasan: Dobrica Ćosić je u Srbiji veća institucija i od same Srpske akademije nauka i umetnosti“.

U jednoj od više ispovesti autoru Ćosić kaže:

„Ja sam bio čovjek u dubokoj opoziciji, ali sam, istodobno uživao i status nedodirljive ličnosti u Srbiji, koja je po mnogo čemu jača i od same Akademije“.

Ćosić je rekao Hudelistu da je mogao biti predsednik SANU da je hteo:

„Ali nije mu, kaže ni bilo stalo da formalno, na papiru, bude na čelu Akademije kad je ionako svakome jasno da je njegova specifična težina kudikamo veća od težine SANU“.

Autor navodi da je francuska novinarka Florans Artman u svojoj knjizi *Milošević – dijagonala ludaka* povezala Ćosića sa Memorandumom:

„Artman u njoj dovodi u neposrednu vezu Dobricu Ćosića i Memorandum SANU na jedan, najblaže rečeno, neobičan način.

Prvo, napisala je da je početkom rujna 1986. Ćosić predstavio u najvećoj tajnosti, glavne točke Akademijnog Memoranduma (čije se pisanje tada upravo privodilo kraju) trojici vodećih političara u SR Srbiji, jedan od kojih je bio netom ustoličeni predsednik Predsjedništva SR Srbije Ivan Stambolić, a preostala dva Dragiša Pavlović i novi šef srpske partije, u to vrijeme politička zvijezda u usponu Slobodan Milošević.

A drugo tome je još dodala da je Memorandum SANU Ćosić pustio u opticaj kao svoj vlastiti politički projekt...“

Hudelist ne veruje Artmanovoj. U svojoj knjizi *Dnevnik samoće* koja je objavljena u Beogradu 2010, književnik Vidosav Stevanović koji je u vreme nastanka Memoranduma bio Ćosićev prijatelj i izdavač, a školski drug sa Dragišom Pavlovićem i vrlo blizak prijatelj sa Ivanom Stambolićem, piše da ga je Dobrica Ćosić početkom 1986. pozvao na sastanak u kafanu *Grafičar* i tom prilikom mu rekao:

„Ti dobro pamtiš. Zapamtićeš ovo što ću ti ispričati. Sve što kažem prenećeš Pavloviću i Stamboliću. To je moja politička poruka njima... Država u kojoj živimo nije više Jugoslavija već brionska Jugoslavija. Tito je napravio za svoje potrebe, a protiv Srba. Federalizacija iz 1974, napravila je države od republika, a Srbi su ostali u bar tri republike. Srpsko nacionalno biće je razbijeno i podeljeno. Jugoslavija se mora menjati zbog nacionalnog pitanja, pre svega zbog našeg nacionalnog pitanja. Srpski komunisti moraju temeljno promeniti svoju politiku, ona mora biti nacionalna. Treba dovršiti nedovršeni posao i stvoriti državu u kojoj će živeti svi Srbi. Ako drugi neće s nama, u redu, neka idu, ali neka ostave ono što nama pripada. Izlazak iz Jugoslavije mora da se plati. Moja poruka Pavloviću i Stamboliću glasi: Ili će sprovesti srpsku politiku ili će nestati sa scene, biće izdajnici kao i njihovi predhodnici. Spreman sam da razgovaram

sa njima o tome. Neka me javno napadaju, ako im je to privremeno potrebno, ali treba da razgovaramo“.

Stevanović je preneo Ćosićevu poruku Pavloviću i Stamboliću koji su mu rekli da je to zastareo, lud i opasan predlog. Stevanović je o toj njihovoj reakciji obavestio Ćosića koji je na to odgovorio: *„To je najveća glupost koju su učinili u svojim životima punim gluposti“.* Ubrzo posle ovog Stevanovićevog posredovanja pojavio se pisani tekst Memoranduma SANU.

Ovo je direktna i iz prve ruke izneta potvrda teze Florans Artman iz njene knjige. Ćosić negira, moglo bi se reći sa gnušanjem tezu Artmanove. U svojoj knjizi *Memorandum SANU pod udarima politike*, Kosta Mihailović i Vasilije Krestić navode da Dobrica Ćosić nije formalno bio član Komisije za izradu Memoranduma da, kao poznati politički disident ne bi unapred diskreditovao ovaj dokument u očima političara kojima je bio namenjen. Međutim, Ćosić je bio prisutan na sva tri sastanka (koliko ih je ukupno bilo održano) Komisije, a nakon lektorisanja i povezivanja priloga u celinu što je uradio akademik, lingvista Pavle Ivić, Ćosiću je tekst pored još dvojice akademika (Ljubomir Tadić i Jovan Đorđević) uručen. Autor ekonomskog dela Memoranduma Kosta Mihailović i podnosilac predloga na skupštini Akademije da se pristupi izradi Memoranduma Ivan Maksimović, bili su Ćosićevi vrlo bliski prijatelji koji su ga i upoznali sa Miloševićem. Kosta Mihailović je bio izuzetno važna ličnost u Miloševićevoj nomenklaturi.

Pošto je Memorandum politički osuđen i izazvao velike negativne reakcije širom Jugoslavije, Ćosić nastoji da teze iz Memoranduma plasiра u drugim dokumentima. Formira grupu pravника, filozofa i sociologa koji pod njegovim rukovodstvom sastavljaju *Predlog novog Ustava SFRJ* koji je formulisan 28. marta 1988, a koga su potpisali Udruženje književnika Srbije, Sociološko društvo Srbije i Filozofsko društvo Srbije. Taj *Predlog novog ustava SFRJ* predstavio je Ćosić na skupštini Udruženja književnika Srbije 27. marta 1988. Glavne teze *Predloga* su, kao i u Memorandumu da se ne priznaju avnojevske granice Jugoslavije i da je Jugoslavija zajednica naroda, a ne država. Kako se promene granica ne mogu izvršiti bez rata to je Memorandum SANU inicijalna kapisla za početak rata.

Dakle, Ćosić je značajniji od svih predsednika SANU (bivših, sadašnjeg i budućih), zatim, Ćosić je značajnija institucija od SANU. On početkom

septembra 1986, sa sadržajem Memoranduma SANU upozna je najviše političke funkcionere Srbije, da bi se tekst Memoranduma pojavio u javnosti krajem septembra. Posle osude Memoranduma Ćosić 1988, organizuje pisanje *Predloga za promenu ustava SFRJ* sa ključnim tezama istim kao u Memorandumu koji lično promovise. I mnoge druge činjenice takođe ukazuju da o političkim pitanjima u SANU nema diskusije bez Ćosićevog imprimatura.

Ne slažemo se sa zaključkom autora knjige da Ćosić nije pisao Memorandum. Tvorac Memoranduma i autor svih ključnih formulacija u njemu je nesumnjivo Dobrica Ćosić. To što on negira pisanje Memoranduma je jedna od mnogobrojnih laži koje je on izrekao autoru knjige.

Primeru radi, Ćosić laže kada piše o svom putovanju brodom *Galeb* sa Titom kao član državne delegacije na putu za Afriku početkom 1961:

„Na Galebu sam shvatio s ovakvim čovjekom kakav je Tito nema demokratskog socijalizma. Uvidio sam: ovo je diktatura, ovo je birokratska monarhija i cijela žrtva moje generacije je uzaludna, a uzaludan je i novi Program SKJ u čijem sam pisanju sudjelovao, nadajući se da će nastati demokratsko društvo, slobodno društvo, slobodan čovjek... Nisam mogao zamisliti toliku deformaciju birokracije, taj jedan monarhistički život i monarhističko ponašanje, jedno rasipništvo neshvatljivo, jedan luksuz nepojmljiv - meni koji sam poznao sirotinjski narod...“

Sve ovo nije smetalo Ćosiću da u jesen 1961, napiše predgovor za Titovu knjigu „1941“ koju je izdala Srpska književna zadruga. Taj predgovor je jedan panegirik par ekselans, udvorički i ulizički tekst, bljutavo ulagivanje Titu. Ilustracije radi navodimo samo jednu rečenicu iz tog Ćosićevog predgovora koji je napisan 27. novembra 1961, (dakle sedam meseci nakon povratka *Galeba* u zemlju). Ta rečenica glasi:

„Biti Titov sledbenik, znači imati titovski stav prema životu, titovski misliti, titovski se boriti u svome vremenu, u svojoj sadašnjosti, uvek“.

Savetnik za štampu Josipa Broza Tita Blažo Mandić koji je bio na *Galebu* zajedno sa Ćosićem u knjizi *Tito u dijalogu sa svetom*, objavljenoj u Novom Sadu 2005. piše:

„Na brodu su, ne računajući posadu jedni radili, a drugi se uglavnom odmarali. Među ovim posljednim aktivan je bio i Dobrica Ćosić. Kad bi se u podne i uveče društvo okupilo, obično bi Tito prvi, nekom šalom ili dosjetkom dao podsticaj za priču. A potom bi upravo

Dobrica, čio i za priču oran bio glavni animator... Nije se, ama baš ni po čemu dalo zaključiti da je Ćosić nečim nezadovoljan, da se ne oseća ugodno, da baš tu na Atlanskom okeanu u noćima pod ogromnim mjesecom sagorjeva svoju vjeru u jugoslovenski demokratski socijalizam. Biće da se akademik - uvijek aktuelno politički angažovan - toga naknadno sjetio“.

Opisujući svoje putovanje *Galebom* Ćosić Hude listu priča:

„Kad sam se vratio sa tog puta izgledao sam kao da sam došao iz Dahaua. Toliko sam na Galebu oslabio da me nisu pustili direktno u Beograd nego su me odveli direktno na Brijune, gdje su me desetak dana hranili glukozom i injekcijama, da mi povrate snagu, pa kad se budem vraćao u Beograd da ličim na čoveka. A kad sam došao u Beograd, odmah sam otišao u Vrnjačku Banju na daljni oporavak“.

Političar Josip Vrhovec koji je kao novinar bio u Titovoj pratnji na *Galebu*, pričao je autoru Hude listu da se Ćosić otrovao hranom, da je imao dijareju ili narodski rečeno proliv, da je dehidrirao i zbog toga je bio iscrpljen i primao infuziju. Ljudi zbog dehidriranja i umiru. Znači, Ćosić je zbog proliva imao zdravstvene probleme, a ne zbog razočarenja u Tita i u jugoslovenski socijalizam.

Sledeća Ćosićeva laž je da je bio Jugosloven. To apsolutno nije tačno. Ćosić nikad nije bio Jugosloven i ova Hude listova knjiga puna je Ćosićevih izliva razočaranosti što je posle Prvog svetskog rata formirana Jugoslavija. Pašićevo odbijanje tzv. Londonskog ugovora 1915, smatrao je kardinalnom i kobnom greškom i izvorom svih srpskih problema i nedaća u XX veku. Ćosić se u knjizi uvek vraća tom odbijanju Londonskog ugovora. Posle Drugog svetskog rata, Ćosić je bio za integralno jugoslovenstvo (što je podrazumevalo velikosrpstvo), za jugoslovenski unitarizam, centralizam, administrativno upravljanje privredom, za tzv. udbaški socijalizam rankovićevskog tipa, za srpsku majorizaciju, bio je protiv avnojevskih principa uređenja Jugoslavije.

Razmere Ćosićevog integralnog, centralističkog i unitarističkog jugoslovenstva najbolje se vide iz jedne polemike koju je vodio 1961, kad je Rankovićeva varijanta jugoslovenskog unitarizma bila na vrhuncu. Naime, reagujući na jedan Ćosićev intervju, dat zagrebačkom *Telegramu* 20. januara 1961, ugledni slovenački intelektualac, univerzitetski profesor, inače partizan i filozof, Dušan Pirjevec Ahac je u slovenačkom kulturnom časopisu *Naša sodobnost* objavio

polemički prilog *Molim kako ste rekli?* Sa tim tekstom Pirjevec je replicirao na Ćosićev odgovor iz intervjua da će tema pasivnosti u međurepubličkim kontaktima biti aktualna dokle god postoje republike. Ovakvim odgovorom Ćosić implicira (ili još preciznije, nagoveštava) vrlo brzo ukidanje republika. U časopisu *Naša sodobnost* broj 3 za 1961, Pirjevec objavljuje odgovor Ćosiću:

„Možda nekome nije baš shvatljivo zašto tako iznenada upadamo u ovaj zagrebački dijalog. Ali vidite: ovde se prvo postavlja pitanje o suviše pasivnim međurepubličkim odnosima. Zatim je u pitanju i Ćosićevo ubedenje da će to pitanje biti sve dotle aktuelno dok budu egzistirale republike, što bi moglo da znači da ćemo u međurepubličkim odnosima sve dotle biti suviše pasivni dok imamo svoje republike. Iz toga logično sledi zaključak da je za pasivnost u međurepubličkim odnosima kriva pre svega egzistencija republika kao takvih. A od ovog svakako nije više daleko do bludne misli, kao – čitava će ova stvar biti uređena pa će i pasivnost u međurepubličkim odnosima iščeznuti tek onda kad i republika ne bude više. To je u određenom smislu i istina, jer, kad ne bi bilo republika ne bi bilo ni međurepubličkih odnosa, ni aktivnih ni pasivnih.“

To Ćosićevo jugoslovenstvo je ustvari, prikriveno velikosrpsstvo. To je njegov pokušaj ispravljanja Pašićeve greške iz 1915, to je majorizacija jer Srba u Jugoslaviji ima tačno koliko svih ostalih. To su Ćosićeve floskule o zajednici naroda, a ne država, o referendumu jedan čovek jedan glas, plebiscitu naroda i slično.

Još jednu ordinarnu laž plasirao je Dobrica Ćosić u svom razgovoru sa Hudelistom. Reč je o njegovoj izjavi da je mlaki đilasovac. Ćosić nikad nije bio đilasovac ni mlaki, ni hladni, ni vrući. Dobrica Ćosić je bio rankovićevac par ekselans. Ranković ga je slao kao poverljivog čoveka na Goli otok, u zatvor u Sremsku Mitrovci da isleđuje četnike, u Mađarsku 1956, da izveštava o kontrarevoluciji Imre Nađa, tražio je od njega da nastavi polemiku sa Pirjevcem. Kada je Ranković pao, pisao je preteće pismo Titu. U svojim javnim nastupima devedesetih godina tvrdio je da je početak kraja Jugoslavije bila smena Rankovića 1966. Ćosić je bio za Rankovićev rigidni, ortodokсни, udbaški komunizam, unitarizam, centralizam, administrativno upravljanje privredom, za rigorozan i dosledan antizapadni stav. Đilas je bio, u početku, za socijalizam sa ljudskim likom, za samoupravljanje, decentralizaciju. Kasnije je bio za socijaldemokratiju zapadnog

tipa, za tržišnu ekonomiju, podelu vlasti, višepartijski sistem, pravnu državu.

Dobrica Ćosić je po nalogu UDB prisustvovao prvom suđenju Milovanu Đilasu i Vladimiru Dedijeru 24. januara 1955. U razgovoru sa svojim biografom Slavoljubom Đukićem, Ćosić pokušava da se opravda. Da bi umanjio značaj tog čina, on kaže da je bio na suđenju jedan dan, što bi značilo da ostalih dana nije bio i da je to njegovo učešće na suđenju beznačajno. Međutim, suđenje je trajalo samo jedan dan. Tajnom suđenju Milovanu Đilasu u to vreme nije mogao da prisustvuje niko kome to ne odobri najviši funkcioner UDB, Aleksandar Ranković. Ćosić, Đukiću u njegovoj knjizi *Čovek u svom vremenu* objašnjava:

„Posle Đilasovog prvog izlaska sa robije mi se ne pozdravljamo, jer on to izbegava, zamerajući mi, kako sam saznao, što sam jedan dan bio na njegovom suđenju. A bio sam iz čiste literarne radoznalosti u kojoj ima i nesumnjive beskrupuloznosti. Kao čovek, ja se toga stidim, a kao pisac, ja taj beskrupuloznosti ostajem veran.“

U političkom životu Jugoslavije, posle raskida sa Staljinom postoje dve linije, dve struje, dve koncepcije, dva smera, dve ideologije i praktično, dve politike međusobno dijametralno suprotne i koje zastupaju đilasovci i rankovićevci. Ćosić je od početka prononsirani i najautentičniji protogonista Rankovićeve struje.

Značajan prostor u knjizi posvećen je Ćosićevim pričama o njegovim samoubilačkim razmišljanjima u pojedinim periodima života. Iz razgovora Ćosića i autora knjige koji su vrlo opširni vidi se da su to Ćosićeve izmišljene priče i tipične ćosićevske laži. Autor je uložio veliki napor da pokaže da se Ćosić nikada ne bi ubio. U tom smislu, pored svojih opservacija citirao je i Ćosiću predočavao pojedine pasuse iz knjige Hermana Hesea *Stepski vuk*. Sve u svemu Ćosićeve priče o samoubistvu su još jedna njegova velika laž.

Iz knjige se jasno vidi da je Dobrica Ćosić bio glavni faktor u formiranju srpskih stranaka u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini početkom devedesetih godina prošlog veka. On je postavio i promovisao lidere tih stranaka, Jovana Raškovića i Radovana Karadžića. Ćosić otvoreno govori o tome. Ne samo da je ustoličio Raškovića, Ćosić je pisao program Srpske demokratske stranke (SDS) iz Hrvatske na čijem čelu je Rašković i to objašnjava:

„Inače, program SDS-a smo pisali ovdje, u Srpskoj akademiji. Ja sam pisao prvi projekt. A onda smo

pozvali Srbe iz Hrvatske, jednu grupu njih, u Beograd, u moj kabinet u Akademiji, i pomoću njih dalje širili taj program. Ja sam, dakle, stvorio osnovu programa, a Rašković je to odnio i dao Dušanu Stareviću i drugim Srbima u Hrvatskoj, koji su to dalje razvijali.“

Darko Hudelist postavlja Ćosiću pitanje:

„Eto vidite, Dobrice kakav ste vi bili igrač: u Hrvatskoj ste za vođu Srba instalirali Jovana Raškovića, a u Bosni i Hercegovini ni manje ni više nego Radovana Karadžića. Obojica su vaša čeda“.

Ćosić odgovara:

„Jest – potvrdno je odgovorio – osobno sam natjerao Karadžića da bude predsjednik Srpske demokratske stranke u BiH. Sam Karadžić je predlagao politologa Nenada Kecmanovića profesora na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, no on se meni čini kao nekakav salonski čovjek, nedorastao da u tim teškim vremenima bude vođa. Zato sam Karadžića nagovorio da on bude vođa bosanskih Srba“.

Da je uradio samo ovo što je priznao Hudelistu (a uradio je mnogo, mnogo više po svim aspektima rata u bivšoj Jugoslaviji) bilo bi dovoljno da bude glavni akter tog krvavog rata i zato je zaista nerazumljivo kako je izbegao odgovornost pred Haškim tribunalom.

Moj beogradski dnevnik – susreti i razgovori s Dobricom Ćosićem 2006 – 2011, prva je knjiga od još najmanje tri iz projekta Darka Hudelista o raspadu Jugoslavije. U radu na ovom projektu Hudelist je više godina proveo u Beogradu.

Ovaj prikaz završavamo konstatacijom autora na samom početku knjige šta mu je u ovom projektu najvažnije:

„...čekala me dugotrajna, iscrpljujuća serija razgovora sa živim protagonistima povijesti koju sam istraživao. Onaj najvažniji protagonist bio je naravno, Dobrica Ćosić. S jednim sam već unaprijed bio načistu: o tome kakav ću kontakt uspostaviti s Ćosićem, ocem, glavnim ideologom i vođom antititoističkog i nacionalnog pokretu u poslijeratnoj Srbiji, o tome će izravno zavisti i konačan uspjeh mog istraživanja. Bez obzira na sve ostalo. Sve drugo mogu napraviti besprjekorno, ali ako to ne napravim kako sam zamislio i kako sam isplanirao – nisam napravio ništa.“

Povodom knjige Darka Hudelista *Moj beogradski dnevnik – susreti i razgovori s Dobricom Ćosićem 2006 – 2011*, izdavač Profil, Zagreb 2012.

Povratak kralja i ruženje naroda

PIŠE: SLOBODANKA AST

Pred Belim dvorom na Dedinju sve je bilo na najvišem državnom nivou: Karađorđevići su preneli posmrtnu ostatke Petra II, članovi porodice, premijer, patrijarh, akademici, gardisti, seljaci u šumadijskoj nošnji, savetnici. I, naravno, usplahireni mediji. U najtiražnijim novinama, pa i u onim koje važe za najozbiljnije nije se štedeo prostor, a ni televizije nisu škrtarile na inače, vrlo dragocenoj minutaži.

Ipak, neki su vrlo nezadovoljni kako je nacija reagovala na „povratak kralja“. Radoš Bajić, na primer. Ovaj glumac, pisac, režiser i producent „serije rekordne gledanosti“, preko najstarijeg lista na Balkanu oštro grdi narod i kori svoje Srbe da su „nezainteresovani i ravnodušni, da su mlako i amorfnog dočekali svog nesrećnog kralja... sve deluje prazno i tiho – nema ljudi, nema redova, nema mimohoda, nema buketa cveća, nema studenata ni kolona đaka sa razrednim starešinama... Nema potomaka dostojanstvenih, časnih, uspravnih i ponosnih Srba koji su ginuli na Kumanovskom polju, Bregalnici, Kajmakčalanu... sa uzvikom: ‘Za kralja i otadžbinu!’“

A onda, neobičnom kompozicijom teksta Radoš Bajić koristi priliku da u svojoj redovnoj kolumni još jednom nagrdi sunarodnike: ovaj put što su nedavno, kad je gostovao Dino Merlin, do poslednjeg mesta prepunili beogradsku koncertnu arenu, i to nekoliko puta, što su njegovo gostovanje dočekali sa toliko zanosa i energije, i borbe za kartu više. Bajić kaže da je u celoj srpskoj prestonici vladala ovim povodom egzaltacija i euforija. Indikativna je i ova Bajićeva rečenica „Sve je izgledalo kao da zbog nečega treba da se izvinjavamo“.

Ali, vratimo se povratku posmrtnih ostataka Petra II Karađorđevića.

Principijelno, nema se šta prigovoriti želji porodice Karađorđević da i Petar II počiva u zajedničkoj grobnici u mauzoleju na Oplencu. Nekim građanima republike Srbije, među koje svakako spada i potpisnica ovih redova smetaju političke i ideološke poruke koje su se mogle čuti ovom prilikom, pa i banalne šaljive replike visokih ličnosti koje su izrečene ipred kapele Belog dvora.

REVIZIJA PROŠLOSTI

U zemlji koja je republika, su i himna, i grb, i zastava, dakle sve državne insignije, iz vremena monarhije: posle petooktobarskih događaja, voluntarističkim potezom političkog vrha novi simboli republike Srbije su samo malo „redizajnirani“ simboli kraljevine Jugoslavije. Sada, samo desetak godina kasnije, počinju već i savetnici predsednika republike (!) da otvoreno zagovaraju povratak monarhije: tako profesor Oliver Antić, siva eminencija predsednikovog kabineta otvoreno izjavljuje da je dobro što Tomislav Nikolić „priprema teren“ da jednog dana možda bude logično da ponovo postanemo monarhija! Istina, priznaje, jeste, Nikolić je republikanac, a on lično, monarhista.

I patrijarh je istom prilikom, pred kapelom Belog dvora, izjavio da bi za Srbiju bilo najbolje da je vodi kralj ili car. Kad Aleksandar Karađorđević govori koliko bi povratak monarhije značio za imidž Srbije u svetu i za našu privredu, zapošljavanje, socijalnu zaštitu, penzije, odlično obrazovanje naše omladine...“ onda možemo da se ironično nasmešimo na najnoviji jezičko-politički kalambur pretendenta na Beli dvor. U pravu je istoričar Srđan Milošević koji kaže da su za sada, najbolji saveznici u borbi protiv monarhističke ideje sami Karađorđevići, sa svojim gafovima, nezgrapnostima, porodičnim svađama, bahatošću i pohlepom.

Međutim, kad u javnosti uopšte nema odgovora na ideološke i političke poruke koje su se čule povodom povratka posmrtnih ostataka Petra II Karađorđevića, onda se postavlja po ko zna koji put pitanje, u kakvoj to zemlji živimo?

Neobavešteni posetilac Srbije lako bi po *mainstream* medijima mogao zaključiti da nije sasvim siguran ni kakvo je državno uređenje ove zemlje, jednog građanina, ili, u najmanju ruku, pretendenta, neki uporno nazivaju prestolonaslednikom, siromašna država mu obezbeđuje kraljevsku apanažu, a sudeći po medijima, Drugi svetski rat još nije okončan... Naša istoriografija čuti o svim istorijskim resantimanima, pa i radikalnoj reviziji istorije od Drugog svetskog rata do sada. Nije bilo većeg reagovanja javnosti ni kad je, na primer, posle 2000. godine samo u Beogradu promenjeno 800 naziva ulica i uklonjeno onoliko spomenika i bista istinskim herojima u borbi protiv fašizma (Helsinška povelja je o tome pisala u nekoliko navrata).

Devedestih godina je mlađa grupa istoričara, ideološki bliskih četničkom pokretu, lansirala nekoliko

monografija o tom pokretu, a onda su se posle „demokratskih promena“ prihvatili i pisanja udžbenika istorije. Ova istoriografija, bolje reći, paraistoriografija nije dobila naučni status: s jedne strane je dočekaćana ćutanjem tihe većine akademske zajednice, ali je obezbedila sveprisutnost podrškom političkih moćnika i vladajućih krugova. Sve što nam se dešava u ovoj oblasti nije ipak prekriveno ćutanjem i „originalima falsifikata“: zasluga za to pripada pre svega sjajnom krugu istoričarki – Dubravka Stojanović, Branka Prpa, Olivera Milošavljević, Olga Pintar-Manojlović, kao i njihovim kolegama Todoru Kuljiću, Jovanu Bajfordu i Srđanu Miloševiću, ali i nekim medijima, pre svega emisiji „Peščanik“, pa onda časopisima Helsinška povelja i Republika.

PREPIRKA SA ISTORIJOM

U jednoj od poslednjih emisija „Peščanika“, istoričar mlađe generacije Srđan Milošević (Institut za savremenu istoriju) pokazuje koliko su neosnovani nekakvi istorijski resantimani povodom najnovijeg događaja u domu Karađorđevića. Pomenuti Radoš Bajić, Oliver Antić, savetnik predsednika republike i slični „dvorski krugovi“, pa i neki mediji, komentarišu prenošenje posmrtnih ostataka Petra II kao nekakvo „veliko ispravljanje istorijske nepravde“.

OPASNI SAVETNIK

Profesor Oliver Antić je bio i predsednik odbora za prenos posmrtnih ostataka Pavla Karađorđevića, njegove supruge i sina u crkvu na Oplencu, kao što je već pisala Povelja.

Savetnik današnjeg predsednika Srbije smatra da je proterivanje kneza Pavla iz Srbije „... jedna od tragedija srpske istorije... da nije došlo do puča generala Simovića i izlaska Jugoslavije iz Trojnog pakta sačuvali bi smo nekoliko miliona Srba, NDH ne bi postojala, a integritet naše zemlje bio bi očuvan... kasnije bi bila uspostavljena parlamentarna monarhija, a danas bi smo bili na nivou Španije, Belgije ili Švedske...“

Na ovu izjavu *zastašujuće logike*, otvoreni udar na antifaziizam, na same temelje i naše i evropske civilizacije, reagovanja maltene da nije bilo.

Vreme je da i istoričari kažu kako to „odlično saraduju“ predsednik Republike i njegov savetnik monarhista, pravnik, a izgleda i vrlo umišljeni istoričar-amater koji je u medijima prisutniji od istoričara koji argumentovano kritikuju radikalnu reviziju Drugog svetskog rata.

POLITIKA

Ne tako davno „najstariji list na Balkanu“ je doneo na udarnoj strani vest pod naslovom „Ko je kralj Petar II, kum engeleske kraljice, koji nije abdicirao“. I ovo je jedna istorijska podvala monarhističkih krugova i takvih ili tek neukih novinara. Srđan Milošević rasvetljava i ovo „otrkice“ koje treba da dokaže da je Aleksandar Karađorđević legitimni naslednik prestola. Da je njegov otac abdicirao on bi bio sin bivšeg kralja. Nije trebalo tražiti nekakva „nova, ekskluzivna dokumenta“: sve je jasno zapisano u aneksima sporazuma Tito-Šubašić u 1944. godine, detaljno je u „Pešćaniku“ analizirao Srđan Milošević.

Ovaj istoričar ispravlja i novinarsko-lektorsku grešku u Politici koja je donela „ekskluzivnu“ vest: „Ko je kralj Petar II, kum engeleske kraljice, koji nije abdicirao“. Naslov je besmislen: on znači da eto, kumovi engleske kraljice po pravilu abdiciraju, a on je kao neki kum koji nije abdicirao!?

Srđan Milošević ocenjuje da sve liči na vrstu prepirke sa istorijom i naglašava da su vrlo problematični pokušaji da se ličnost kralja Petra II i politika koju je on personifikovao predstave kao nešto veliko i značajno u istoriji ovog naroda ili bivše države.

Svi iole upućeniji u noviju istoriju Jugoslavije i Srbije znaju da je Petar II Karađorđević bio zapravo jedna od najmarginalnijih i najbleđih ličnosti u istoriji ovih prostora: došao je na presto posle vojnog puča 27. marta 1941. godine. Bio je maloletan, nije imao ni 18 godina, ali je posebnim ukazom proglašen za punoletnog.

RAVNA GORA

Radoš Bajić najavljuje tv-seriju „Ravna gora“, kako on kaže, najveći projekat u istoriji naše televizije, seriju o srpskoj kataklizmi tokom Drugog svetskog rata. Na ideju je došao direktor Aleksandar Tijanić, naglašava Bajić.

„Istina o bratoubilačkoj tragediji pomoći će nam da daleko bolje shvatimo današnje beznade. Srbija posle ove serije više neće biti ista“, samouvereno kaže Bajić.

Dakle, posle udžbenika još jedna, ovaj put medijska revizija, koja će ovu zemlju koja iz Drugog svetskog rata izašla u društvu pobednika nad fašizmom, sada definitivno svrstati na suprotnu stranu.

„Rat je proveo u Engleskoj i u Egiptu uglavnom kao statista u tim dogđajima. Ni u jednom trenutku nije bio na visini zadatka. Njegov odnos sa ljudima iz najbližeg okruženja, sa bliskim saradnicima, mnogi od njih bili su istinski odani dinastiji i kralju, bio je vrlo loš. Petar II se čak pred stranim diplomatima vrlo negativno i sa svojevrsnim potcenjivanjem izražavao o članovima svoje vlade. Pominjao je senilne starce kojih će se otarasiti... On ostaje, kad je reč o ratnom periodu, ličnost koja čak ni u sopstvenoj biografiji ne igra ključnu ulogu. Pre samog kraja rata on je pozvao četničke jedinice da se stave pod komandu Josipa Broza Tita“, ovako je u „Pešćaniku“ Srđan Milošević sažeo lik i delo u ratnim godinama Petra II. Ovaj istoričar naglašava da je preokret na kraju rata bio „aranžman britanske diplomatije“.

„Kralj Petar je suštinski svoju sudbinu vezao za pokret Draže Mihajlovića i da je na kraju, na izvestan način podelio i tu sudbinu, ipak daleko manje dramatično i sa daleko manje tragičnim ishodom za njega lično“, zaključuje Milošević i istovremeno posebno rasvetljava medijske i paraistorijske magle i manipulacije oko „velikih istorijskih ogrešenja o pravdu“.

Kako kaže ovaj istoričar, lako se prelazi preko činjenica da ni dolazak dinastije Karađorđević na presto, nije bio ništa više legalan od uspostave komunističkog režima. Malo podsećanja: Obrenovići su svrgnuti monstruoznim zločinom, ubistvom Aleksandra i Drage 1903. I kralj Petar I je došao na presto nelegalno, vojnim pučem, ne položivši zakletvu pred parlamentom, Aleksandar Karađorđević je zaveo diktaturu... Izbore 1945, sad neki monarhisti spominju kao posebno skandalozne i nedemokratske. Srđan Milošević ukazuje na to da su ti izbori bili tajni, makar formalno. U Kraljevini Jugoslaviji se u poslednjim izbornim ciklusima glasalo javno.

Period monarhije neki krugovi predstavljaju kao svojevrsno „zlatno doba“ i onda je došla nekakva pošast koja je pomorila Srbiju i zaustavila njen razvoj.

„To je jedan ideologijom obojen diskurs koji ima jasan cilj, a koji možda trenutno najbolje artikulise crkva i njen poglavar koji je jasno poručio da je Srbiji potreban kralj ili car. Stekao se utisak: daj šta daš, samo neka je monarhija“, komentariše izjavu patrijarha pred Belim dvorom ovaj istoričar.

POLITIČKI IGROKAZ

I premijer Ivica Dačić nije hteo da propusti priliku da „zablista“ i zaradi političke poene u ovom političkom

igrokazu pred Belim dvorom: događaj je okarakterisao kao „posao od državnog i nacionalnog značaja“. A eto, on kao predstavnik partije koja je nasledila onu koja se nije najbolje slagala sa monarhijom, kao bivši komunist, vratio je kralja Petra u njegovu zemlju. Nije se tu Dačić zaustavio: na vrlo artikulisan poziv patrijarha i savetnika predsednika republike na obnavljanje monarhije, Dačić je replicirao u svom samozadovoljno manjuskom tonu: „Meni je svejedno, ja sam premijer, ali bi onda Toma Nikolić ostao bez posla...!“

Sasvim neprimeren manir za premijera jedne republike: Srbija je još republika, kakva-takva republika, ali republika.

U trenutku kad opada evroentuzijazam, kad rastu sumnje u mogućnost modernizacije i evropeizacije Srbije, kad crkva igra neprimereno veliku ulogu, veću nego što je imala i u Kraljevini Jugoslaviji, konzervativna ideja može da ojača i ideje o povratku monarhije. Kao što reče jedan od revolucionara Francuske revolucije: „Ostala je još samo jedna pogrešna odluka da je donesemo i mi nismo propustili priliku da to i uradimo!“

U tom kontekstu i istoričar Srđan Milošević komentariše i priču o monarhiji: „To je ciničan argument, ostala je još jedna greška da je napravimo u ovoj novijoj istoriji. Ja mislim da će se to dogoditi. U jednom trenutku nećemo propustiti priliku da i tu grešku napravimo“.

Jeste, ljudi su veoma razočarani ovim modelom naše demokratije, ali nadati se da je mladi istoričar ipak pesimista, iako je sasvim u pravu kada uočava da su se intelektualne i političke elite prepoznale kao nekakav surogat za aristokratiju koju ovo društvo nije nikada imalo. U pravu je i kad, kako kaže, ponekad uočava i neku vrstu feudalne bezosečajnosti ovih krugova za svakodnevne probleme ljudi. Njima kao da zaista savršeno odgovara i ovaj monarhistički kalambur, taj cirkus koji treba da se „vaspostavi“.

Niko nema ništa protiv da Karađorđevići sahrane svoje mrtve u porodičnoj grobnici na Oplencu, ali dobro bi bilo da to bude bez hvalospeva monarhiji i bez mantri o istorijskim nepravdama, da to ne bude tragikomično paradiranje sa srednjevekovnim vitezoima i paravojnim jedinicama u najšarenijim uniformama, kao na pogrebu kneza Pavla. Garnirano šaljivim komentarima državnog vrha.

Sve je ipak u ovoj zemlji i suviše tužno: kako napisao jedan „tviteraš“: *Jadna je zemlja u koju se mrtvi vraćaju, a živi gledaju da glavom bez obzira pobegnu iz nje!*

Slatki greh Mladana Dinkića

PIŠE: MIJAT LAKIĆEVIĆ

Zoran Đinđić je prodavao ono što je na zemlji – Železaru Smederevo, Amerikancima; Koštunica ono što je u zemlji – rudno bogatstvo, naftu i gas, Rusima; a aktuelni vladajući srpski trijumvirat, Dačić, Vučić i Dinkić – zemlju samu, Arapima. Dakle, napredujemo svakoga dana u svakom pogledu, što bi rekao Aligrudić, Slobodan naravno, a ne Miloš, u jednom od najboljih jugoslovenskih filmova svih vremena, „Sećaš li se Doli Bel“.

Šalu na stranu, i da se odmah razumemo, nije problem u tome što se zemlja prodaje strancima. Doduše, naš zakon zabranjuje prodaju poljoprivrednog zemljišta strancima, ali taj propis ni do sada nije striktno poštovan. Naime, stranci su osnivali firme po Srbiji pa su onda, kao domaća pravna lica, kupovali poljoprivredna preduzeća, a sa njima i zemlju. Po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, građani Evropske unije će moći slobodno da kupuju zemlju od 2017. godine što znači da uskoro neće morati da se kriju. Mada, to nije baš sasvim izvesno, jer se upravo sada u Srbiji vodi akcija da se rok produži. Navodno – da bi se zaštitili domaći poljoprivrednici, a ustvari, ko zna čiji su interesi u pitanju, da u to sada ne ulazimo.

Sami seljaci, bar oni napredniji, ne traže tu zaštitu. Druga je stvar što se u Srbiji sistem ne pravi tako da pogoduje najboljima, ili bar dobrima, nego u skladu sa potrebama (naj)gorih. Uostalom, kada su se vojvođanski poljoprivrednici spremali da sa belim čaršavima na glavi dođu ispred Vlade Srbije, oni time nisu hteli da protestuju protiv toga što arapski šejik dobija mogućnost da kupi srpsku zemlju, nego samo da poruče da bi i oni voleli da imaju status kakav je dobio Muhamed bin Zajed al Nahjan. Ujedinjeni Vojvođanski Seljaci traže da im se priznaju ista prava kao seljacima (ili šejicima, svejedno) Ujedinjenih Arapskih Emirata. Dobro, posle su paori odustali, kažu, žao im bilo Beograđana, nisu hteli da im prave još veći kolaps u ionako svako malo kolabirajućem saobraćaju, ali zahtev je ostao.

„Sa zadovoljstvom pristajemo da platimo 250 eura za dugoročni zakup državnog zemljišta. Sad

je kod nas početna cena za državno zemljište oko 400 eura. Obavezujemo se i da uložimo, ne 4000 eura po hektaru, na koliko se obavezala kompanija Al Dahra, nego i više od toga. Garantujemo svi-ma da znamo bolje da obrađujemo zemlju koju smo dobili od naših dedova, očeva i na kojoj smo i mi rođeni", poručivali su tih dana u pojedinačnim i zajedničkim saopštenjima udruženja poljoprivredni-ka („Vojvodina Agrar“, „Klub 100 plus“ i druga).

„Kad kvalitetna zemlja košta oko 14.000 eura, zakup od oko 500 eura po hektaru - cene u Bečeju, decembar 2012 - kad seljaci gotovo i ne mogu kupi-ti njivu, jer zemlje nema u slobodnoj prodaji, ovo mi se i ne čini kao neki dobar posao. Pustite domaće seljake da ulažu i nemojte ih guliti, pa nam neće biti potrebni ovakvi investitori“, kaže na jednom sajtu građanin koji se potpisao kao Bečejac.

Ove reakcije, što nezvanične od pojedinaca, što zvanične, od asocijacija poljoprivrednih proizvođa-ča, iskazuju suštinu primedaba na aranžman koji je Srbija napravila sa Ujedinjenim Arapskim Emi-ratima. Dakle, uopšte nije problem u tome što je

šeik Muhamed dobio mogućnost da kupi „srpsku zemlju“. Kao ni da je zakupi. Ali problem je kad vlast ne poštuje zakone koje je sama propisala. Kako kod kupovine, o čemu je već bilo reči, tako i kod zakupa. Zakon, naime, izričito nalaže da se državna zemlja u zakup izdaje samo posred-stvom tendera. Na to je šeik Muhamed odgovorio, bar tako objašnjavan ministar Dinkić, da njemu vera ne dozvoljava učešće na tenderu. Da ne bi ispalo kako tuđu veru poštujemo više nego svo-je zakone, čitav posao je uvijen u oblandu ugovo-ra o međudržavnoj saradnji. Pa pošto su, je l' tako, međunarodno-pravne norme starije od domaćih, u konkretnom slučaju one se i primenjuju. Takvom marifetluku pribeglo se, kao što je poznato, prili-kom prodaje Naftne industrije Srbije ruskoj kom-paniji Gaspromnjeft. Dinkić se - bar je takav uti-sak ostavljao u javnosti - tada tom aranžmanu prilično oštro suprotstavljao, ali sad, kad je došao u poziciju da i lično može da izvede nešto slično, nije se mnogo dvoumio.

ELEMENTI ARANŽMANA

Kao što se situacija oko posla sa Ujedinjenim Arap-skim Emiratima menjala od trenutka kad je najavljen - pa je recimo, zemljište koje princ Muhamed kupu-je ili uzima u zakup smanjena sa 25 na 14 hiljada - tako su i nakon potpisivanja predugovora menjani neki njegovi elementi. Ipak, kao do sada najpouzda-niju informaciju donosimo tekst sporazuma koji je po povratku ministra Dinkića iz Emirata „okačen“ na sajt Ministarstva finansija i privrede.

Šta Al Dahra kupuje

1. PKB, Beograd	2329ha
2. Agrobačka, Bač	791ha
3. Bratstvo jedinstvo, Neuzin	595ha
4. „Dragan Marković“, Obrenovac	1253ha
5. PK „Nova Gajdobra“, N. Gajdobra	518ha
6. Mladi Borac, Sonta	307ha
7. PK „Omoljica“, Omoljica	1080ha
8. Vojvodina, Starčevo	508ha
UKUPNO	7381HA

Šta Al Dahra uzima u zakup

1. 2982ha (neidentifikovano)
2. 3664ha Karađorđevo

UKUPNO

6656

Zemlju PKB kompanija Al Dahra kupuje po ceni od 12.000 eura po hektaru, a svu ostalu za 10.000 eura po hektaru. To je ukupno oko 78,5 miliona eura (pre-cizno: 78.468.000 eura), a ne 100 miliona, kako se inače navodi. Za taj novac Al Dahra stiže 80 odsto vlasništva nad pomenutih osam preduzeća, ostalo dele država Srbija i Grad Beograd.

Do 100 miliona stiže se kad se uračuna i zakupnina za 30 godina. Naime, zakup za 2982 hektara izno-si 250 eura po hektaru u prvih 10 godina, što iznosi 645.500 eura godišnje. Posle toga zakupnina može da se poveća u skladu sa rastom maloprodajnih cena, ali ne može biti viša od 370 eura po hektaru.

Zemljište vojnog dobra Morović uzima se u zakup na osnovu ugovora (Ministarstva odbrane Srbije i kom-panije koja će biti formirana) na 30 godina, s tim što će zakupnina biti u vidu godišnjeg prinosa - 20 odsto ostvarenog - na toj zemlji.

Osim toga, u predugovoru se kaže da će „zajednič-ka kompanija uložiti 100 miliona eura u sistem za navodnjavanje, agrotehnički razvoj i obrtni kapital. Iz toga proizlazi da to ne mora biti svež kapital Al Dahre, nego i, recimo, krediti.

Šta će od svega ovoga biti, znači, tek ćemo videti.

Naravno, nije ovde reč o tome da treba odbiti šei-ka Muhameda, Al Dahru i Emirate, naprotiv. Kao ni bilo kog drugog ozbiljnog investitora. Pitanje je ovde drugo - zna li Vlada Srbije čime raspolaže i šta hoće? Jer, kad ministar Dinkić, obrazlažući aranžman sa Al Dahrom i iznoseći njegove prednosti, kaže da je „upravo kapital i uvođenje najsavremenijih agrotehničkih mera ono što decenijama nedostaje da bi plodna srpska zemlja dala maksimalne rezultate“, on - maksimalno maši. Naravno, novca uvek treba, ali kapital nije glavni problem za vodeće srpske poljoprivredne proizvođače. Njihov je problem, kao što je ispravno primetio pomenuti dobro obavešteni građanin, što ne mogu da kupe zemlju. Ranije nisu mogli zbog pritisaka i ucena pojedinaca koje je država tolerisala, sad ne mogu, jer država tu zemlju neće da iznese na tržište. Kad je reč o agrotehničkim merama najveći problem su monopoli, recimo mineralnih đubriva, ostvareni uz znatnu pomoć države. Konačno, ni novac za irigacione sisteme (odvodnjavanje i navodnjavanje) nije problem - već godinama stoje neiskorišćeni vrlo povoljni krediti Svetske banke.

Ipak, najviše zabrinjava nešto drugo. To je - nepoverenje u sopstvene poljoprivrednike. Kako neko može da misli da će kompanija koja praktično nema nikakvog iskustva u proizvodnji hrane, a pogotovo ne u njenom plasmanu na zahtevna tržišta Evropske unije i Amerike, to raditi bolje od onih koji se time bave decenijama i koji su, uprkos lošoj agrarnoj politici već postigli zavidne rezultate. Poljoprivreda Vojvodine je najviše napredovala onda i tamo kad i gde je bila zasnovana na porodičnim gazdinstvima, a ne na velikim kombinatima, državnim ili privatnim, svejedno.

Sa ovim je povezano još jedno, za Srbiju izuzetno važno pitanje - razvoj sela. Ne samo da su već danas ogromni predeli Srbije prazni, nego su i sela u Vojvodini opustela. Za veliki broj njih, za

Sontu, Omoljicu, Starčevo i druga gde se nalaze poljoprivredni kombinati, jedina razvojna šansa je poljoprivreda, a jedini resurs je zemljište. Orijentacijom na prodaju kombinata, jednog ili čak nekoliko njih, jednom vlasniku, guši se razvoj. To znači

da ćemo umesto 50 ili 100 porodica u nekom selu, koji će živeti od obrade 20, 50 ili 100 hektara, imati jednog vlasnika i desetak radnika u „kombinatu“. Za druge neće biti posla.

Ova priča ovde izlazi iz okvira jednog kupoprodajnog ugovora i prelazi u priču o strategiji razvoja poljoprivrede, odnosno sela u Srbiji. Jer, u takozvanom „zelenom pulu“, u kome se nalaze kombinati čija je privatizacija propala, nalazi se oko 100.000 hektara, što državne, što društvene zemlje. Pitanje je zašto se već godinama ona drži zarobljenom i šta će ubuduće biti s njom. Ozbiljna vlada i ozbiljni ministri bi napravili neki plan, petogodišnji, desetogodišnji ako treba, šta i kako da se radi sa tom zemljom.

Ali, za to treba da se „zagreje stolica“ u Beogradu; lakše je i lepše putovati po belom svetu i igrati se preduzetnika i preduzetništva o tuđem trošku i na tuđi rizik.

Nije stvar, dakle, u tih 14.000 hektara, koliko će (za)kupiti - ako će i toliko, jer se ta količina iz dana u dan menja, ali to više i nije najvažnije - bogati Emiraćanin. Uzgred, stiče se utisak da tih petnaestak hiljada hektara „najplodnije vojvođanske zemlje“ više treba da posluži kao neki mamac na koji treba da se uhvati investicija od četiri milijarde eura u proizvodnju čipova o kojoj nam priča (bajke?) ministar Dinkić. Ili ova najnovija „saradnja“ u oblasti vojne industrije, o čemu je potpredsednik Vučić potpisao sporazum 17. februara u Abu Dabiju. A onda - možda preostane neka crkavica za Zvezdu ili Jat. Samo što šeići iz Emirata nisu šarani, još manje somovi, nego pre štuke, a štuka je „riba što se retko peca“, da citiramo i Đorđa Balaševića.

Nije stvar, dakle, u konkretnom potezu, stvar je u ideji, da ne kažemo viziji. Od konkretnog ugovora koji je napravljen više brine ta nakaradna - ne može se čak reći ni ekonomska, jer je više antiekonomska - logika da će doći bogati ujak iz Amerike, Rusije, Kine, Emirata... doneti nam pare i rešiti naše probleme.

„Ej šeki, šeki, tako ti Alaha, dovešću te šeki do prosjačkog štapa...“ Tako je pevala Lepa Brena. I njena grupa „Slatki greh“.

Ipak značajan iskorak

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Ako bi hroničar pokušao da načini i neizoštreni panoramski snimak stanja u Vojsci Srbije na početku 2013. godine, tom bi snimku najviše odgovarala poznata, a neodređena vojnička fraza: «Stanje je redovno». A to će reći da vojnički život u kasarnama, garnizonima, u bazama, na poligonima, pložajima i tako dalje klizi kolosekom dosadne rutine. Drugačije, i sa makar malom dozom cinizma moglo bi se reći da je vojnički život ovdašnje oružane sile, jednako kao i činovnički u Ministarstvu odbrane, preplavila - bonaca. Kad ove uvodne rečenice pročitaju (ako ih pročitaju!) najperspektivniji đeneralštabni oficiri i visoki činovnici resornog ministarstva, oni će, izvesno da se nakostreše, jer «naša vojska, među institucijama sistema, uživa najveći ugled kod našeg naroda», što se, istina, po mnogim anketama gotovo konstantno pokazuje, a što je i u praksi verifikovano time da je «naš narod» «našoj vojsci» davao, nažalost, carte blanche i za mnoga zlodela koja su, po pravilu gurnuta u najskrovitije zapečke obmana, prećutkivanja i zaborava; tu je negde čušnuta i ozbiljna optužba Fonda za humanitarno pravo na račun generala Ljubiše Dikovića, o čemu baš i nije uputno javno «raspredati» sve dok «nadležne institucije našeg pravosuđa» o tom «slučaju ne kažu konačnu reč», a kad će to biti niko ne zna, mada optimističke pretpostavke, istina opet s nešto cinične mirođije, predviđaju da će se to dogoditi na kraju Dikovićeovog mandata na mestu načelnika Generalštaba!

Ali, hajde da se malo distanciramo od tog «slučaja». Kao što smo videli, primopredaja ministarske fotelje između ex ministra Dragana Šutanovca i novoinstalisiranog Aleksandra Vučića izvedena je «mirno i dostojanstveno», baš kao da nikad između njih dvojice nije bilo ni pozerskog varničenja, a kamoli ozbiljnog političkog naboja, pri čemu je «Šule», mnogi su indkatori to potvrđivali, bio ubeđen da ga iz fotelje ni katapultom ne mogu izbaciti ni mnogo jači korifeji od Vučića, a, eto, dogodilo se to što se dogodilo. Jednostavno rečeno, Vučić je doslovce nastavio onim istim makadamom vojnog ministrowanja što ga je Šutanovac utabao dugogodišnjim «špartanjem» unutrašnjom, a mnogo više

spoljašnjom mrežom. (Primeru radi: povodom Dana državnosti Vučić će reći da je «Srbija danas faktor stabilnosti u regionu, a njena vojska, na koju je jako ponosan, oslonac razvijanja dobrih bilateralnih odnosa u Evropi i šire». Nismo li tu istu frazu, možda tek nešto drugačije stilizovanu, toliko puta čuli ili pročitali u Tadić-Šutanovčevoj interpretaciji). Doduše, ima tu i nešto malo razlike: Šutanovac je uživao u medijskoj i logističkoj podršci svake vrste, tako da je njegov ministarski uspeh na političkoj, pogotovo na medijskoj pozornici Srbije izgledao makar dvostruko veći od realnog, dok je Aleksandar Vučić u tom smislu neuporedivo skromniji.

Sem toga, novi je ministar vojno-odbrambene i bezbednosne poslove države uglavnom prepustio generalima i vojnim činovnicima, a on se angažovao, gotovo punim vlastitim kapacitetom (makar to tako izgleda na medijskoj mapi), na «mnogo važnijem poslu» - na iskorenjvanju korupcije u Srbiji, ali to izlazi izvan okvira ovog teksta. Pa dobro, šta je osnova sadašnjeg rutinskog delanja i delovanja u odbrambenoj i bezbednosnoj sferi Srbije? Ono isto što je bila i dosad. Hoće li Srbija u NATO? Ni slučajno. Hoće li u neke druge vojne saveze? Neće. Šta sprečava Srbiju da se, na primer, približi Severnoatlantskom paktu? E, to nije tzv. običnom biraču ovdašnjem ni nije baš najjasnije iako se politički i vojni prvaci države Srbije uvek pozivaju na onu gotovo bi se reklo - neobaveznu skupštinsku deklaraciju iz decembra 2007. godine; deklaraciju? ma kakvu deklaraciju, već neku zakukuljenu odluku o vojnoj neutralnosti Srbije! Pa, na čemu se onda temelji vojno-spoljopolitički angažman Vojske i Ministarstva odbrane? Partnerstvo za mir, ponavljaju oni po ko zna koji put izraubovanu mantru, sasvim je dovoljan okvir za saradničko delovanje Srbije sa drugim armijama u svetu na «očuvanju mira» na Planeti, kao i na drugim poslovima humanitarne naravi. Pa hoće li «Srbin rado» u tzv. mirovne operacije? Uvek bude gotovo višestruko više kandidata od dozvoljene kvote srpskih vojnih pripadnika za određeni mirovni kontingent UN. Šta je glavni motiv tolikom odzivu? Malo kad se javno saopštava da je to euro, odnosno US dolar, nego je odgovor više ili manje obložen prozirnom oblandom o privrženosti miru i humanizmu srpskog vojnika. («Danas ni u zemlji ni u svetu niko o našoj vojsci ne misli loše, čini mi se da smo cenjeniji nego ikad», reče takođe ministar Vučić o Danu državnosti).

U Tadić-Šutanovčevoj eri sve se to podvodilo pod naslov - «reformne sistema odbrane»; moglo bi se reći

da tu zaista ima i nekih reformskih nijansi, ali nipošto onolika količina reforme kojom su javnost zasipali Šutanovac i Tadić. U Nikolić-Vučičevoj varijanti reforma se i verbalno manje potencira. A kad smo već tu, valja se podsetiti da su ova dvojica korifeja Srpske napredne stranke uoči poslednjih predsedničkih i parlamentarnih izbora u Srbiji isticali da će oni, pobede li Nikolić i njegova stranka na izborima, «vratiti vojsku» sa profesionalnog na obavezno regrutni sistem popune jedinica Vojske Srbije. Ne treba sumnjati da bi naročito četnički vojvoda Toma, sad u ulozi vrhovnokomandujućeg Vojske Srbije, to vrlo rado i učinio. Međutim, svakome ko je savladao vojnu azbuku bilo je jasno već tada da je to bila samo predizborno-propagandna fraza koja je jedino godila tradicionalnom i kvazipatriotskom sluhu, ali da bi to bila praktično nemoguća misija makar iz tri razloga: najpre, to bi i inače užasno siromašnu državu koštalo teških miliona; drugo, taj bi potez značio reformski sunovrat kojeg niko u inostranstvu ne bi mogao ni da shvati a kamoli da prihvati; i treće, time bi i Nikolić i Vučić i njihova stranaka načinili saltomortale koji teško da bi politički preživeli. Na unutrašnjem odbrambeno-bezbednosnom polju, pak, puščane i topovske cevi usmerene su ka jugu. Dakle, ni tu ništa novo.

Pa ipak, u vojno-bezbednosnoj regulativi dogodila se jedna veoma bitna promena: baš u vreme pisanja ovog teksta pred poslanicima Skupštine Srbije našao se i predlog o izmenama Zakona o Vojnobezbednosnoj i Vojnoobaveštajnoj agenciji (i taj će predlog sasvim izvesno proći neokrznut kroz skupštinsku proceduru, jer ga podržava vladajuća većina), a reč je o tome - da će tajne vojne službe biti lišene dosadašnjeg zakonskog ovlašćenja kojim su agenti tih službi, samo po odobrenju direktora VBA, i naravno uz zakonsku podršku telekomunikacionih operatera, kontrolisali elektronsku poštu svakog građanina koji bi im se učinio «zanimljivim za obradu»! Jedva da treba i pominjati da su time kršili jedno od elementarnih ljudskih prava, pravo na privatnost. E, od usvajanja izmene u rečenom zakonu to službe više neće smeti da rade bez odobrenja nadležnog suda! Dakako da će se pokušavati da se i ta zakonska odrednica izigra. Uprkos tome, njome se tajne vojne službe obuzdavaju i neće moći da vršljaju po privatnosti građana kao do sada! To jeste veoma bitan reformski iskorak!

Nagrade za lojalnost

PIŠE: SRĐAN BARIŠIĆ

Nadležnosti nekadašnjeg ministarstva vera, Uredbom o vladinim kancelarijama, donetom 2. avgusta 2012. godine prenete su na novoosnovanu Kancelariju za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama. Odluku o ukidanju ministarstva vera, iako su u prethodnom, rekonstruisanom sazivu Vlade Republike Srbije resori ministarstva vera i ministarstva dijaspore bili objedinjeni u Ministarstvo vera i dijaspore, kritikovali su pojedini verski zvaničnici.

Pomenutom Uredbom predviđeno je da Kancelarijom rukovodi direktor koga postavlja Vlada na pet godina, te da je njegova prva dužnost da u roku od 30 dana nakon stupanja na snagu Uredbe doneše pravilnik o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Kancelariji. Ne poštujući sopstvenu Uredbu, vlada je imenovala direktora Kancelarije tek 6. septembra 2012. godine, a kadrovsko rešenje i u ovom sazivu Vlade predstavlja dokaz da nema odstupanja od partokratske tradicije podele koalicionog plena.

Za direktora novoformirane Kancelarije izabran je **Mileta Radojević** (rođen 1955. godine u Mirosalcima kod Lazarevca), član Glavnog odbora Socijalističke partije Srbije, magistar tehničkih nauka i bivši direktor GSP Beograd. Obavljao je funkcije referenta za saobraćaj, puteve i komunalne delatnosti u SO Lazarevac, zatim zamjenika generalnog direktora u Saobraćajnom preduzeću Strela Lazarevac, sekretara AMD „Janko Stajčić“ u Lazarevcu, direktora Društvenog preduzeća „Janko Stajčić“ u Lazarevcu, profesionalnog predsednika Upravnog odbora DP „Janko Stajčić“, kao i dužnost člana Gradskog veća u Skupštini grada Beograda. Bio je poslanik u Narodnoj skupštini u prvom višestranačkom sazivu (1990-1992), kao i potpredsednik SO Lazarevac (1996-2000). Sveti arhijerejski sabor Srpske pravoslavne crkve odlikovao ga je 1997. godine Ordenom Svetog Save za aktivnosti na izgradnji crkve u Kolubarskom namesništvu - opština Lazarevac.¹

Osvrt na profesionalne biografije dosadašnjih ministara vera pokazuje da je kriterijum

1 „GSP - List GSP „Beograd““, Godina: XLIX, Beograd, mart 2011. (strana 4): <http://www.gsp.rs/novine/mart%202011.pdf>.

kadrovskih rešenja uglavnom bio partijska lojalnost, a ne stručna kvalifikacija i kompetentnost.

Od 1991. do 1997. godine, u sva četiri saziva vlade Republike Srbije, funkciju ministra vera obavljao je ekonomista i književnik **Dragan Dragojlović** (rođen 1941. godine u Pilici kod Bajine Bašte). Diplomirao je i magistrirao na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, a pre prvog ministarskog mandata radio je u SO Bajina Bašta, industrijskom preduzeću „Prvi partizan“ u Užicu, zatim je obavljao funkciju direktora Zavoda za privredni i društveni razvoj u Užicu, pomoćnika direktora Zavoda za plan Srbije, sekretara Republičke zajednice kulture Srbije i predsednika komisije za odnose sa verskim zajednicama Izvršnog veća Srbije. Osim objavljenih radova iz oblasti ekonomskog razvoja, kao i radova iz sfere religije, piše poeziju i prozu (objavio nekoliko knjiga poezije); dobitnik je nagrade Udruženja književnika Srbije „Milan Rakić”.²

Od marta 1998. godine do kraja oktobra 2000. godine, funkciju ministra vera obavljao je kadar Srpske radikalne stranke, pravnik **Milovan Radovanović** (rođen 1954. godine), jedan od poslanika sa najdužim stažom u Narodnoj skupštini Republike Srbije (poslanik od 1993. godine).

U prelaznoj vladi Republike Srbije, koju su činili predstavnici Socijalističke partije Srbije, Srpskog pokreta obnove i Demokratske opzicije Srbije, mesto ministra vera pripalo je stranci SPO koja je na tu funkciju postavila ginekologa **Gordanu Aničić** (rođena 1944. godine).³

U Vladi Zorana Đinđića na čelo Ministarstva vera imenovan je protoneimar **Vojislav Milovanović** (rođen 1947. godine u Apatinu), profesor Građevinskog fakulteta u Beogradu, gde je diplomirao, magistrirao i doktorirao. Od 1985. godine angažovan je na izgradnji hrama Svetog Save u Beogradu; obavljao je funkcije predsednika Saveta za saradnju nevladinih organizacija i člana Saveta CeSID, zatim zamenika ministra za građevinarstvo u prelaznoj vladi,

2 Nakon pozicije ministra vera, Dragan Dragojlović postavljen je 1997. godine, za ambasadora SR Jugoslavije u Australiji, a od jula 1998. godina i za ambasadora na Novom Zelandu sa sedištem u Kanberi. Nakon diplomatskog mandata obavlja funkciju upravnika Andrićeve zadužbine i predsednika Odbora UKS za međunarodnu saradnju.

3 Kao i u slučaju prvog ministra vera, Gordana Aničić je nakon ministarskog mandata postavljena za ambasadora SR Jugoslavije u Damasku (Sirija). Podsećanja radi, u to vreme funkciju šefa diplomatije obavljao je Vuk Drašković, predsednik Srpskog pokreta obnove.

kao i člana komisije Ujedinjenih nacija za tehnologiju i obrazovanje. Autor je nekoliko udžbenika i brojnih naučnih i stručnih radova. Za zasluge na izgradnji hrama na Vračaru profesor Milovanović je odlikovan Ordenom svetog Save trećeg reda, a nešto kasnije i Ordenom svetog Save prvog reda. U prvoj demokratskoj vladi Zorana Đinđića bio je ministar vera, a taj ministarski resor zadržao je i u vladi Zorana Živkovića.

Funkciju ministra vera u Koštuničinoj vladi obavljao je **Milan Radulović** (rođen 1948. godine u Malom Polju kod Han-Pijeska), dotadašnji poslanik Demokratske stranke Srbije u Narodnoj skupštini. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, a magistarsku tezu i doktorsku disertaciju iz oblasti književnih nauka (istorija srpske književnosti) odbranio je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Nakon usavršavanja u Institutu za književnost i umetnost u Beogradu obavlja funkciju lektora-predavača na Državnom univerzitetu „Taras Ševčenko” u Kijevu, kao i stalnog saradnika i višeg naučnog saradnika u Institutu za književnost i umetnost u Beogradu. Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve postavio ga 2000. godine za vanrednog profesora u Duhovnoj akademiji Svetog Vasilija Ostroškog u Srbinju (sad, ponovo Foča), a za redovnog profesora Pravoslavnog bogoslovske fakulteta u Istočnom Sarajevu izabran je 2009. godine.⁴ Dobitnik je nagrade „Isidora Sekulić” za značajno dostignuće u književnosti, a Srpska pravoslavna crkva ga je odlikovala Ordenom Svetog Save prvog stepena.

U drugom mandatu Koštuničine vlade na poziciju ministra vera postavljen je dotadašnji ministar rudarstva i energetike **Radomir Naumov** (rođen 1946. godine u Čoki), predsednik odbora Demokratske stranke Srbije za Beograd. Nakon što je diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu (odsek energetike), obavljao je funkcije direktora Centra za elektroenergetske objekte, višeg savetnika i generalnog direktora u Elektrotehničkom institutu „Nikola Tesla”. Predavao je na Tehničkom fakultetu u Boru, bio je i predsednik upravnog odbora JP Elektroprivreda Srbije i JP „Beogradske elektrane”, zatim narodni poslanik u sazivu Skupštine Srbije

4 “Dr Milan Radulović”, Pravoslavni bogoslovski fakultet Sveti Vasilije Ostroški, Univerzitet u Istočnom Sarajevu: http://www.bogoslovski.info/index.php?option=com_content&view=article&id=306&Itemid=328&lang=en.

do 2004. godine, kao i član gradske vlade Beograda zadužen za energetiku. Predsednik je Jugoslovenskog komiteta CIGRE - Međunarodne konferencije za velike električne mreže i predsednik ili član više tehničkih odbora pri Saveznom zavodu za standardizaciju. Dugogodišnji je potpredsednik Društva za širenje naučnih saznanja "Nikola Tesla" i član izdavačkog saveta časopisa Elektroprivreda. Objavio je više od 60 stručnih i naučnih radova na konferencijama i u domaćoj i stranoj stručnoj štampi, od kojih je za neke dobio posebna priznanja.

Svojevremeno je na zvaničnoj internet prezentaciji Ministarstva vera u biografiji ministra Radomira Naumova, pored brojnih podataka vezanih za njegovu stručnost iz oblasti energetike, pisalo da je stručnjak za „pitanja tranzijentnih prenapona u niskonaponskim kolima i uređajima i problematiku elektromagnetske kompatibilnosti različitih sistema“. Interesantno je da se, uprkos tome što se njegovo imenovanje na tu poziciju pravdalo osvedočenim životom u skladu sa verskim normama i aktivnim pevanjem u horu crkve Svetog Marka u Beogradu, ovaj poslednji podatak nije našao mesto u zvaničnoj ministrovj biografiji.

U vladi Mirka Cvetkovića, resor preuzima **Bogoljub Šijaković** (rođen 1955. godine u Nikšiću) koji je od 2000, do 2001. godine, kao kandidat Srpske narodne stranke iz Crne Gore obavljao funkciju ministra vera u saveznoj vladi SR Jugoslavije.¹ Diplomirao je i magistrirao filozofiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a doktorsku tezu iz filozofije odbranio je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Naučnu specijalizaciju sticao je u Nemačkoj i Grčkoj, a profesionalnu karijeru počeo je kao asistent na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Član je Upravnog odbora Javnog preduzeća „Službeni glasnik Republike Srbije“, urednik je više stručnih časopisa i biblioteka i autor je nekoliko knjiga i desetina članaka u domaćoj i stranoj periodici. Zanimljivo je da ima zvanje redovnog profesora na dva univerziteta u različitim državama: redovni profesor na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Univerziteta

u Beogradu (grupa filozofskih predmeta)² i redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Nikšiću Univerziteta Crne Gore, Studijski program za filozofiju.³ Nakon rekonstruisanja Cvetkovićeve vlade, u martu 2011. godine, odnosno objedinjavanja resora vera i dijaspore, postaje državni sekretar u Ministarstvu vera i dijaspore.

U rekonstruisanoj vladi Mirka Cvetkovića, na čelu ministarstva vera i dijaspore ostao je dotadašnji ministar za dijasporu **Srdan Srećković** (rođen 1974. godine u Beogradu), ekonomista i potpredsednik Srpskog pokreta obnove. Iz biografije ministra sa zvanične internet prezentacije ministarstva tada se moglo saznati da je završio redovne studije na smeru marketing i magistarske studije na smeru fiskalni menadžment na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Magistrirao je na temi „Osiguranje sredstava građana na bankarskim računima“, a obavljao je funkciju pomoćnika ministra trgovine, turizma i usluga u periodu od 2004, do 2007. godine, kao i pomoćnika generalnog direktora „Jat ervejza“. Od jula 2008. godine obavljao je funkciju ministra za dijasporu i u toku njegovog mandata usvojen je prvi Zakon o dijaspori i Srbima u regionu, konstituisana prva Skupština dijaspore i Srba u regionu i usvojena Nacionalna strategija za unapređenje odnosa matične države i rasejanja.

Prilikom formiranja vlade, nakon raspodele ministarskih pozicija između koalicionih partnera, koja je prvobitno fokusirana na najznačajnija, tzv. „krupna“ ministarstva sa širokim delokrugom poslova, a koje zauzimaju istaknuti predstavnici stranaka, na red dolaze ministarstva, kao i kancelarije i agencije sa užim delokrugom poslova čiji su čelnici „manje vidljivi“. Ove „sporedne“ pozicije služe za međusobno potkusurivanje koalicionih partnera i nagrađivanje odanosti lojalnih partijskih kadrova. Slična logika primenjuje se i na pozicije državnih sekretara, savetnika, pomoćnika i uopšte državnih službenika. Na primeru sadašnje Kancelarije i nekadašnjeg ministarstva vera, lako je uočiti da je kriterijum za postavljanje čelnika ovih institucija prvenstveno lojalnost političkoj partiji (tačnije, njenim liderima), koja je monopolizovala taj resor, svakako više od stručnosti kao objektivni(ji) kriterijum.

1 Na saveznom nivou takođe je bilo veoma interesantnih kadrovskih rešenja: na primer, pre Bogoljuba Šijakovića funkciju ministra vera obavljala je Leposava Miličević, istaknuti funkcioner Jugoslovenske levice, koja je nakon 18 godina lekarskog službovanja u Požarevcu i Kladovu obavljala funkciju ministra zdravlja u Vladi Srbije (od 1994 do 2000. godine), a zatim funkciju ministra vera.

2 "Redovni profesori", Pravoslavni bogoslovski fakultet, Univerzitet u Beogradu: <http://sr.pbf.rs/studije/nastavnici-i-saradnici>

3 "Nastavni kadar", Filozofski fakultet - Nikšić, Univerzitet Crne Gore: <http://www.ff.ac.me/02Filozofija/01os.htm>

Korak između života i smrti

PIŠE: IRENA ANTIĆ

Specijalno za Povelju iz Sarajeva

„Izveli su nas na rub litice. Kad sam pogledao dole, leševa ima... nisam mog'o prebrojat. Mrđa Dragan kaže, 'klekni! Zlato, satove i pare, dajte ovamo, neće vam više trebati'. Naredba je bila: sve po kratkom postupku, 'pali'. Ja sam vidio, tu spasa nema. Bacio sam se sa stijene. Ne znam koliko dugo sam padao u ponor, al', činilo se kao vječnost. Zaustavio me jedan žbun i tu sam ostao do mraka. Držali su me prst od noge, brada i ruke. Vidio sam mrtva tijela i čuo samrtničke vapaje, jauke i pozive u pomoć ljudi, koji su izdisali. Niko nikome nije mogao pomoći. Ti glasovi odjekivali su iz ponora. Visio sam na stijeni do mraka i kad je sve utihnulo, polako sam se počeo uspinjati...“

Ovo je dio potresne ispovijesti jednog od preživjelih civila, koji su, sa još oko 200 Bošnjaka i Hrvata prijedorskog kraja, ubijenih na Korićanskim stijenama, 21. avgusta 1992. godine, izdvojeni iz konvoja od 1200 ljudi, koji se kretao prema slobodnoj travničkoj teritoriji. Ove ljude strijeljali su pripadnici Interventnog voda prijedorske policije. Bivše komšije, radne kolege, kućni prijatelji, školski drugovi, kumovi, koji su preko noći zaboravili godine zajednički provedene u dobru i zlu i postali njihovi dželat. Ljudi nakrcani u 16 autobusa i kamiona prekrivenih ceradama, bez hrane i vode, na nepodnošljivim avgustovskim temperaturama, prethodno su bili zatočenici zloglasnih logora Trnopolje i Omarska, i već su prošli torture, mučenja, isljeđivanja, osjetili udarce kundaka i pesnica i, hladnoću pušćane cijevi prislonjene uz potiljak ili čelo. Već su svjedočili mučkim ubistvima drugih logoraša ili strijeljanjima svojih porodica na kućnim pragraovima. Smrt oko 200 izdvojenih ljudi, strijeljanjem uz litice Korićanskih stijena, na planini Vlašić, nakon što je konvoj nastavio svoj put prema Travniku, trebalo je, računali su nalogodavci i egzekutori ostati neispričana priča. Njihov kraj bio je neopisiva agonija, umiranje u mukama, u nepristupačnim vrletima Vlašića. Tijela su završila u provaliji dubokoj nekoliko stotina metara. Neko ih je vrlo brzo odatle uklonio, a šutnja o ovom zločinu postala je zavjet.

Bilo je malo vjerovatno da će iko preživjeti strijeljanje ili naći način da se spasi. Ipak, 12 ljudi, među kojima i svjedok s početka ove priče, spriječili su zataškavanje zločina. Majke, supruge i djeca strijeljanih odmah su digli svoj glas, tražeći da se sazna sudbina njihovih najdražih.

Suprug i 21-godišnji sin Naile Bajrić, strijeljani su na Korićanskim stijenama.

Godinama se nadala da su živi i da će jednog dana od njih stići glas, odnekud... Među prvima se nakon rata vratila u Prijedor, na zgarište porodične kuće, zbog uspomena, zbog svojih unuka, iz inata. Kada je shvatila da suprug i sin neće doći, da sigurno nisu živi, svoj život posvetila je molitvi i nadi da će neko jednom reći, gdje su njihovi posmrtni ostaci. „To je moja jedina želja“, kazat će Naila, dok suzama zamućenim pogledom sa prozora svoje sobe gleda u bistru rijeku Sanu, koja sve ove godine priča istinu o patnji Prijedorčana i teče, teče, odnoseći dane i godine, ali ne i toliku tugu zbog duša, koje još čekaju da nađu svoj mir.

„Kad je Darko Mrđa izveo moga sina, muž je rekao, 'komšija, bolan, nemoj, šta to radiš, to mi je sin'. Mrđa mu je odgovorio, 'hajd' izađi i ti s njim'. I u leđa su im pucali... Stiče pravda kad tad, al' odoše nama zdravlje i živci. Uvijek kažem, ako dođe kraj, da ih nađem i zakopam, doći će kraj tad i meni“.

Pripadnik Interventnog voda, Darko Mrđa je pred Haškim tribunalom priznao krivicu i osuđen je na 17 godina zatvora. Miroslav Paraš, komandant Voda je u međuvremenu preminuo. Simo Drljača, nekadašnji načelnik Stanice javne bezbjednosti Prijedor, je poginuo prilikom pokušaja hapšenja 1997. godine. Stojan Župljanin, bivši načelnik regionalnog Centra službi bezbjednosti u Banjaluci i savjetnik predsjednika RS za unutrašnje poslove, čeka presudu Haškog suda. Za genocid, etničko čišćenje i zločine protiv čovječnosti tokom 1992. godine, između ostalog, i u Prijedoru, sudi se Ratku Mladiću, u okviru optužbi za udruženi zločinački poduhvat. Nažalost, prošlogodišnjom haškom međupresudom, Radovan Karadžić nije oglašen odgovornim po tački koja ga tereti za genocid u nekoliko bh. gradova i općina tokom 1992.

I tako, više od 20 godina nakon jednog od najmonstruoznijih zločina počinjenih nad nesrpskim stanovništvom Bosanske Krajine, premalo je visokopozicioniranih ljudi civilne i policijske vlasti tzv. Srpske Republike BiH, koji su osuđeni za ovaj zločin. Doneseno je tek nekoliko osuđujućih presuda u Sudu BiH protiv

direktnih egzekutora. Ta činjenica, svakako ne doprinosi iskoraku u obnovi suživota, niti suočavanju sa prošlošću, što je za lokalne zajednice, kakva je Prijedor, u koju se nakon rata vratio veliki broj protjeranih Bošnjaka i Hrvata, izuzetno značajno.

Stara je priča: oni, koji znaju ko su bili učesnici i nalogodavci zločina na Korićanskim stijenama o tome šute. Još bolnije, šute o lokalitetu ili više njih, na koje su, nakon egzekucije tijela prevezena, i to je činjenica, koja neumorno proganja porodice ubijenih.

Sasvim sigurno, tijela ubijenih prvobitno su pokopana u blizini egzekucije, a naknadno su izmještana. Okolina podnožja Korićanskih stijena pretraživana je više puta. Do sada je pronađen veoma malo broj posmrtnih ostataka ubijenih.

Taj vrtlog pomiješanih osjećanja, u jednoj mučnoj atmosferi, isprepleo se prije nekoliko dana u sudnici Suda BiH, dok je iščitavana presuda ubicama sa Korićanskih stijena, prijedorskim policajcima: Zoranu Babiću, Miloradu Škrbiću, Željku Stojniću i Dušanu Jankoviću, komandiru Stanice policije Prijedor. Beskrajna bol članova porodica ubijenih, bezbroj, već toliko puta postavljenih pitanja, ponovo nijemo izgovorenih, zaustavljenih na rubovima usana, da po ko zna koji put bolje čuju, saslušaju hronologiju zločina i mržnje, koji su u smrt odveli njihove sinove, braću, očeve, dok je užas prelazio preko njihovih lica, a suze se tiho kotrljale i okretanje glave prisutnih članova porodica osuđenih, negiranje i gnjev, čak reklo bi se, izrazi mržnje, bez trunke razumijevanja i saosjećanja, i sve to na metar udaljeni jedni od drugih, kao dva svijeta, prijeratni i poslijeratni sugrađani.

„Ovo je bruka i sramota. Nema ovdje pravde“, kazao je nakon presude brat osuđenog Jankovića.

„Ovo je sud koji ne dijeli pravdu. Ovaj sud formiran je da sudi Srbima. Ne trebaju imati nikakve dokaze, dovoljno je da si Srbin, pa da te osude“, uzviknula je ljutito Jankovićeva kćerka, djevojka u dvadesetim godinama, rođena, otprilike, u vrijeme kada su njeni vršnjaci, Bošnjaci i Hrvati, ostajali bez svojih očeva, protjerivani iz svojih domova, u zbjezgove i izbjeglištva, u kojima su napravili prve korake i izgovarali prve riječi, a Dušan Janković u kući bio njen otac, običan porodični čovjek, van nje, ubica i progonitelj svojih komšija, dojučerašnjih prijatelja.

Ona tad nije mogla ni znati. U godinama koje su slijedile, očito, nije željela, nije se zapitala, ili još nije smogla snage da sazna, ko su ti ljudi oko nje, njoj nepoznati, daleki, duboko ranjeni, nesretni, od kojih

je i njen otac sve ove godine okretao glavu, pravio se da ih ne poznaje, a oni prstom upirali u njega.. Na pitanje novinara, a šta se to dešavalo u Prijedoru 1992, kazala je: „ništa“!

A Apelaciono vijeće Državnog suda njenog oca i još trojicu policajaca osudilo je na ukupno 79 godina za ubistva oko 200 civila na Korićanskim stijenama. Pravosnažnom presudom Zoran Babić je osuđen na 22 godine zatvora, Milorad Škrbić i Dušan Janković na po 21 godinu, dok je Željku Stojniću izrečena kazna u trajanju od 15 godina zatvora, jer je u vrijeme izvršenja zločina bio mlađi punoljetnik.

„Razlog zbog kojeg su se muškarci našli u konvoju, razlog zbog kojeg su opljačkani, i na kraju ubijeni, bila je njihova nacionalna pripadnost. Zaključilo je Vijeće. „Ubistva su učinjena na brutalan i svirep način“. Utvrđeno je da su Babić, Škrbić i Stojnić učestvovali u strijeljanju civila na planini Vlašić, dok je Janković, kao komandir stanice policije Prijedor, „propustio priliku da spriječi ubistva, čime se saglasio sa zločinom“. Vijeće je zaključilo da su ubistva izvršena zbog diskriminatornih namjera, te da nisu bila rezultat „ekscesa pojedinaca“, već isplaniran zločin. „Na ivici provalije civilima je naređeno da kleknu i, počeli su pucati. Ubijeni su padali u provaliju, a neki su se sami bacili da bi izbjegli smrti, ali mnogi nisu uspjeli. Potom su muškarce iz drugog autobusa, kako je obrazloženo, izvodili u manjim grupama i pucali u njih iz pištolja i pušaka, nakon čega su bacali bombe u provaliju i nastavili s pucanjem“. Vijeće je cijeno iskaze zaštićenog svjedoka K3, koji je naveo da je nakon ubistva na planini Vlašić sreo Stojnića, koji mu je rekao: „Šta uradismo, svi ćemo završiti na Tunjici“, (zatvor u Banjaluci).

Osuđeni komandir Dušan Janković je bio najviši policijski službenik u pratnji konvoja. Bio je autoritet i čovjek od povjerenja načelnika prijedorske policije, Sime Drljače. Kako je obrazloženo, Janković nije naredio ubistva, ali se na mjestu razdvajanja s tim saglasio, nakon čega je službenim vozilom otišao do krajnjeg odredišta. „Uloga u propuštanju da spriječi, a bio je obavezan, ima jednaku težinu kao radnje optuženih“, zaključilo je Vijeće, ističući da je Janković znao za pljačku civila.

Apelaciono vijeće u ovom procesu povjerenje je poklonilo iskazima najčešće spominjanih pripadnika Interventnog voda prijedorske policije, Damiru Ivankoviću, Gordanu Đuriću i Ljubiši Četiću. Sva trojica su u odvojenim postupcima priznali krivicu,

osuđeni su i obavezali su se da će svjedočiti protiv saizvršilaca u drugim predmetima. Njihovi iskazi počeli su otplitati zamršeno klupko zločina na Korićanskim stijenama i još jednom potvrdili svu monstruoznost i predumišljaj s kojima je ovaj zločin izvršen.

U svom iskazu, Četić, inače osuđen na 13 godina zatvora, kazao je: "U dvije vrste su bili poredani muškarci. Svi su bili civili. Niko nije imao uniformu. Klečali su na koljenima iznad provalije. Prema mojoj procjeni bilo ih je oko 70. Čuli smo prvo pucnje sa mjesta na kojem je bila druga grupa Bošnjaka. Onda smo i mi počeli pucati. Ja sam pucao iz malokalibarske puške. Ispalio sam pet metaka". Kazao je da su neki od zarobljenika počeli da bježe, protrčavši pored njega. Onda je on uzeo automatsku pušku, jer nije imao više municije za malokalibarsku, i nastavio da puca.

Damir Ivanković, koji je nakon priznanja krivice osuđen na 14 godina zatvora, prisjetio se detalja zločina počinjenog u augustu 1992. godine na Korićanskim stijenama. „Ja sam ispucao jedan rafal, ali ne do kraja. Kretao sam se postrani da ne bih pogodio pripadnike interventnog voda. Nisam ubacio rezervno punjenje. Nije bilo potrebe... Nestajali su ljudi...”

Ivanković je dodao da je nakon strijeljanja dobio naredbu „od Dade Mrđe” da siđe niz provaliju i traži preživjele. „Vidio sam dole neke polomljene ljude. Jednog sam i prepoznao, malog Sušića. Molio me je da ga ubijem, ali ja nisam mogao. Samo sam mu dao pištolj da se ubije i otišao sam. Čuli su se jauci. Kada tijelo padne na stijenu onda puca po pola, i čovjek se polomi... Ljude koje smo obezbjeđivali pljačkali smo mi iz interventnog voda. To je neko odozgo naredio komandiru Miroslavu Parašu i tim je najčešće rukovodio Dado Mrđa. Njega su se svi bojali. Ljudima bi se davale kese i onda bi se sve to njemu predavalo. Kasnije, nekada bi nam poslali oko 100 maraka, ali ostalo je sve završavalo kod načelnika Sime Drljače”. „Preko sredstava javnog informisanja - tada je bio samo Radio Prijedor - rekli su da svi koji žele otići mogu to uraditi s mjesta Tukovi. Mi iz interventnog voda smo se javili u krugu policije i u nekoliko tura su nas prebacili do mjesta Tukovi. Tamo je bio jako veliki broj ljudi, Bošnjaka, Hrvata, čak i Srba, koji su se pozdravljali... Nakon polaska, konvoj je prvi put zastavljen na raskršću kod Kozarca, da bi se koloni pridružila četiri autobusa iz logora Trnopolje”. Nekoliko

dana nakon strijeljanja ljudi, pripadnici Interventnog voda ponovo su se vratili na Korićanske stijene, potvrdio je Ivanković: „Rečeno je i da ćemo 27. ili 28. avgusta ići na asanaciju terena. Oba Interventna voda su išla. Gore je bila dizalica, sanitetско vozilo, doktor i tehničar i primili smo zaštitne injekcije. Dole je bilo nemoguće raditi. Sjećam se da smo teškom mukom uspjeli podići dizalicom četiri tijela, ali nakon toga je došlo do kvara na dizalici i ništa više nismo uradili. Jednu noć smo prenočili tu i to je bilo grozno”.

I Gordan Đurić, koji je nakon priznanja krivice osuđen na 8 godina zatvora, posvjedočio je da je na "planinskom predjelu iza Kneževa prema Travniku" dobio izričitu naredbu od komandira interventnog voda Miroslava Paraša, da "čuva strahu i spriječi pristup autobusima". "Saznao sam 21. augusta ujutro da ćemo ići u obezbjeđenje konvoja ka Travniku... Išla je skoro cijela jedinica interventnog voda. Kada smo došli u Tukove, već je bila formirana kolona, ljudi ulaze u kamione i autobuse. Bilo je puno civila - muškaraca, žena, djece i staraca, sve nesrpske nacionalnosti", kazao je Đurić. "Dok sam tamo stajao, slutio sam i postao svjestan da se s tim ljudima neće dobro završiti. Ušao sam u autobus, i stvarno je bio pun. Vidio sam muškarce civile koji su doslovno nagurani. Pucjava je bila strahovita. Čuje se dovikivanje, galama i kuknjava. Sve skupa je trajalo pola sata". Nakon što se stišala paljba, s vozačima je otišao do autobusa i pripremio se za put nazad. "U povratku smo se vraćali istom dionicom, i tada sam pored puta vidio leš zakačen za granu", prisjetio se Đurić.

Sud BiH za zločin na Korićanskim stijenama prošle godine osudio je Sašu Zečevića, Radoslava Kneževića i Marinka Ljepoju, bivše pripadnike interventnog voda prijedorske policije, na po 23 godine zatvora. Petar Čivčić i Branko Topola su oslobođeni krivice. Sudsko vijeće je Zečevića proglasilo krivim jer je lično učestvovao u streljanju muškaraca, dok su Knežević i Ljepoja doprinijeli da se ta ubistva dogode. Čivčić, bivši pripadnik interventnog voda i Topola, bivši stražar u logoru Trnopolje, prema obrazloženju presude su oslobođeni jer Tužilaštvo BiH nije van razumne sumnje dokazalo da su počinili djela koja su im stavljena na teret.

Iščekivanje konačne presude četvorici pripadnika prijedorske policije, za članove porodica ubijenih na Korićanskim stijenama, povratnike u Prijedor i cijeli potkozarski kraj bilo je agonija i veliki teret. Jer

su, apsurdno ali istinito, Zoran Babić, Milorad Škrbić i Željko Stojnić, presudu čekali na slobodi. Svakodnevno su se šetali prijedorskom čaršijom i bili redovni gosti lokalnih ugostiteljskih objekata, od kojih je jedan smješten prekoputa udruženja logoraša „Prijedor 92“. I udruženja porodica žrtava „Izvor“. Babić se nije pojavio na izricanju presude i naknadno je uhapšen, za šta, nažalost, neće snositi posljedice.

Dušan Janković konačnu presudu dočekao je u pritvoru, jer je jedno vrijeme, nakon izricanja prvostepene presude bio u bijegu. Porodice ubijenih zadovoljne su činjenicom da su odgovorni osuđeni, ali, ističu da nema adekvatne kazne za tako brutalan zločin. Nažalost, sva okončana suđenja i priznanja krivice za učesće u strijeljanju Bošnjaka i Hrvata na Korićanskim stijenama, nisu dala dovoljan broj informacija kako bi se došlo do većine posmrtnih ostataka ubijenih.

Ajka Blažević iz Kozarca na Korićanskim stijenama izgubila je sina jedinca: „Toliko se dugo čekalo da budu osuđeni... a naši se još nisu ni našli... Ne znam, ja nisam zadovoljna presudom“.

„Moga djeteta nema, kao ni ostalih, koji su tamo ubijeni“, kaže Mevlida Mujkanović, čiji je sin u smrt odveden u 21. godini. Ipak, dodaje, „al', bolje išta, nego ništa... On je bio u Trnopolju, kao i moj muž. On ga je iz logora ispratio. Odveden je na Korićanske i tu ubijen. Ni košćice do danas nismo našli, i to mi je velika bol“.

„Ovo su premale kazne, šta su učinili, kakav su zločin napravili“, kaže Fikret Irkić, kojem su na Korićanskim stijenama ubijena tri brata. Dvojica još nisu pronađena. Nađeno je nekoliko kostiju trećeg brata.

„Da ih osude na sto godina, malo je, koliko je porodica zbog njih zaplakalo. Mojih je na Korićanskim ubijeno desetero, a ubijena su mi još dva sina na kućnom pragu“, kaže Senija Elezović.

„Najviše bih ja njima voljela kazat da oni idu kopat i tražit kosti naših najdražih. Da mi njih zakopamo, da znamo gdje su. Mi ne znamo, al oni znaju... Mislim da naše suze govore dovoljno sve....“ kaže Naila Bajrić dok, nakon izrečene presude, suznih očiju ulazi u autobus, kojim će se sa ostalim članovima porodica žrtava vratiti u svoj Prijedor. Njeno srce želi tako i osjeća, tamo joj je mjesto, jer, tamo je bliže svom sinu i suprugu. Mrtvi su, ali njihove duše, njoj su tamo bliže, osjeti ih, daju joj snagu da živi, da dočeka dan kad će ih naći. Njihove su kosti negdje u Krajiškoj zemlji, bačene, zakopane, promrzle, ali, naći će ih, kad-tad, sluti ona to.

Agresorska odbrana zločinačkog poduhvata

Pod komandom optuženih su, smatra Tužilaštvo, bile formacije “Crvene beretke”, “arkanovci” i “Škorpioni” koje su počinile zločine. Za Stanišića i Simatovića, rečeno je na okončanju procesa, jedina primerena je najteža kazna koju može da izrekne Tribunal. “Tužilaštvo je dokazalo bez svake sumnje da su optuženi odgovorni za dela koja su preduzimali Arkan i njegove jedinice”, rekao je tužilac u završnoj reči

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Pred Haškim tribunalom je krajem januara okončano iznošenje završnih reči Tužilaštva i odbrane u procesu protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića, člника srbijanske Državne bezbednosti (DB), po optužnici za zločine Jedinice za specijalne operacije Resora državne bezbednosti MUP Srbije, državne vojnopolicijske formacije koja je, na simboličkoj ravni, ali i oružanim akcijama u skladu sa mogućnostima, obeležila agresiju Srbije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, ratove u bivšoj Jugoslaviji, gotovo kao i Jugoslovenska narodna armija (JNA). Nije se borila moćnim sredstvima kao JNA, ni sakrivala iza simbola i ideologije, ali nema toponima zločina na kome se nisu pojavili i ostavili krvave tragova njeni pripadnici, raspoređeni u formacije poznate pod nazivima “Crvene beretke”, “frenkijevci”, “Škorpioni”, “tigrovi”, “arkanovci”, “šešeljevci”, “martićevci”, oružane grupe čiji je koren bio Jedinica.

Ratni put iznet u optužnici, kao i direktna uloga najviših državnih funkcionera Srbije bili su dovoljan razlog za medijsko prećutkivanje, ili selektivno prikazivanje završetka procesa, odnosno uloge Jedinice koja je 4.maja 1991. formirana sa zadatkom da ispuni obećanje Slobodana Miloševića dato krajiškim Srbima, odnosno pomogne, usmeri

i kontroliše njihov ustanak protiv hrvatskih vlasti. Vojni izaslanici iz Beograda - osnivač Franko Simatović, zamenik načelnika RDB MUP Srbije, i najmljeniji instruktori, među kojima najpoznatiji Dragan Vasiljković, ubrzo ustoličen za mitskog heroja balvan-pobunjenika, sad ponovo nadohvat Hrvatske u kojoj je optužen za ratne zločine nad civilnim stanovništvom - ostvarili su neposredno po dolasku primarne ciljeve, legitimišući Beograd kao mesto odlučivanja o toku i razmerama operacija i uvodeći vojničku disciplinu među razuzdane krajiške Srbe.

Etničko čišćenje kao državni prioritet

Po slovu optužnice: "Franko Simatović je, delujući pojedinačno, ili u dogovoru s drugima, u pomenutom periodu (1991 - 1995, prim. sut.) učestvovao u formiranju, finansiranju, opremanju i snabdevanju specijalnih jedinica DB Republike Srbije, rukovodio pripadnicima i agentima DB koji su počinili zločine i obezbeđivao oružje, finansijska sredstva, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći i podrške specijalnim jedinicama DB Republike Srbije koje su učestvovala u činjenju zločina u Hrvatskoj i BiH".

Jedinica je, navodi se, takođe, "počinila progone na diskriminacionoj osnovi - političkoj, rasnoj i verskoj, a obuhvatali su ubistva, prisilno premeštanje i deportaciju Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrba, unutar takozvanih srpskih autonomnih oblasti Krajine, Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema" i teritorija u BiH, uključujući, pored ostalih, opštine Bijeljina, Bosanski Šamac, Doboj, Mrkonjić Grad, Sanski Most i Zvornik".

Optužnica nimalo ohrabrujuća za Srbiju koju je Hrvatska pred Međunarodnim sudom pravde optužila za genocid, dok su u Bosni i Hercegovini sve snažniji zahtevi da se, na osnovu novih saznanja, ponovo pokrene postupak protiv Srbije, iako je BiH prvi

proces "izgubila". Tako je, naime, njegov ishod predstavljen građanima Srbije koji su sa oduševljenjem prihvatili čak i presudu po kojoj je njihova država nije učinila dovoljno da spreči genocid.

"Evidencija isplata, kadrovski dokumenti Jedinice, čak i izveštaji DB, dokazuju da je Stanišić davao prioritet toj borbenoj jedinici kojom je komandovao Simatović", konstatovao je u završnoj reči tužilac Dermont Grum.

Pitanje na koje će javnost, sudeći po praksi Tribunala, dobiti odgovor do kraja ove godine je, da li još jedna presuda, kao i navodi iz optužnice protiv Stanišića i Simatovića, locira Beograd kao mesto za proizvodnju rata, u ovom slučaju preko svoje moćne tajne službe. Kao ratni štab, logistički i politički centar, uprkos tvrdnji srbijanskog predsednika Miloševića da "Srbija nije u ratu", angažmanu delova Jedinice, Srpske dobrovoljačke garde okrutnog kriminalca Željka Ražnatovića Arkana na početku agresije u istočnoj Bosni, učesća u opsadi Sarajeva, docnije na vraćanju Fikreta Abdića u Veliku Kladašu, te filmski dokumentovanom zverstvu "Škorpiona" u genocidu u Srebrenici i okolini.

"Obični" ratni komandant

Uprkos svemu što je učinila za Stanišića i Simatovića tokom njihovog haškog zatočeništva - uhapšeni su 2003, u akciji "Sablja", nakon ubistva predsednika Vlade Srbije Zorana Đinđića - a reč je o svim državnim garancijama za njihovo često puštanje na privremenu slobodu, zapošljavanju članova porodica, obezbeđivanju dokaza i plaćanju odbrane, Srbija je na završetku procesa delovala kao strana koja se unapred predala. Zastupnik odbrane Franka Simatovića Mihajlo Bakrač insistirao je, uprkos nespornim činjenicama koje se mogu videti i iz Službenog glasnika, ili platnih spiskova, na tome da je Simatović

“bez dovoljno dokaza označen kao zamenik načelnika Resora državne bezbednosti (RDB) Srbije Jovice Stanišića” i kao „operativni komandant RDB”. Odnos Stanišića i Simatovića, insistiraće advokat, bio je „službeni odnos načelnika i jednog radnika Službe”, naglašavajući “običnost” radnog angažmana Simatovića u Resoru državne bezbednosti. Budući “obični operativac DB”, Frenki Simatović nije bio čak ni “frenkijevac”, odnosno zapovednik ove okrutne formacije.

Na Simatovićevu se “nevinost” oslonio i advokat Jovice Stanišića Vejn Džordadž koji je negirao navode Tužilaštva da je Stanišić bio “čovjek Slobodana Miloševića za vezu sa vođama krajinskih i bosanskih Srba, sa ciljem da se Hrvati i Muslimani proteraju sa teritorija koje su Srbi smatrali svojim”.

Pozivajući se na, kako tvrdi, nespornu komandnu odgovornost Stanišića i Simatovića u udruženom zločinačkom poduhvatu, Tužilaštvo je od Suda zatražilo da oni budu kažnjeni doživotnim zatvorom. Pod komandom optuženih su, smatra Tužilaštvo, bile formacije “Crvene beretke”, “arkanovci” i “Škorpioni” koje su počinile zločine “kojima je ostvarivan cilj udruženog zločinačkog poduhvata da se etnički očiste veliki delovi Hrvatske i BiH”. Za Stanišića i Simatovića, rečeno je na okončanju procesa, jedina primerena je najteža kazna koju može da izrekne Tribunal. “Tužilaštvo je dokazalo bez svake sumnje da su optuženi odgovorni za dela koja su preduzimali Arkan i njegove jedinice”, rekao je tužilac u završnoj reči.

Dokumentarac za budućnost

Jedan od krunskih dokaza Tužilaštva u procesu bio je film snimljen na proslavi Dana Jedinice 1997, u Kuli, sedištu Jedinice, kojoj su prisustvovali gosti iz državnog i vojnog vrha, Slobodan Milošević, tada simbolično nagrađen bodežom sa oznakama Jedinice, Mihalj Kertes, šef Carine Srbije, jedan od ključnih ljudi u snabdevanju i finansiranju Jedinice, Milorad Vučelić, direktor državne televizije, snabdevač propagandnim arsenalom, generali iz takozvane “vojne linije” funkcionisanja JSO, prepoznatljive “Crvene beretke” iz snimaka oružane pobune i procesa za ubistvo Zorana Đinđića, među kojima organizator Milorad Ulemek i ubica Zvezdan Jovanović. Taj film je pokazao da je upotrebljiva ratna formacija sačuvana, u međuvremenu naoružana i borbenim helikopterima i da je se Milošević nipošto neće odreći. Franko Simatović podsetio je na 26 logora u kojima su obučavani njeni pripadnici, rekavši da je kroz Jedinicu prošlo 5000 pripadnika. Godinu dana kasnije Jedinica će se preseliti na Kosovo i boriti protiv Oslobođilačke vojske Kosova, a potom, u vreme intervencije NATO, ponoviti krvavi modus operandi nad albanskim civilima. Ovenčani izmišljenom “presudnom” ulogom, zapravo nemešanjem u sukob demonstiranata i policije 5. oktobra 2000, njeni će pripadnici nastaviti svoje kriminalne poslove pod istim krovom sve do 25. marta 2003, kad je Jedinica rasformirana.

Zasluzni prvoborci koji se nisu našli na robiji preselili su se policijsko-bezbednosne strukture, njihovi politički mentori ponovo su u državnom vrhu, Srbiji u kojoj vlada blaženi mir takve kohabitacije ne treba presuda protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića, a spisi uz procesa protiv njih ne zanimaju Tužilaštvo za ratne zločine Srbije.

Reforma s crvima

PIŠE: PETAR POPOVIĆ

U Rusiji, u armiji, godina je počela s pehom, epidemijom nazeba i smrti vojske od pneumonije, a na Kurilima, u garnizonu na ostrvu Kunašir, gladovanjem, zbog odbijanja služećih da jedu hranu s crvima. Do te mere su, navodno bile pokvarene upotrebijene namirnice, navela je ruska novinska agencija (http://www.en.rian.ru/military_news/20130206/179255299/Army-Probes-Reports-of-Kurils-Soldiers-Starving.html).

Skandal zbog jednog i drugog, zasenio je u svakom slučaju jednu pozitivnu vest - da je ministar odbrane Sergej Šojgu naložio da ruski vojnici do kraja ove godine obavezno dobiju čarape. Konačno je došlo "zbogom" praksi navlačenja obuće na stopala zavijena u krpe.

Šojgu je na dužnosti od nedavno, pošto je predsjednik Rusije Vladimir Putin, pogođen razmahom korupcionaških afera u vojsci, uklonio s mesta u čelu resora svog prethodnog izabranika Anatolija Serdjukova.

Nisu čarape jedino što će obradovati regrute. Novi ministar naredio je da se u kasarnama, uz vojničke spavaonice do kraja godine obavezno instaliraju tuševi. "Tuš, pa krevet" zameniće, takođe bar jedan vek stara postrojavanja vojske "subotom za kupanje".

Smrt ima ime i prezime

Vruhanac ovog skoka u standardu ruske armije trebalo bi ipak da budu nove uniforme - takođe od jeseni, obećao je Šojgu. Topla i udobna odeća, prikladna teškom terenu i napornom vojničkom zanimanju.

Slučajno ili ne, tek tema stradanja vojske zbog prehlade, time je nekako i počela da se raspreda - afe-rom, povodom odstupanja od normi preodevanja trupa. Preodevanje je obećano još reformom oružanih

snaga, uz koju je pre pet godina reklamiran dolazak na dužnost sada smenjenog Serdjukova.

"Uniforma u kojoj se u armiji smrzavaju nema veze sa mnom!", objavio je u januaru u moskovskim Izvjestijama ruski modni kreator Valentin Judaškin. Pet godina ranije, Judaškin je pozvan da za račun Ministarstva kreira odeću. On danas kaže da je datom poslu pristupio poletno, nadahnut uverenjem da ruski vojnik treba da se ponosi ne samo onim što je pozvan da brani već i onim u šta je odeven.

"Računali smo da ćemo time udahnuti novi život našim tekstilnim preduzećima, omogućivši im da kupe nove mašine i nove tehnologije", ispo-vedio je Izvjestijama. Terenska odeća, načinjena je "udobnom, modnom i prestižnom", podobnom svim klimatskim uslovima u bilo koje doba godine, a opet takvom "da se sa zadovoljstvom može nositi i posle službe, i na ulici, i s dzinsom", rekao je kreator.

Judaškin je, po svom kazivanju, obišao zapadne zemlje i fabrike. Naišao je na spremnost da se Rusiji prodaju licence za unikatne materijale, na primer - membranske tkanine, koje čuvaju toplotu i propuštaju vlagu ili zadržavaju vlagu, ali dopuštaju da koža diše. Onda one, po kojima se može pro-suti bilo šta tečno, a da na njima ništa ne ostane itd. Međutim - u interpretaciji kreacije je proizišlo ono naopako. Falsifikat. Tkanine nisu bile te koje je trebalo da budu. Pribor takođe, bez termo prikladnih materijala. A boje, k'o s kineskog buvljaka - pantalone jedno, jakna drugo, prsluk nešto treće.

"Saopštavam zvanično: to što danas nose u armiji, to nije ona uniforma koju smo moji saradnici i ja razradili 2007, po narudzbini Ministarstva odbrane", izjavio je Valentin Judaškin (<http://izvestia.ru/news/540002#ixzz2FaDB4uJH>).

Navode Judaškinovog prigovora proverilo je rusko vojno tužilaštvo - ne iz razloga modnih. Upravo u tom trenutku pokuljale su u javnost pritužbe na prehladu ljudstva u armiji. Tužilaštvo je utvrdilo da je

isporuka vojsci samo u početku bila identična ugovorenoj – dok je dolazila iz ruku “stručnjaka iz Kuće mode Valtina Judaškina, a nadalje je išlo kako i biva u Rusiji”. Dizajn su promenili vojni činovnici Ministarstva odbrane (MO), nadležni za liferacije. I to kardinalno, izostavljanjem skupih termo-materijala u postavama isporučenih jakni i pantalona (<http://www.polit.ru/article/2012/11/23/dress>). Liferanti, povezani s birokratijom Ministarstva, “štedeli” su na račun zdravlja vojske i punili džep.

Nadležni u MO požurili su da poreknu navode o “epidemiji” prehlada, isturajući u prvi plan tvrdnju da je “ukupan broj prehlada manji nego prošle zime”. Zastrašeni su, jer je Šojgu već s prvim signalima sklonio s dužnosti glavnog u sektoru vojno-medicinske uprave Vjačeslava Novikova (<http://www.themoscowtimes.com/business/article/top-military-doctor-fired-after-pneumonia-deaths/>).

Tvrdo glava je, međutim, štampa. Štampa postojeće epidemije dokazuje imenom i prezimenom žrtava: Dmitrij Glebov, redov, umro od pneumonije, Vojna bolnica u Jekaterinburgu; Aleksandar Grundentaler, redov, umro od natečenih pluća, Jurg, Centralna vojna oblast; Dmitrij Sokolov, redov, umro od viruske prehlade, Vojno-školski centar u Kovrovu, Zapadni vojni okrug. “Još četiri pocinkovana sanduka s vojnicima preminulim od viruske pneumonije otpremljena roditeljima iz Padoljske vojne bolnice Br 1586, Zapadni vojni okrug. O masovnom oboljevanju vojnika od pneumonije saopštava se iz Omskog, Jolanskog i Jekaterinbuškog garnizona (CVO), iz Habarovskog kraja (Istočni vojni okrug), Podmoskovlja i drugih regiona RF”, objavila je moskovska Nezavisimaja gazeta (http://www.ng.ru/regions/2013-01-15/1_medicine.html).

Pokradena strateška odbrana

Gazeta zastupa tezu da su za nedovoljnu brigu o zdravlju vojske krivi njeni “reformatori”. Ostavili su

trupe bez dovoljno lekara i zatvorili su, tobože izlišne vojne dispanzere.

Gledano sa strane, srž stvari je u pojedinosti da Putin ne uspeva da zaustavi masovnu pljačku – čak i iz sredstava izdvojenih za odbranu. Ukupan efekat “finansijskih prekršaja” na štetu budžeta države za odbranu dosegao je fantastičan iznos od četiri milijarde dolara samo 2012, saopštio je funkcioner komiteta Dume za odbranu Viktor Zavarzin, tokom pretrasa o vojnim troškovima. “Rusko Ministarstvo odbrane inficirano je korupcionaškim skandalima” (http://www.en.rian.ru/military_news/20130207/179281361/Rusia-Finds-Nearly-4-Bln-in-Miŝpent-Defense-Funds-in-2012.html). Pronevere su dosegle čak i do sredstava Strateških raketnih snaga – 17 miliona dolara, samo u 2008.

Ukoliko se, pak, krade s računa za rakete, šta je serviranje vojsci ucrcvljale hrane? Gotovo, mala šala. Enorman je ovaj problem Kremlja. Putin želi svetski moćne reformisane oružane snage. Rusija je svetska nuklearna sila. Ali, zemlju čuvaju i tople gaće i suve cipele, ljudstvo koje se ne regrutuje da bi u teškoj službi još i patilo.

Zaključno sa 2020, 700 milijardi dolara će biti investirano u razvoj i jačanje oružanih snaga. Koliko će od te sume biti ukradeno, a kakav kvalitet čelika će se dobiti za ono što je, navodno namenski potrošeno, to je Putinovo pitanje. S crvima u hrani za vojsku na Kunaširu, Vladimir nema osnova da se oseća spokojno.

Ljubivoje Aćimović: naučnik, stručnjak i veliki čovek

PIŠE: VLADIMIR BILANDŽIĆ

Okupili smo se tužnim povodom da odamo poštu jednom izuzetnom čoveku - doktoru, profesoru Ljubivoju Aćimoviću. Želim da podelim tugu sa svima vama koji ste došli da ispratite dragog nam Ljubivoja. obraćam vam se kao dugogodišnji prijatelj i kolega dr Aćimovića, pre svega u njegovom Institutu za međunarodnu politiku i privredu, ali kao i bliskom kolegi, i učitelju, naročito u okviru višegodišnjeg pregovaračkog procesa KEBS u kome smo zajedno učestvovali. Naše poznanstvo datira od sredine sedamdesetih godina, znači gotovo ceo jedan radni vek. A spona između Ljubivoja Aćimovića i Instituta traje još znatno duže, praktično od osnivanja ove naučne ustanove, krajem četrdesetih godina prošlog veka. Može se bez imalo preterivanja reći da je Ljubivoje Aćimović bio ne samo jedan od utemeljivača Instituta, već i jedan od njegovih glavnih stubova tokom četiri decenije, posebno u vreme kad je on bio zamenik direktora Lea Matesa, a i kasnije kad je osnovao i vodio Odeljenje za međunarodne odnose, uređivao publikacije Instituta i osmišljavao njegov rad, između ostalog i sa funkcije predsednika Naučnog veća. Izuzetno je blisko saradivao i razumevao se sa kasnijim direktorom Milanom Šahovićem, svojim drugom iz školskih dana, a i sa nama iz kasnijih generacija. U mnogome, upravo zahvaljujući Ljubivoju Aćimoviću, Institut je stekao reputaciju vodeće ustanove te vrste, ne samo u bivšoj Jugoslaviji, već i među sličnim institucijama u Evropi.

Stoga je osećanje tuge koje delimo, protkano i osećanjem ponosa što smo bili savremenici i bliske kolege tako izuzetnog i cenjenog čoveka, koji je u svemu što je radio težio perfekciji.

Sve što je pisao ili uređivao i odobravao, počev od jednostavnih administrativnih akata, preko složenih analiza, do monografija i brojnih članaka, moralo je da prođe kroz najstroži njegov filter - ne samo sadržinski, već i strukturno, stilski i jezički. U trajnom sećanju su mi dve rečenice koje odražavaju odnos

Ljubivoja Aćimovića prema svom radu i radu njegovih saradnika.

Prva je bila upozorenje koje mi je izrekao, "opredeljujete se za težak i mukotrpan posao", kad sam prvi put razgovarao s njim o mogućnosti rada u

Institutu. Ja sam tada mislio da je naučni rad lakši, ili bar manje naporan, od mnogih drugih profesija, ali sam shvatio veoma brzo koliko je bio u pravu, ako čovek prihvati takav odnos prema naučnom radu kakav je on imao.

Druga rečenica, ne njegova već Ive Andrića, s kojim se i privatno poznavao, bila je, "pišite tako da rečima bude tesno, a mislima široko". Dakle, ništa suvišno i ništa što nema smisla.

Zbog tog perfekcionizma i krajnje odgovornog odnosa prema svemu što se stavlja na papir - Ljubivoje je oklevao da ranije napiše svoju doktorsku disertaciju; ali, kad je to učinio, njegovo delo nije bilo samo ispunjavanje jedne akademske obaveze, već izrada monografije koja je ušla u klasične

SEAD HADŽOVIĆ (1926-2013)

U januaru 2013. godine Helsinški odbor za ljudska prava i Helsinška povelja ostali su bez još jednog odanog prijatelja i dragocenog saradnika.

Nakon Drugog svetskog rata u kome je učestvovao kao mladić i skojevac, Sead Hadžović je nastavio vojnu karijeru. U Jugoslovenskoj narodnoj armiji proveo je čitav radni vek, a dosledni antifašista ostao je do kraja života. Aktivan u Udruženju Bosanaca i Hercegovaca u Beogradu i Savezu antifašista Srbije bio je praktično do poslednjeg dana.

Razaranje Bosne i Hercegovine doživljavao je kao ličnu tragediju, a obnovu bosanskohercegovačke države i društva nakon Dejtonskog sporazuma smatrao je, u izvesnom smislu, svojom životnom misijom.

Najveći broj tekstova koje je godinama redovno objavljivao u Helsinškoj povelji odnosio se upravo na Bosnu i Hercegovinu kojoj je pripadao bez ostatka.

Nedostajće nam.

priručnike nauke o međunarodnim odnosima kod nas, a i u svetu, (prevedena je na engleski) "Problemi bezbednosti i saradnje u Evropi", gde je spojeno njegovo akademsko znanje i praktična delatnost u okviru KEBS, od 1972, u Helsinkiju do 1990, u Beču. U tom dugom periodu delegacija Jugoslavije, koje je imala jednu od vodećih uloga na konferenciji 35 zemalja, promenila je različite diplomate na svom čelu, ali je dušu i um delegacije činio Ljubivoje Aćimović, koji nije formalno i operativno predvodio delegaciju, ali koji je kreirao njenu strategiju i bio inicijator mnogih predloga. Druga značajna monografija koju je objavio bila je pregled teorija o međunarodnim odnosima, koja je bila jedna od prvih publikacija te vrste u našoj nauci i koja je studentima, ali i svim poslenicama međunarodnih odnosa, objasnila glavne tokove i pravce savremenih teorija o međunarodnim odnosima.

Ljubivoje je s velikim entuzijazmom radio na uspostavljanju i razvijanju saradnje između vodećih instituta tog vremena u oblasti međunarodnih odnosa u Evropi i Severnoj Americi. Bio je član upravnih odbora ili drugih tela nekih od ovih vodećih ustanova - Međunarodni institut za strateške studije iz Londona (ISSS), stokholmski Međunarodni institut za istraživanje mira (SIPRI), njujorški Institut Istok- Zapad (EWI), itd.

Jedan detalj nabolje ilustruje koliko je Ljubivoje Aćimović bio uvažavan ne samo u svojoj zemlji već i na međunarodnom planu. Kada je državni sekretar SAD Henri Kisindžer boravio sedamdesetih godina u Beogradu, kad je praktično bio čovek broj 2 u američkoj administraciji, izričito je zahtevao da se u programu njegove zvanične posete Jugoslaviji, nađe vreme za radni doručak sa Ljubivojem Aćimovićem u četiri oka. Njihovo poznavanje iz vremena Aćimovićevog studijskog boravka na Harvardu i njihovi kasniji kontakti očigledno su doprineli da vodeći američki i svetski diplomata bude svestan korisnosti svoje komunikacije i razmene mišljenja sa takvim analitičkim umom kakav je bio Ljubivojev.

Neću pogrešiti ako kažem da i sam tekst helsinškog Finalnog akta i nekih drugih kasnijih dokumenata KEBS sadrže formulacije koje su začete direktno iz pera Ljubivoja Aćimovića. Posebno, helsinški i dekalog principa sadrži odredbe kojih možda ne bi ni bilo da nije bilo upornog zalaganja Ljubivoja Aćimovića, najpre u okviru jugoslovenske delegacije, a zatim u samim diplomatskim

pregovorima, u kojima je on takođe briljirao i retorički i taktički.

U tom smislu, bio je veliki pobornik formiranja i kasnijeg jačanja grupe neutralnih i nesvrstanih zemalja (NN), koja se zahvaljujući i njegovom upornom zalaganju, razvila u "treću grupaciju" KEBS i sponu i most između dva rivalska bloka.

Ustvari, Ljubivojevo zalaganje u profesionalnom i diplomatskom radu za principe ravnopravnosti, poštovanja ljudskih prava, saradnje, uvažavanja interesa manjih zemalja, eliminisanje sile iz međunarodnih odnosa, bilo je odraz načela kojih se držao u privatnom životu. Kod njega nikad nije postojao nesklad između privatnog i javnog.

Kao takav, Ljubivoje se od rane mladosti, pre i u toku Drugog svetskog rata, opredelio za ideje antifasizma i dosledno se zalagao u kasnijem radu i naučnoj i publicističkoj delatnosti za pravdu i pravičnost, a protiv svakog autoritarnog poretka i represije. Stoga ne iznenađuje, da je tokom devedestih godina, kada je već formalno bio u penziji, Ljubivoje svoj britak um i oštro pero stavio u službu nevladinih organizacija koje su se zalagale za ljudska prava i evropske vrednosti, kao što su Evropski pokret, Forum za međunarodne odnose, beogradski Centar za ljudska prava, i posebno, Helsinški odbor za ljudska prava, preko čijih je publikacija i na raznim tribinama argumentovano i ubedljivo ukazivao na svu pogubnost i promašenost tadašnje politike, kako na međunarodnom tako i na unutrašnjem planu.

Odlazak Ljubivoja Aćimovića se dogodio gotovo istovremeno kad i tihi odlazak njegovog druga iz školskih klupa Ljubiše Sekulića, njegovog istomišljenika i istaknutog jugoslovenskog diplomate.

Mada pripadamo različitim generacijama, imao sam prilike da upoznam, bar donekle, i privatnu stranu ličnosti Ljubivoja Aćimovića. Zatio mogu reći da je iza naizgled strogog i ozbiljnog, istovremeno elegantnog, gospodskog lica Ljubivoja stajala jedna topla ljudska ličnost, koju je interesovala i muzika, likovna umetnost, lepa književnost, pa i sport i film, i mnoge druge, "sitnice koje život znace". Bio je odan i pažljiv suprug, koji je prerao ostao bez svoje životne drugarice Rade i privržen svojoj rodbini, kojoj će sigurno posebno nedostajati, kao i svima nama koji smo imali privilegiju i čast da ga poznajemo i s njim radimo.

(Reč oprištaja sa dr Aćimovićem, 14. januara 2013)

Jezički galimatijas

PIŠE: SRĐAN M. JOVANOVIĆ

Nedavni galimatijas u vezi sa „uvođenjem dvojezičnosti“ u Vukovar, to jest pokušaj da se u taj grad uvede ćirilica, ponovo je izbacio na površinu ruglo jezičkih politika i prepucavanja koja se tiču srpskohrvatskog jezika. Kako piše Ladislav Babić, „odlukom vlade RH nastoji se u krajeve gdje srpski živalj broji više od 33 odsto stanovništva uvesti dvojezičnost, odnosno ćirilčno pismo. Tako barem argumentira vlada ove države. Nadalje, tvrdi vlada, ona je to obavezna učiniti prema *‘Europskoj povelji o regionalnim i manjinskim jezicima’*. Eto, vlada sve jasno argumentira, mada joj u stvari ništa nije jasno. S obzirom da je riječ o jednom – a ne o dva jezika (*‘hrvatskom’* i *‘srpskom’*) – nikako se ne može pozivati na spomenutu povelju, jer se ne radi o manjinskom jeziku“.¹

Lingvistički gledano, ova odluka je paragon besmisla. Zašto? Iz dva razloga. Njpre, na celom području Hrvatske, kao i Srbije, pa i Crne Gore i Bosne i Hercegovine, govori se jedan jezik, *srpskohrvatski*, ma koliko ovu činjenicu prezirali „nacionalno osvešćeni“. Da li ćemo ga nazivati upravo *srpskohrvatskim*, *hrvatskosrpskim*, ili možda samo *srpskim* ili *hrvatskim* ili *naškim*, sa jedne strane, nije važno, jer promenom nomenklature nećemo dobiti nekoliko jezika. Nijedan ozbiljni lingvista koji se bavi serbokroaticom (a pritom mislim na poznate, svetski prihvaćene lingviste međunarodnog glasa)² neće se složiti da su srpski i hrvatski dva jezika. Reći stoga da je jedno područje „dvojezično“, jer se u njemu, navodno, „govore i hrvatski i srpski“ je prosto – besmisleno. Drugi razlog je jednako besmislen, a odnosi sa na ćirilicu. *Ćirilica* je, naime, *pismo*, a ne *jezik*, te se *uvođenjem drugog pisma* nikako ne uvodi i *drugi jezik*. Ova rečenica je toliko tautološka, tako truistička, iznosi neke elementarne činjenice, da mi se čini intelektualno siromašna i dok je

pišem. Na ovim prostorima, izgleda, treba objašnjavati da je jezik – jezik, a pismo – pismo, jer ni to nije narodu jasno. Ili, kako Babić piše, „drugi previd ove vlade je što – namjerno ili iz neznanja (u prvom slučaju radi se o manipulaciji, u drugom pak o neobrazovanosti) – poistovjećuje jezik sa pismom. *Ćirilica nije jezik, već pismo*, zajedničko – uz neke minorne modifikacije – kako *Srbima*, *Rusima*, *Makedoncima* te nekim drugim evropskim narodima. Da ne ulazimo u povijesne činjenice kako je ona bila u izvjesnom razdoblju i povijesno hrvatsko pismo, baš poput glagoljice i latinice. Daklem, uvođenje ćirilice u *Vukovaru* nikakve veze nema sa uvođenjem dvojezičnosti. Jadno je u svemu tome da hrvatska vlada, nastojeći uz sasvim pogrešnu argumentaciju, ostvariti svoje vlastite zakone, izaziva kod još neobrazovanijeg pučanstva odzive kakvih smo se proteklih dana nagledali u *Vukovaru*. Istom, pogrešnom **argumentacijom** pozivanja na dokumente OESS o jezičnim pravima nacionalnih manjina, koristi se i lider *hrvatskih Srba*, *Milorad Pupovac*, kao da je i njemu sve što sam naveo nepoznato. *Branko Mijić* u *Novom listu* zapaža da *‘iako i sam lingvist i sveučilišni profesor, Milorad Pupovac u cijelu se raspravu uključio kao političar’*“.³

Snježana Kordić, ime kojemu često dodajem atribut „neumorna“ (sa pravom!), morala se ponovo oglasiti kako bi naglasila da su „dva i dva četiri“ na prostorima na kojima se za to ipak ne zna: „Zalaganje Vlade da se u Vukovaru primjeni isti postupak kao u općinama s mađarskim protivno je Evropskoj povelji o regionalnim ili manjinskim jezicima, koju je potpisala i Hrvatska. U Povelji, naime, jasno piše da izraz ‘regionalni ili manjinski jezici’ obuhvaća one jezike koji se razlikuju od službenog jezika dotične države i da ne obuhvaća dijalekte službenog jezika. Ne obuhvaća dijalekte zbog njihove nedovoljne razlike prema službenom jeziku. A jezik Srba se ne bi mogao klasificirati čak ni kao drugi dijalekt jer je sve to što-kavica. Pa i hrvatski jezikoslovci priznaju da se od standardnog jezika u Hrvatskoj više razlikuju dijalekti kajkavski i čakavski, nego standardni jezik u Srbiji.

1 Babić, L. (2013). Ćirilica – što je rekla Snježana Kordić? Tačno.net <<http://tacno.net/novosti/cirilica-sto-je-rekla-snjezana-kordic/>>

2 Mislim na autoritete i njihove radove poput: Gröschel, B. (2009). Das Serbokroatische zwischen Linguistik und Politik. Mit einer Bibliographie zum postjugoslavischen Sprachenstreit, München; Czerwinski, M. (2005). Język – ideologia – naród. Polityka językowa w Chorwacji a język mediów, Kraków; Blum, D. (2002). Sprache und Politik, Heidelberg.

3 Babić, L. (2013). Ćirilica – što je rekla Snježana Kordić? Tačno.net <<http://tacno.net/novosti/cirilica-sto-je-rekla-snjezana-kordic/>>

To je i logično jer standardni jezik i u Hrvatskoj i u Srbiji je iz istog dijalekta - štokavice. Kratko rečeno, Hrvati i Srbi govore zajedničkim jezikom, dok Hrvati i Mađari govore međusobno stranim jezicima. Zato jezik Mađara može u Hrvatskoj biti manjinski jezik, a jezik Srba ne može".¹

Tužno, ali odista tužno su zvučali građani Vukovara koji su u nedavnim uličnim intervjuima govorili kako „ne žele da se u Vukovaru govori ćirilicom“. Nedostatak obrazovanja, toliko tipična i karakteristična odlika Balkanskog poluostrva, ovde je pokazao svoje celo, ružno i polupismeno lice. Kako neko može da govori *pismom*? Protesti, oprostite, „prosvjedi“, protivu ćirilice bejahu još tužniji. Zapita se čovek sa pravom da li ti ljudi imaju išta pametnije da rade?

Reakcije srpskih nacionalista su bile jednako žalosne. Vojislav Stanojčić je na sajtu NSPM pisao kako „sad bi da nam uzmu i pismo“ (kao da je moguće „uzeti“ pismo od nekoga, pa da njemu ne ostane ništa),² dok je Vladislav Đorđević na istom portalu svalio svu krivicu za jezički nacionalizam samo i jedino na Hrvate: „Period jugoslovenstva, posebno titoističkog, za Hrvate je predstavljao period jačanja nacionalne svesti. Hrvatska nacionalna svest podgrevala je hrvatski jezički nacionalizam i obrnuto: hrvatski jezički nacionalizam podgrevao je hrvatsku nacionalnu svest. Period jugoslovenstva, posebno titoističkog, za Srbe je predstavljao period umanjenja nacionalne svesti. O tom padu svedoči i odsustvo jezičkog nacionalizma kod Srba. Jugoslovenstvo, posebno titoističko, Srbe je potpuno smutilo. Od te ideološke omame još se nismo otreznili. Jugoslovenstvo je palo pre više od 20 godina, ali ta antisrpska ideologija i dalje Srbijom faktički vlada. Mi još nismo doživeli naše 'proleće'. Mi još čekamo na naš preporod. Učinimo sve da on dođe što pre! Jedan od načina na koji možemo tome doprineti jeste i taj da se ne stidimo srpske nacio-

nalne pripadnosti, i kao pojedinci i kao institucije!“³ Pisanje o „odsustvu jezičkog nacionalizma u Srbiji“ se, naravno, ni u najgorem bunilu ne može shvatiti kao realni prikaz stanja jezičkih politika.⁴ Srpski jezički nacionalizam je samo drugačiji. Čini se, kao da je domaćim velikosrpskim jezičkim nacionalistima (kojih ima kao pleve), ustvari žao što se nisu prisetili novohrvatskih dosetki sa izmišljanjem reči (od prosvjeda preko promidžbe do bizarnih „Šreterovih nagrada“ i ideja kao što su *popularnica* - tv zvezda - ili *odmornica*, to jest *kauč*) pre hrvatskih nacionalista. Razlika je jedino u tome što je hrvatski jezički nacionalizam - na žalost hrvatske kulture - uspešniji i jači.⁵

Atavistički, retrogradni karakter serbokroatistike je najviše izražen upravo na prostorima na kojima se srpskohrvatski govori kao maternji. Činjenica da upravo lingvisti čine glavnu masu onih koji prodaju pseudolingvističku maglu je dobro poznata u naučnim krugovima širom Evrope i Amerike. Činjenica i da je neobrazovanost i nepismenost jedna od karakteristika onih kojima je srpskohrvatski maternji jezik je takođe široko poznata.

1 Pavlica, D. (2013). Ćirilica u Vukovaru nije znak dvojezičnosti, (intervju sa S. Kordić) E-novine <<http://www.e-novine.com/intervju/intervju-drustvo/77202-irilica-Vukovaru-nije-znak-dvojezinosti.html>>

2 Stanojčić, V. M. (2013). Sad bi da nam uzmu i pismo, Nova srpska politička misao, <<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/sad-bi-da-nam-uzmu-i-pismo.html>> Da budem fer, ovaj citat je uzet iz naslova teksta, koji je često modifikovan od strane urednika u mnogim novinama i na mnogim portalima, te možda i nije naslov koji je autor želeo. Tekst, pak, stavlja jasno do znanja da je odista po sredi jedno delo nacionalističke provenijencije (videti prevažodno poslednji paragraf).

3 Đorđević, V. (2013). Hrvatski jezički nacionalizam - ime je bitno, Nova srpska politička misao, <<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/vladavina-hrvatskog-jezickog-nacionalizma.html?alphabet=1>>

4 O ovom problemu u detalje vidi kratku monografiju o jezičkim politikama u Srbiji: Jovanović, S. M. (2012). Retrolingvistika. Istraživanje jezičkog atavizma u Srbiji, Medijska knjižara Krug u saradnji sa Helsinškim odborom za ljudska prava, Beograd.

5 O hrvatskom jezičkom nacionalizmu vidi: Kordić, S. (2010). Jezik i nacionalizam, Durieux, Zagreb.

Kikinda: zatvor kod granice

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Datum za početak pregovora o pridruživanju Srbije EU? *Mi u Kikindi nemamo pojma. Kakav datum? Kakvi pregovori? Kakvo pridruživanje? Kome, Evropskoj uniji? Kako to mislite, nekom da se pridružujemo? Barem da je jedna tribina održana o tome, barem da se neko oglasio. Možda, ako pitate nekog od lokalnih političara, možda mu je neko iz njegove stranke napisao odgovor na to pitanje za slučaj da lokalni mediji opet prave anketu. Inače, mi obični građani što više znamo, samo se više nerviramo. I kad nas neko nešto (bilo šta) pita i desi se da znamo odgovor, kažemo samo "mani mene. . ." - ili, još radije, ćutimo. To, inače, uglavnom radimo. Od tuge, od briga, iz inata, ili zato što se osećaju potpuno bespomoćni, ko bi znao - ljudi sve više ćute. Mrtva tišina legla je na grad posle slavlja, slava i petardi, protresena ovde-onda tek ponekom zanimljivom izjavom ili akcijom. Završetak sezone praznika - onaj period od 24. decembra do 22. januara kad se, tradicionalno ništa ne radi osim što se slavi - Kikinda je dočekala siromašnija za još nekoliko mladih života. Uzrok? Navodno, dva predoziranja i, takođe navodno, jedno samoubistvo zbog ljubavnih jada - kako je to već mirno mesto komentarisalo kasnije. Devojka od 26 godina skočila je s višespratnice u Novom Sadu i taj skok imao je za ishod smrt. Da, zaista, bili su to *ljubavni jadi*: momak nasilnik prebio je i zaključao devojku u stanu i otišao nekud. U očajanju, a možda želeći da se javi nekom poznatom, ko zna (jer sad niko ništa ne zna), ona je pokušala da izađe iz stana pomoću čaršava iscepanog na trake - postupak koji se često viđa u filmovima. Nažalost, život nije film, iscepani čaršav nije izdržao. Imena ne navodim, dnevni mediji i javnost dovoljno su*

ih pominjali, a crna tradicija Kikinde - da u sezoni praznika mlade osobe ginu pod nerazjašnjenim okolnostima - nastavila se i ove zime. Sredovečni i stariji umiru pod jasnim okolnostima: bolest, siromaštvo, nemogućnost lečenja. Kikindske, na jednoj od svojih naslovnih strana javljaju da je Kikinda grad u kome je vreme stalo: za ilustraciju, prilažu velike fotografije tri kikindska tornja u centru grada sa velikim satovima postavljenim davno, u doba pre Prvog svetskog rata: toranj opštine, pravoslavne crkve i katoličke crkve. Nije dan od satova ne radi.

Kikindžanke i Kikindžani ovaj detalj nisu primećili pre objavljivanja fotografije i to je razumljivo, jer gledanje u satove, čak i ako su na tornjevima zaista nije najveći problem ovdašnjeg stanovništva. Posla nema, stidljive najave da bi ova ili ona od zatvorenih kikindskih fabrika mogla da prораdi zamenile su oduševljene najave novih izbora. A kad su izbori, onda je kukanje zabranjeno: samo pozitivne kampanje i pozitivni tonovi "piju vodu", ponovo će političke stranke i poneka NVO pokušati da nametnu optimističko raspoloženje ne bi li sve nezadovoljnije, sve siromašnije, izbornoj apstinenciji sve sklonije *biračko telo* nekako izvukli na biračka mesta. Uspeh ne može da se predvidi ni gatanjem; bilo kakvo poboljšanje životnog standarda tog istog biračkog tela se ne nazire i tek tu ne bi pomogao nijedan analitički metod.

„Kako oni meni mogu da *upumpaju* optimizam kad mi stignu računi? Dvanaest hiljada za grejanje, pa kakav bi optimizam još mogao da se izvuče iz ljudi“, komentariše vlasnik dvosobnog stana u zgradi, otac dva srednjoškolca. Nekoliko dana, zbog kvara na instalacijama, zgrada uopšte nije imala grejanje. Grejalice, klima uređaji i svi izvori toplote, čak i fenovi za kosu - bili su dragoceni i maksimalno iskorišćeni. Računi su naravno uredno stizali, upravo na iznos kao da je grejanja bilo. Izvinjenje zbog hladnih radijatora - nikad.

„Jao, opet izbori! Opet svi oni što traže sigurne glasove! Sve ja to razumem, ali, neki ljudi uporno zovu moje pokojne roditelje! Nekad su dali sigurni glas nekoj stranci, ko zna kad, u kojoj prilici, sad ih izgleda imaju na spisku i zovu li, zovu kad god počne kampanja! Izgleda ne veruju da su dva njihova sigurna glasa *mrtva*. Da mogu, menjala bih stabilni broj; ali, to je tako skupo“, vajka se penzionerka, donedavno učiteljica u jednoj od kikindskih škola. I dok je na političkom nebu Kikinde prepakivanje očekivano (sa strahom ili nadom, kako ko), hoće li, neće li, kikindski naprednjaci izložili su sudu javnosti svoju genijalnu zamisao, začetu još u doba kad su bili radikali i na vlasti u lokalnu: da se kikindska kasarna upotrebi kao zatvor. Reč je o inače, impozantnom kompleksu zgrada i pratećih objekata, izgrađenog još u doba njenog veličanstva Marije Terezije, sa ogromnim manježom, jer je upravo ovde bio stacioniran jedan od najvećih konjičkih pukova u Austrougarskoj - tako bar tvrde Kikindžani, ako ne preteruju. U svakom slučaju, kasarna je služila kao kasarna u svim Jugoslavijama koje su usledile, da bi posle ratova krajem devedesetih opustela i dobrim delom propala. Sad postoji projekat da se u ovom prostoru smeste muzej skulptura od terakote i obrazovni centar za vajare; međutim, naprednjaci predlažu ženski zatvor. Već su animirali javnost procenama, koliko će tu biti novih radnih mesta, što za njihove kadrove, što za kadrove srodnih im i prijateljskih političkih stranaka. Oto Kišmarton, narodni poslanik SNS iz Kikinde, izjavio je i za lokalne Kikindske da je u pitanju ideja koja datira još od vremena kad su na vlasti u Kikindi bili radikali, a i on sam bio radikal, te da je to odlična ideja, jer pruža mogućnosti za - razvoj *zatvorskeg turizma* u Kikindi. Zatvorski turizam? To je, verovatno, ono kad rodbina dolazi u posetu srodniku koji je u zatvoru, pa mora negde i da prenoći i da jede... ako sam dobro shvatila. Neki su se narogušili: kakav sad zatvor, pa imala je Kikinda u svoje vreme zatvor, u samom centru grada, u zgradi Kurije, današnjeg Muzeja i Arhiva, štaviše, sve negde do šezdesetih godina prošlog veka, kad je zatvor premešten u Zrenjanin. Drugi su se oduševili: biće mogućnosti za zaposlenje, kad već firme ne rade, bar nešto neka radi. Međutim, Stevan Arambašić, pomoćnik pokrajinskog ombudsmana, izjavljuje da je takva namera neizvodljiva i da ne dolazi u obzir, jer objekat mora da zadovoljava izvesne standarde, na primer, da u njemu ne bude više od 250 zatvorenica,

a naprednjaci su predvideli zatvor za 2000 žena. Da zamislimo taj prizor... a, ipak, bolje je da ga ne zamislimo. Dirljiv je donekle taj pokušaj, to koprcanje SNS i srodnih im partija, da bar 2000 žena strpaju u žice, kad već ne mogu sve da nas tamo zatvore.

„Ma ko će naizvršavati toliko krivičnih dela da 2000 žena dospe u zatvor, koji je, uzgred, udaljen od granice sa Rumunijom nepunih osam kilometara. Na šta bi to ličilo, ne smem da mislim! I kao da nismo svi već kao u zatvoru, tako blizu granice, a sa tako malo mogućnosti da je pređemo. Možda bih i našla para za šoping u Segedinu, kad bih imala para za novi *pasoš*. Ne, nije *pasoš* nešto naročito skup, nego nikako da dođe na red, uvek mi se pare *izvuku* na nešto drugo“, objašnjava nezaposlena majka dvoje dece, jednog tinejdžera i jedne bebe. I tata je na dobrom putu da ostane bez posla, jer firma u kojoj je zaposlen ide u stečaj, bez obzira na ohrabrujuće izjave političkih ljudi o pokretanju nove proizvodnje. A kad porodica ostane bez i tog jednog jedinog prihoda, onda baš nikome neće biti do *pasosa*, bez obzira na blizinu Rumunije i Mađarske.

Promocija knjige dr Miroslava Ilića “Vojvodina direktno” u Kulturnom centru Kikinda ponovo je uzburkala duhove. O knjizi su govorili autor, prof. dr Duško Radosavljević iz Vojvođanske političke asocijacije, i Dragomir Jankov, advokat i autor vioskotiražne knjige “Vojvodina - propadanje jednog regiona”. U publici su, kako to već biva bili i lokalni branitelji srpstva, koji su goste optužili da su “prodali Vojvodinu” i “izmislili naciju Vojvođanin”.

„Da li je moguće da nemate nijedan identitet osim toga što ste Srbin i pravoslavac? Očekujete li možda da se ljudi sklanjaju s ulice dok važno prolazite, 'evo, ide Srbin! Pa tako bih i ja mogao da zahtevam da se ispred mene ljudi sklanjaju dok prolazim, 'evo, ide Vojvođanin', kad bi mi tako nešto uopšte padalo na pamet! Zar čovek ne može da ima više identiteta, da bude i Srbin i Vojvođanin i Banaćanin i muzičar i lekar i pisac i Evropljanin, pa da vas sve večeras pozdravim 'dobro veče, Evropljanke i Evropljani'? Nas optužujete da smo 'prodali Vojvodinu', a ja vam kažem: zbog svega što sam rekao i učinio za ovih 20 godina niko nije ubijen, nijedna dečja suza nije pala, a zbog vašeg nacionalizma raspala se država i unesrećeno je na milione ljudi!“ odgovorio je prof. dr Radosavljević jednom ovakvom glasu iz publike. Najmanje sat vremena po završetku tribine publika

nije napustila salu, koristeći priliku da razgovara sa gostima, da istakne svoju tolerantnost, ali isto tako i svoje staro poreklo, askurđe i sukurđe koji su stvarali Vojvodinu ovakvu kakva je, uz izraze krajnje nepoverljivosti prema svima čiji su se preci doselili u Vojvodinu kasnije. Očigledno je ova tema - samo još jedan od vrućih krompira u punom džaku vrućih krompira o kojima se "ne govori", ili se govori uz najveći mogući oprez i vidljiv strah.

Jedino razgovor o datumu za pregovore nikako da dođe na red - i neće, dok datum ne bude bar izvestan. Onda će opet da krenu komentari za i protiv, baš kao da *nas* u celoj priči neko pita za nešto.

Prizor iz centra Kikinde: preskromno obučena žena snebivljivo stoji na ulazu u apoteku. Dan leden, a ona okleva, iako se vidi da je apoteka otvorena. "Može li da se uđe?", pita spremačicu. "Mislim, tek što ste prebrisali...", dodaje, kao da se izvinjava. "Može", kaže spremačica predusretljivo, odlažući džoger i kofu. Mentalitet ovih ljudi koji od svega zadiru, koji samo što ne pitaju za dozvolu da *i dalje žive* - ne menja se na izborima, potrebno je čudo. S druge strane tog istog mentaliteta, pokornog pred svima, raste sve veća količina agresije, napadi i prozivke za čas mogu da dovedu do fizičkih obračuna, a tu već teško da bi pomoglo i čudo. Pre bi pomoglo *kažnjavanje* govora mržnje, napadanja drugih i uništavanja njihove imovine - ali, gle čuda, ta opcija nikako da dođe na red, iako se *kod nas* događalo da su ljudi kažnjavani zato što su dugovali 50 dinara za smeće, nepropisno se parkirali, ili, daleko bilo, naslonili bicikl na fasadu neke od ustanova koje ne vole da im se na fasade prislanja bicikl.

Nema mesta za stare

PIŠE: NATAŠA LAZOVIĆ

U Srbiji se nakon društvenih i pravnih reformi 2000. godine, prema ocenama Viktimološkog društva Srbije, uočava trend postepenog poboljšanja pravnog položaja i zaštite žrtava kriminaliteta. Reforme su se realizovale izmenama krivično-materijalnog zakonodavstva, reformom krivično-procesnog zakonodavstva i usvajanjem posebnih zakona kojima se obezbeđuje zaštita pojedinih kategorija, kao što su maloletnici, žrtve organizovanog kriminaliteta, ratnih zločina i zlostavljanja na radu. Te pravne reforme ukazuju na intenciju zakonodavaca da ide u korak sa savremenim tendencijama, ali mnoge promene, kako je ocenila direktorka Društva Vesna Nikolić-Ristanović, ipak "nisu nastale kao deo jasne državne strategije ... već kao niz ustupaka zahtevima domaćih nevladinih i međunarodnih organizacija". Pozitivno krivično zakonodavstvo Srbije inače, ne prepoznaje pojam "žrtva", već "oštećeni", što znači da se u nekim slučajevima pod njim podrazumeva, osim direktne, i indirektna žrtva krivičnog dela. Žrtva se u najvećem broju slučajeva pojavljuje kao svedok, jer se većina krivičnih dela goni po službenoj dužnosti. Kada je reč o pružanju pomoći žrtvama kriminaliteta, istraživanje Društva "NVO koje pružaju pomoć žrtvama u Srbiji", pokazalo je da su se najpre razvile službe za pomoć žrtvama kriminaliteta namenjene ženama i deci. U tom istraživanju učestvovalo je 25 organizacija od kojih 18 pruža pomoć žrtvama kriminaliteta, a sedam, žrtvama rata. Istraživanje, koje je sprovedeno u jesen 2010. godine, pokazalo je da država ne čini dovoljno na osposobljavanju državnog sektora za adekvatnu podršku žrtvama, niti na planu uvažavanja, finansiranja i šire podrške organizacijama koje pomažu žrtvama. Na dvodnevnoj konferenciji Viktimološkog društva "Žrtve i savremeni društveni kontekst: teorija, praksa i aktivizam", krajem novembra, predsednik Društva Slobodan Savić izjavio je da "dobijanje statusa kandidata za EU postavlja pred Srbiju nove obaveze u pogledu bavljenja žrtvama, što podrazumeva usklađivanje naših zakona s pravnim propisima EU,

kao i preduzimanje mera koje će omogućiti žrtvama različitih oblika stradanja da ostvare svoja prava u praksi". On je kazao i da sveobuhvatna razmena i povezivanje različitih znanja i iskustava o problemima ostvarivanja prava žrtava imaju poseban značaj za dalji proces evropskih integracija Srbije. Direktorica Društva Vesna Nikolić-Ristanović naglasila je da Srbija i ceo region zaostaju u razmeni iskustava o tom problemu, naročito kad je reč o lobiranju za donošenje novih zakona koji će uspostaviti adekvatniji pravni okvir zaštite žrtava kriminaliteta.

Kriminalitet može da dovede do brojnih negativnih posledica - materijalne štete, fizičkih povreda, psihičkih i socijalnih posledica, kao i praktičnih problema- koje mogu da budu privremene ili da traju duže. Od svih posledica, emotivne reakcije koje mogu da se jave nakon krivičnog dela, su često najizraženije. Kriminalitet često rezultira različitim oblicima indirektna i direktna materijalne štete za žrtvu. To mogu da budu gubitak novca ili imovine kao neposredna posledica samog krivičnog dela, troškovi koji nastaju usled oštećenja imovine, troškovi lečenja ili gubitak zarade zbog povreda.

U Srbiji se svake godine policiji prijavi oko 12.000 krivičnih dela sa elementima nasilja, što je, svakako, mali deo ukupnog kriminaliteta. To čini oko 12 odsto ukupno prijavljenog kriminaliteta. Obaveze policije u Srbiji su prema žrtvama predviđene zakonima i drugim aktima koji regulišu obaveze i odgovornost policije. Zakon o policiji sadrži opštu odredbu o tome da policija radi bez bilo kakvih predrasuda, pružajući jednaku zaštitu svima bez bilo koje vrste diskriminacije. Policija je dužna da postupa u bilo koje vreme, kako bi zaštitila živote ljudi i ličnu bezbednost ljudi i imovine; policijski službenik mora da postupa humano i da poštuje dostojanstvo, čast i druga osnovna prava svih građana. Takođe, kao što je već pomenuto, u Zakonu o policiji je kao jedna od policijskih odgovornosti navedena i zaštita žrtava kao svedoka. Konkretnije obaveze policije kad je reč o neposrednom kontaktu sa žrtvama predviđene su Kodeksom policijske etike. U Kodeksu policijske etike se predviđa da policija, bez bilo kakve diskriminacije, obezbeđuje žrtvama kriminaliteta potrebnu podršku, pomoć i informacije. Takođe je predviđeno da policija vodi računa o potrebama svedoka i primenjuje pravila i mere zaštite svedoka. Uz to, ako je žrtva maloletno lice, sa njom može da postupa

samo policijski službenik koji je prošao posebnu obuku o pravima deteta, maloletničkom kriminalitetu i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica.

RANJIVE GRUPE - NAJČEŠĆE ŽRTVE KRIMINALITETA

Među posebno ranjivim grupama su deca, žene i žrtve rasizma i homofobije. Osim njih tu se ubraja i stari, žrtve zločina iz mržnje, putnici, osobe sa invaliditetom, društveno marginalizovane grupe i osuđenici...

DECA

Deca mogu da budu povređena na mnogo načina. Ona mogu da budu fizički ili psihički zlostavljana, seksualno napastvovana, maltretirana i zapostavljena. Veliki deo krivičnih dela protiv dece vrše odrasli iz dečijeg neposrednog okruženja - ponekad čak i njihovi zakonski zastupnici. U nekim slučajevima, pretnje nisu usmerene prema deci, ali su deca njima ipak pogođena. Tako se poslednjih godina sve više ukazuje na položaj dece koja odrastaju u nasilnim domovima. Istraživanja pokazuju

da su deca, koja odrastaju u kući u kojoj je majka zlostavljana, često svedoci nasilnih događaja, ali su često i sami zlostavljani. Veliki broj dece koja su bila svedoci nasilnih događaja, opisuju svoje osećanje nemoći i često pate od posttraumatskog stresa.

ŽENE

Krivična dela protiv žena se često mogu okarakterisati kao sistematska represija nad njima kao pojedinkama. Ova krivična dela, koja pripadaju velikom broju različitih kategorija, često se dešavaju u kući. To mogu da budu krivična dela koja uključuju fizičko ili psihičko nasilje, ali i provalu i oštećenje imovine. U slučaju muškog nasilja nad ženama, mahom nije u pitanju izolovani događaj, koji određuje tu ranjivost žene, već činjenica da često predstavlja deo sistematskog nasilja usmerenog ka ženi. Kao osnovni razlozi muškog nasilja nad ženama ističu se: manipulacija, verbalno zlostavljanje, ograničavanje slobode, ograničavanje kontakata sa porodicom i prijateljima, otvaranje ličnih poruka, prisluškivanje telefonskih razgovora, kontrolisanje i ograničavanje korišćenja novca...

ŽRTVE RASIZMA

Rasistički motivisan kriminalitet (zločini iz mržnje) je opšti pojam kojim se označavaju sve vrste krivičnih dela koja se vrše zbog rase, boje kože, etničkog ili nacionalnog porekla žrtve. Pri tome, krivična dela idu, od uništavanja imovine i ličnih stvari, do verbalnog i fizičkog zlostavljanja, pretnji, seksualnog napada, podmetanja požara i ubistva. Rasistički motivisanom kriminalitetu mogu da prethode epizode verbalnog i fizičkog nasilja, koje ne moraju nužno da predstavljaju kriminalitet, ali koje mogu da dovedu do mnogo ozbiljnijih rasističkih progona. Primeri toga su: neprijateljski pogledi, uvrede, grafiti, ostavljanje smeća na kućnom pragu, neugodne žalbe, pisanje pisama i pozivanje telefonom. To može da se desi svakome - od malog deteta do odrasog čoveka,

bilo gde - kod kuće ili na poslu. Rasistički motivisan kriminalitet proizvodi ozbiljne i dugoročne posledice za žrtvu, a akumuliranje posledica brojnih manjih napada može da bude čak i traumatičnije za žrtvu u odnosu na neki izolovan, veći zločin. Zločin može da dovede do poremećaja sna, košmara, straha, nervoze i odsustva koncentracije. Žrtva može da se oseća demoralisanom, depresivnom i očajnom. Psihološki stres često može da vodi medicinskom stresu. Može da utiče na žrtvino samopoštovanje i da dovede do smanjenja njenog samopouzdanja.

STARI

Posebno ranjivu grupu čine stari kao žrtve kriminaliteta. Krivična dela protiv starih su uglavnom skrivena od vlasti, a mogu da se vrše kod kuće ili u domu za stara lica i drugim institucijama. Ova krivična dela često vrše rođaci ili osobe zadužene za brigu o žrtvi. Krivična dela mogu da budu psihološkog, fizičkog, imovinskog ili seksualnog karaktera. Dok su druge grupe žrtava, poput žena i dece, tokom poslednjih godina zakupile pažnju, krivična dela protiv starih su velikim delom ostala nevidljiva u javnom diskursu. Ključni razlog za to je činjenica da ova krivična dela uglavnom vrše pojedinci koji su žrtvi poznati, pa se zato retko prijavljuju policiji ili drugim službama. S obzirom da stari provode znatno više vremena kod kuće nego što je uobičajeno, oni su posebno ranjivi za određene vrste krađa i prevara, koje se često nazivaju „krivičnim delima protiv starih“. Primeri „krivičnih dela protiv starih“ mogli bi da budu: pojedinci koji ulaze u kuće starih lica pod izgovorom da žele da pozajme telefon ili da dobiju čašu vode, a onda nastavljaju tako što, ili krađu predmete ili prodaju robu ili usluge po daleko većim cenama. Često ovakvi oblici kriminaliteta dovode do talasa serijskog kriminaliteta u kome se kriminalac seli iz mesta u mesto, ili, pak, predstavljaju njegov veliki deo, uz vršenje istih ili sličnih krivičnih dela. Bez obzira na odnos između žrtve i učinioca i gde je krivično delo izvršeno, krivična dela protiv starih često imaju teške somatske, psihološke i socijalne posledice.

ŽRTVE ZLOČINA MRŽNJE

Pojam „homofobija“ odnosi se na osećanja osobe ili grupe koja gaji jaku antipatiju prema homoseksualcima i homoseksualnosti. Zločini iz mržnje

predstavljaju grupu krivičnih dela, kojima je zajedničko to što uključuju nasilje prema homoseksualnim, biseksualnim i transseksualnim muškarcima i ženama. Ovi zločini variraju od uništavanja imovine, verbalnog i fizičkog zlostavljanja, pretnji i uznemiravanja, do seksualnog i fizičkog napada, podmetanja požara i ubistva. Krivična dela ove vrste mogu da ostave žrtvu sa osećajem straha i beznađežnosti, a mogu da dovedu i do smanjanja samopouzdanja. Homoseksualci koji nisu direktno pogođeni krivičnim delom, su ipak pogođeni i mogu da žive u strahu od sličnog napada.

OSOBE SA INVALIDITETOM

Još jednu ranjivu grupu čine osobe sa invaliditetom. Krivična dela koja pogađaju osobe sa fizičkom ili intelektualnom onesposobljenošću su najvećim delom iste vrste kao i dela koja pogađaju stara lica. Krivično delo se najčešće izvršava u kući i to čine rođaci, koji se u spoljnom svetu predstavljaju kao šarmantni, srećni i prijatni ljudi. Krivična dela protiv osoba sa invaliditetom imaju posebno teške posledice za žrtvu. Zbog invaliditeta, neke žrtve nisu u stanju da prepoznaju upozoravajuće znake koji signaliziraju nameru drugog pojedinca da izvrši krivično delo. Osobe sa oštećenim sluhom ili vidom mogu da dozvole da im se kriminalac približi, dok fizička oštećenja mogu da budu prepreka da žrtva pobegne sa potencijalno opasnog mesta. Osobe sa intelektualnim oštećenjima mogu da budu posebno nepripremljene i šokirane gubitkom poverenja kao posledicom krivičnog dela. To se posebno događa u slučajevima u kojima krivično delo podrazumeva upotrebu fizičkog nasilja ili seksualne eksploatacije i ukoliko je ga je izvršilo osoblje, ili drugi pacijent u ustanovi gde je žrtva smeštena i koja vodi brigu o njoj. Ove žrtve se često suočavaju sa teškoćom da kažu šta se dogodilo i da sa nekim porazgovaraju o svom iskustvu. Uz to, oni su suočeni sa rizikom da im se ne veruje, posebno u slučajevima kad je krivično delo izvršila osoba koja je na položaju i uživa poverenje.

Imajući u vidu ovakve situacije, postoji velika potreba za obezbeđivanjem specijalizovane podrške i pomoći ovim grupama, koja ne sme da bude manja tokom policijske istrage i suđenja koje obično sledi.

Proza

Irvin Jalom: „Krvnik ljubavi i ostale psihoterapijske novele“, „Plato“, Beograd, 2012.

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

Pisao sam već o Jalomovoj prozi ili književnosti. Bio sam u dilemi da li da insistiram na književnosti, ali sam odustao iz jednostavnog razloga, jer ovaj psihijatar, (u istoriji književnosti nije malo psihijatar koji su bili i književnici, kao, na primer, Laza Lazarević u književnosti na srpskom jeziku, što je neočekivano malo poznata činjenica), jer Jalom - koliko mi je poznato nije pisao poeziju, niti je komentariše u svojim romanima, što je, po mom mišljenju, neobično. Zanimljivo je da je ovaj psihijatar svoje romane uglavnom pisao o filozofima. Da podsetim na njegov roman o Ničeju („Dan kada je Niče plakao“), ili na roman o Spinozi („Problem Spinoza“). To je verovatno razlog da su ovi osrednji romani, a sve je roman, postali bestseleri! I inače mislim da ovaj odnos između filozofije, psihijatrije i same književnosti nije (česta) tema nijedne posebne discipline. U pitanju je interdisciplinarni problem. Zato sam i pisao o njima. Roman o Ničeju je bolji, možda zbog poznate Ničeove „bolesti“, ako je to bila bolest? Ima mnogo napisa o Ničeju, poslednji je, recimo, onaj Slobodana Divjaka u kome Divjak ponavlja potpuno pogrešan stereotip u tumačenju Ničea kao „filozofa - naciste“. „Ludi Niče - nacista!“ što je možda jedna od najvećih zabluda u istoriji filozofije. Kojoj je, kao što je pozato, u velikoj meri doprinela njegova sestra, ispravljajući originalni tekst njegove „Volje za moć“!

„Krvnik ljubavi“ je, dakle, zbirka novela (pripovetki) koja je naslov dobila po najobimnijoj priči iz ove zbirke. U svakom slučaju, mislim da je ova zbirka novela u književnom smislu slabija od Jalomovih romana koji su već postali bestseleri. I to u vreme u kome se književnost potiskuje baš kao i filozofija. Kako bih rekao, sve manje se čita, a sve više gleda. To je sociološka osnova prevlasti medija nad književnošću i filozofijom u naše informatičko doba.

Šta je osnovna Jalomova ideja ili credo u ovim pričama? To je, po svemu sudeći, poznati Sokratov

moto, koji ovde citira sam Jalom: da neistražen život nije vredan življenja, naravno, u Jalomovoj interpretaciji. Pri tome, sam Jalom polazi od pitanja: kako saznati emocije i da li smo mi to uopšte u stanju? To opet, otvara stari problem odnosa između naših pojmova i emocija. Odnosno, filozofije i psihijatrije koji je tako malo i retko bio predmet ozbiljnog istraživanja. U radikalnoj varijanti, nisam siguran u kojoj meri je sam Jalom pristalica ove teorije koja glasi: emocije su sve što postoji pošto pojmovi nisu ništa drugo nego artikulisane emocije, što je uostalom i cilj, ili jedan od ciljeva savremene psihijatrije.

O ovoj savremenoj „volji za znanjem“ od koje polazi i Irvin Jalom pisao je i Mišel Fuko, recimo, u „Nadzirati i kažnjavati“, ali Jalom ovde ne govori o „granicama psihijatrije“ kao Fuko. Ono što ga zanima je, pre svega jedno „via regija“ ili put u život, pošto je njegov cilj kao terapeuta da bolesnog čoveka vrati u život, ili „izleči“ što, naravno, nije jednostavno, pošto je predhodno potrebno pacijentove „emocije vezati za jabol razuma“, kako se na jednom mestu izrazio Jalom, što je očigledna aluzija na Odi-sejevo „izbavljenje“.

U tom pogledu svi smo u sličnim iskušenjima. To bi mogla da bude i poruka Jalomovih priča, imajući u vidu svu težinu njegovog zadatka. Jer, kao što je poznato, projekat sa tzv. antipsihijatrijom Alberta Bazalje, nažalost, nije uspeo. To Jalomovoj knjizi samo daje na značaju.

Evo, zato jedne ilustracije na kraju ovog osvrtta iz priče pod naslovom „Terapijska monogamija“ koja već ovim naslovom sažima Jalomovo shvatanje psihijatrije kao bezuslovne odanosti pacijentu pre svega.

„Imam četrdeset pet godina. Ceo svoj život sam bila mentalno bolesna. Odlazim kod psihijatra od svoje dvanaeste godine i ne mogu da funkcionišem bez njih. Moraću da pijem lekove do kraja svog života. Najviše čemu mogu da se nadam je da ne završim u mentalnoj bolnici. Nikada me nisu voleli. Nikada neću imati dece. Nikada nisam imala dugotrajnu vezu sa muškarcem, niti ikakvu nadu da ću je ikada imati. Nemam kapaciteta za zasnivanje prijateljstva. Niko me ne zove na rođendan. Moj otac koji me je zlostavljao kad sam bila dete je mrtav. Moja majka je luda, ograničena žena i svakog dana sve više ličim na nju. Moj brat je proveo veći deo svog života u mentalnoj bolnici. Nemam talenata, nikakvih naročitih veština. Uvek ću raditi ropske poslove. Uvek ću biti siromašna i uvek ću trošiti veći deo svoje plate na psihijatrijsko lečenje“.

Kao što vidite, u ovoj bolesnoj ispovesti nema pitanja. Zato pročitajte ove novele.

Zbog ovih pitanja kojih nema. Zbog života kojeg više nema. Ili možda vašeg „puta u život“. Uostalom, tako malo znamo o psihijatriji i ovom „via regia“.

Jer, ni sam Jalom ne nudi odgovore nego pitanja.

Velika sila i kratko trajanje

PIŠE: IVAN MRĐEN

Kao apsolutna zvezda februara 2013. godine, kad je reč o onom delu medijske sfere koju popunjavaju propagandisti po sportskim listovima, rubrikama i redakcijama, prosto se nametnuo Nebojša Čović, aktuelni predsednik košarkaškog i odnedavno potpredsednik fudbalskog pogona Crvene zvezde. Ako bi se naglasak stavio na deo prethodne rečenice koji glasi „prosto se nametnuo“, bilo bi samo pitanje da li više pažnje treba usmeriti ka postupcima koji se u boljim kućama karakterišu kao „prostačko ponašanje“, ili bi više pažnje zasluživalo ono „nametnuo“, jer se u jednom dužem periodu stvara utisak da bez nekadašnjeg socijalističkog gradonačelnika Beograda nema sunca ni na „Marakani“ ni na Malom Kalemegdanu.

Ako se složimo da je ispod nivoa bilo kakve ozbiljne analize upravo ono čime su se propagandisti uglavnom bavili (tuča u prostorijama fudbalskog kluba sa novim- starim predsednikom Draganom Džajićem i sukob sa ništa manje problematičnim trenerom Partizana Duškom Vujoševićem na finalu Kupa Radivoja Koraća u Kragujevcu), jer su obe priče brže-bolje „zatrpane“ kojekakvim saopštenjima i disciplinskim merama, onda je i bavljenje likom i delom Nebojše Čovića, bez svestranijeg sagledavanja okolnosti u kojima se trenutno nalaze dva najpopularnija sporta u Srbiji, unapred osuđeno na jednostavno ponavljanje opisanog i rečenog u prvim reakcijama na oba pomenuća incidenta. Reč je o godinama negovanoj i dosta dobro uvežbanjanoj praksi da se prostor kakve takve „slobode“ kod propagandista u sportskim listovima, rubrikama i redakcijama pojavi samo u onom

više nego kratkom periodu između nekog incidenta ili neispunjenog očekivanja istih tih propagandista i prvog sledećeg izdanja novina, odnosno u samom toku tih događaja kad je reč o elektronskim medijima. „Ovo je strašno“, „sumrak košarke“, „huliganima niko ništa ne može“, „pesničenje na Marakani...“ komentare te vrste možemo u radio i televizijskim prenosima čuti samo dok se njima nadomešćuje bilo kakav pokušaj da se zaista utvrdi šta se događa (ili zašto je rezultat neke utakmice drugačiji od prethodno napumpanih očekivanja), a u novinama samo prvi dan posle incidenta, dok o njihovom objavljivanju odlučuju sami izveštači ili dežurni urednici.

Već sutradan i već u prvim sledećim emisijama kreće „naknadna pamet“, izdaju se klubaška saopštenja, razlete se po redakcijama akteri nemilih događaja ili krivci za neki poraz na sportskom terenu, pa se bilo kakav angažman propagandista svede na ulogu poštanskog sandučeta, uz poneki „oštar“ komentar, u stilu naslova čuvenog romana Suzane Rog „Pazi tako da ostanem nevina“. U slučaju tuče na „Marakani“ priča je zatrpana dečjom pesmicom „mir, mir, mir, niko nije kriv“, koju su vinovnici incidenta primorani da otpevaju već sledeće večeri, uz neizbežno pitanje „kome ne odgovara konsolidacija našeg najvećeg i najtrofejnijeg kluba“, dok je kragujevačka bruka sutradan prebačena na „sportski plan“, pa je nastavak prekinutog finala, odigran pred praznim tribinama, ispraćen od strane propagandista gotovo kao svaka druga utakmica u kojoj su važni samo konačan rezultat i ko je postigao koliko poena, odnosno ko je podigao pobednički pehar.

Naviknuti na takva minimiziranja problema i sakrivanja prave prirode incidenata, mnogi propagandisti nisu prepoznali priliku da naprave korak dalje ni u nekim izjavama, u kojima su, posebno posle kragujevačkog neslavnog finala, sami vinovnici „čačkali mečku“ i „posipali so na ranu“. Tako je, na primer, Nebojša Čović rekao da rad trenera Partizana Duška Vujoševića nikad nije osporavao, osim „kad se nešto na silu radi“, dodavši da on (Vujošević) „kad ne zna da opravda neuspehe,

ulazi u rasprave koje nemaju veze sa košarkom". S druge strane, trener košarkaša Partizana izjavio je da „želja da se tenzije smanje ne treba da se prelazi određenu crvenu granicu“, uz napomenu da „velika sila ima kratko trajanje“.

U ove dve izjave međusobno suprotstavljenih likova pojavljuje se ista reč u gotovo identičnom značenju - „sila“! Čović bi da na taj način objasni višegodišnju dominaciju Partizana u srpskoj košarci, pa čak i njegovo mnogo bolje pozicioniranje u evropskim razmerama, dok Vujošević trenutni polet u redovima „crveno-belih“ takođe tumači kao nešto što se radi „na silu“.

Čović je još rekao da „tortura crno-belih traje već 12 godina“ i nije se složio ni sa izjavom predsednika Košarkaškog saveza Srbije Dragana Đilasa da su oba kluba kriva zbog prekida finalne utakmice Kupa Radivoja Koraća. „Đilasova izjava je politička, jer ne može predsednik KSS, koji zastupa oba kluba da daje izjavu koja nije istinita. Incident su izazvali navijači Partizana i ne želim da dovodim u pitanje zvanične policijske izveštaje. Đilas nema hrabrosti da kaže istinu, a istina je da 12 godina traje tortura Partizana, državna i politička, nad ostalim klubovima u Srbiji. ovde se na žalost radi o političkom napadu onih koji su 12 godina podržavali takvu diktaturu Partizana. Neću pominjati imena, ali od Borisa Tadića pa nadalje, jer je očigledno bila ideja da se Zvezda sruši. Sad kad se Zvezda podigla i želi na sportskom terenu da ostvari rezultat ponavlja se ista igra. Nije zadatak predsednika KSS samo da vrati dugove, nego da drži organizaciju onako kako treba, bez politike i sedenja na dve stolice, držeći navodni mir, govoreći da su oba kluba kriva“, tako je govorio Čović.

Ako u svim tim izjavama nije pronađeno dovoljno povoda i "materijala" za ozbiljnije istraživanje koliko je zaista "Partizan u Evropi" bio državni projekat prethodne vlasti i koliko su iznenadni uspon Crvene zvezde i spasavanje njenih najvećih potonulih brodova povezani sa navijačkim opredeljenjem trenutno najvažnijeg i najznačajnijeg političara u Srbiji, mogao je makar da se neki "karakter" potroši baš na ne baš jasnu ulogu pomenutog predsednika košarkaške organizacije u kragujevačkim događajima. Dragan Đilas, realno gledano, nije imao šta da traži na parketu hale "Jezero" (za to postoje sudije, delegat i zvanični predstavnici klubova), još manje mu je politički korisna izjava da se o tome da li da prekine utakmicu "konsultovao sa Vučićem" (Aleksandrom,

prvim potpredsednikom Vlade Srbije). Zato je već sutradan i on sam sve digao na opšti nivo "odlučne borbe protiv izgređenika na sportskim manifestacijama", uz napomenu da će "država reagovati i pokušati da sva sportska zbivanja, ne samo košarkaška, oslobodi onih koji to koriste za oslobađanje frustracija i negativne energije", ne bi li nekako zabašurio svoju faktičku nemoć da kao predsednik jedne sportske organizacije, pretekavši iz vremena kad je prethodna vlast raspoređivala svoje kadrove po savezima i klubovima, donese odluku koja bi mogla da se ne sviđi već pomenutom "prvom potpredsedniku". Aleksandar Vučić je tako, ni luk jeo ni luk mirisao, posle javno obelodanjene činjenice da je naredio "veliko pomirenje" u vrhu FK Crvena zvezda, dobio još jedan politički poen u očima onih koji od države očekuju i više nego što ona realno može da učini, kao neko koga "svi za sve moraju da pitaju".

Pošto bi i priča o svemu tome mogla da se podvede pod naslov o "velikoj sili" i "kratkotrajnju", propagandisti su se brzopotezno okrenuli sledećem vikendu i novoj utakmici "većitih rivala" po oprabanom sistemu, "misliću o tome sutra". I zbog toga je hvale vredan tekst kolege Darka Nikolića, koga je na onlajn izdanju Blica pročitao gotovo pola miliona ljudi, u kome on tvrdi da meč u Kragujevcu nije prekinut u 26. minutu (pri rezultatu 43:43) zbog navijačkih nereda, već zbog "svih naših predrasuda", počev od one osnovne da "mi, potpuno pogrešno, verujemo da ovde sport još postoji", "da je sasvim normalno da se sportski radnici prepucavaju", ili da je "sasvim normalno da država ne može da zaustavi probleme sa navijačima".

"Da postoji država, ona bi i reagovala. Ova imitacija, godinama vrlo uspešno kamuflirana istina da državnog aparata zapravo nema, ova imitacija države u kojoj se godinama unazad sve svodi na volju ili samovolju pojedinca, od svakog segmenta društva napravila je rasulo. I od košarke. I od sporta. I, generalno, od naših života. Ali, mi i dalje verujemo da je sve to, jelte, normalno. I ćutimo" - napisao je kolega Nikolić.

Novi Sad

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Leži na aluvijalnoj terasi i starom podunavskom putu kojim su se vekovima kretali razni narodi.

Mnogi od njih ostavili su ovde svoje tragove. Najstariji arheološki tragovi sa tla Novog Sada potiču iz neolita (oko 6500-4000. godina pre n.e). Područje ovog grada posebno odlikuju brojni lokaliteti iz bakarnog doba (oko 3800-2200, pre n.e). Registrovana su zatim, nalazišta iz ranog, srednjeg i poznog bronzanog doba (kultura grobnih humki). Sudeći po brojnim i velikim lokalitetima, period gvozdenog doba bio je izuzetno dinamičan. U ostavama iz Futoga otkriveni su u celosti sačuvani pojasevi iz poznog bronzanog doba.

Ratnička plemena Kelta, prodirući iz zapadne Evrope, donela su kvalitetnije gvozdeno oružje i oruđe, nakit i grnčariju. Rimljani će na ovim prostorima podizati naselja i graditi puteve. Od njihovog vremena, a oni ovde stižu u drugoj polovini I veka pre naše ere, datira i vinogradarstvo na Fruškoj gori.

U VII veku u ove krajeve dolaze Sloveni. Iz doba Seoba naroda sačuvani su brojni predmeti od stakla, zlata, srebra, bronzne i gvožđa, koji su pripadali Hunima, različitim germanskim narodima i Avarima. Propast Avarskog kaganata omogućila je teritorijalnu ekspanziju podunavske Bugarske, pa se u vreme kana Omurtaga (814-831) Bugarska na Tisi graničila sa Franačkom državom. Ugri, koji ovde stižu krajem IX veka, pod vođstvom Arpada, zatiču slovensko stanovništvo.

Nadiranje Turaka na Balkan izazvalo je masovno kretanje Srba prema severu. Bačka pada pod tursku vlast 1541. godine.

Sadašnji Novi Sad spada u mlađe gradove, budući da je osnovan oko 1690/91. godine, kad je austrijska vojska, radi odbrane pontonskog mosta preko Dunava izgradila, na njegovoj levoj obali široki mostobran (Brukšanac), naselivši u njemu određene srpske milicije (koja je sačinjavala pomoćne trupe carske vojske). Ta nova naseobina - kasnije, najstariji deo Novog Sada - osnovana u neposrednoj funkciji Petrovaradinske tvrđave, zvala se Petrovaradinski šanac, Varadinski šanac, Racki šanac, samo Šanac i, najzad, Racka varoš. Uz sam

Šanac počeli su, takođe, da podižu svoja staništa i ljudi drugih, nevojničkih zanimanja. I dok su graničari, koji su uglavnom živeli u istočnim delovima, potpadali pod ingerenciju vojnih institucija, drugi stanovnici, iz zapadnih delova naselja bili su pod vlašću komore odnosno civilnih vlasti.

Ko su, šta su bili i odakle su se doselili žitelji Varadinskog šanca? Graničari ili militari (kako su ih još zvali) bili su, gotovo po pravilu Srbi, a naseljeni su u okviru opštih mera oko formiranja Vojne granice. Najstarije stanovništvo komorskog dela činili su: Srbi, Nemci, Hrvati i Mađari, da bi se ubrzo tu nastanili: Jermeni, Cincari (koji su za sebe govorili da su Grci ili Kucovlasi), Rumuni, Jevreji, Rusini, Cigani i Slovaci. Petrovaradinski šanac postepeno se razvija u živo trgovište; 1719, dobija pravo držanja vašara; 1730, podignute su tu četiri drvene pravoslavne i jedna katolička crkva, pa osnovana Srpska narodna škola i Slovensko-latinska škola.

Ponovno pomeranje granice na Savu i Dunav (1739), dovodi do novog priliva stanovnika, kao i bogatih pravoslavnih zanatlija i trgovaca, Beograđana (Belgradci), Sarajlija i Mostarlija, koji će, udruženi u trgovačku kompaniju, održavati poslovne veze s Poljskom, Venecijom i Turskom. Na

istoku stižu do Persije i Indije. U to vreme podignuti su: Vladičanski dvor, sinagoga, jermenska i nova katolička crkva, a samo naselje već dobija konture današnje varoši. Godine 1748, poveljom carice Marije Terezije (važila je do 1925), postaje slobodni kraljevski grad (Neoplanta, Neusatz i Ujvidegh, što su Srbi bukvalno, ali srećno preveli u Novi Sad), dobija grb, velike autonomne privilegije i ekonomske povlastice, koje omogućavaju njegov svestran i nagli uspon.

Prvi novosadski gradski sudac (najviši gradski službenik) bio je pivar, dok su ostali senatori bili trgovci i zanatlije, što je od samih početaka davalo gradu određen pečat. To su bili ljudi koji su se najviše zauzimali za dobijanje privilegija, a svojim zanimanjima su, takođe, naznačili ono što će kasnije biti ekonomska, pa i društvena dominantna grada, a to su zanatstvo i trgovina, po kojima će Novi Sad tokom XVIII veka biti poznat. Tako su 1762. godine u gradu bile 173 zanatlije koji su se bavili 31 zanatom, među njima bilo je najviše krojača, pa ćurčija, čizmara. O značaju trgovine i zanatstva za grad ubedljivo svedoči popis iz 1774. godine. U gradu je, kako iz njega saznajemo, živio 8491 stanovnik od kojih je 1134 lice bilo vezano za trgovinu (490 trgovaca, 379 kalfi i 265 šegrta), dok su se zanatstvom bavile 902 osobe (373 majstora, 320 kalfi i 209 šegrta). Ili, ukupno 2036 osoba (odnosno više od 23 odsto ukupnog stanovništva). Uz ove delatnosti bilo je uslova i za razvoj ribarstva, pčelarstva (med i vosak nošeni su tada do Venecije i Trsta), pa kasnije

GRADSKA UPRAVA

Prvi sudac Novog Sada bio je pivar Ignac Hajl, a prvi gradski kapetan Sava Nikolić.

“Sudac je bio najviši gradski službenik i on je pored toga što je sudio u sporovima predsedavao sednicama Magistrata i zastupao grad. Gradski kapetan se starao za ličnu i imovinsku sigurnost građana, a bio je i najviši pretpostavljeni gradskoj policiji. U prvo vreme Novi Sad nije imao gradskog načelnika (consul). To zvanje će mu biti priznato 1788, a u njegov delokrug će dospeti sve ono što se odnosilo na priredu grada. Po svome položaju, gradski načelnik je bio drugi čovek grada i u magistratskoj hijerarhiji dolazio je odmah posle suca. Građane je predstavljao predsednik Izbranoga građanstva (tribunus plebis) koji je na neki način i kontrolisao Magistrat. Ovo su bili najviši gradski časnici koji su činili jezgro gradske uprave oko koga će se dalje razvijati administracija i gradske službe. Kad je, pak, reč o činovnicima, takođe treba kazati da se, kroz čitav XVIII vek, na svako povećanje broja činovnika gledalo prekim okom, a samo ustanovljenje novog činovničkog mesta u Magistratu ne samo što je dočekivano nerado, već se ono odlagalo koliko god je to bilo moguće”.

(Aleksandar Forišković, *Kratak pregled prošlosti Novog Sada od antičkih vremena do 1944. godine*, Godišnjak Društva istoričara Vojvodine za 1980. 134).

baštovanstva, vinogradarstva i stočarstva (dželepi su terani do Austrije i Češke). Iz Beča i Augzburga uvožena je "nemačka" (gvoždarska) roba, a iz Turske, Persije i Indije - orijentalna.

U arhitektonskom pogledu grad je sav u znaku balkanskog naselja nad kojim dominira Petrovaradinska tvrđava, koja je s Novim Sadom bila povezana pontonskim mostom (najlepšim u Carstvu). Spolja je bio okružen velikim jarkom i nasipom, a na prilazi ma je imao četiri kapije: Dunavsku, Kisačku, Pirošku i Temerinsku. U samoj varoši postoji na desetine gostionica i svratišta u kojima odesedaju trgovci i nemačke putujuće pozorišne družine (sa pozorišnim predstavama sretali su se još stanovnici Varadinskog Šanca), tu je i katolička gimnazija, dva špitalja (ubožišta), knjižara i štamparija. Krajem stoleća Novi Sad postaje najjači ekonomski centar na jugu Ugarske.

Porast nacionalne svesti u Srba javlja se i jača naročito posle Prvog srpskog ustanka (1804), koji su Novosađani pomagali oružjem i novcem (u čemu je naročito prednjačio bački vladika Jovan Jovanović).

Godine 1816. otvorena je srpska gimnazija, a dvadesetih godina svoje škole otvaraju i Nemci, Slovaci i Rusini, dok su Grci i Mađari to učinili još ranije. U vreme Revolucije 1848/49. godine došlo je do srpsko-mađarskog rata, grad teško strada od bombardovanja i požara. Posle poraza Revolucije, odlukom austrijskog cara (novembar 1849), stvorena je administrativna oblast Vojvodstvo Srpsko

i Tamiški Banat, kojim je upravljao austrijski guverner sa sedištem u Temišvaru, a titulu vojvode nosio je sam car.

Već posle nekoliko godina, državnim zajmom (1,300.000 srebrnih forinti), na istom mestu, umesto orijentalnog Petrovaradinskog šanca sa primitivnim starinskim kućama, izgrađen je nov moderan grad. Početkom šezdesetih godina Novi Sad je "duhovna metropola srpskog naroda" (srpska Atina), tu se osniva prvo srpsko stalno pozorište (najstariji profesionalni teatar u našoj zemlji), tri godine kasnije iz Pešte prelazi Matica srpska (najstarija naučno-kultuma institucija kod Srba). Većinom, iz ovog vremena potiče i današnja arhitektura starog jezgra Novog Sada. U gradu izlazi devet listova na srpskohrvatskom jeziku (kasnije će ih biti 56 i 4 na mađarskom i nemačkom), 1866, u Novom Sadu se održava prva skupština Ujedinjene omladine srpske. Jedan od njenih najistaknutijih članova bio je Svetozar Miletić, koji je u Pešti pokrenuo list *Zastavu*, ali ju je ubrzo preselio u Novi Sad. *Zastava* je bila najpoznatiji i najrasprostranjeniji srpski list u Austrougarskoj carevini, a dopirala je i izvan njenih granica. List *Jednakost* (1872) i časopis *Straža* (1878), pokrenuti u Novom Sadu, spadaju u red najstarijih socijalističkih publikacija u Vojvodini i na Balkanu.

U drugoj polovini XIX veka Novi Sad postaje i administrativni centar Vojvodine, čemu znatno doprinosi novopodignuta železnička pruga Budimpešta - Novi Sad. Posle Austrougarske nagodbe

(1867), stvoreni su povoljni uslovi za razvoj kapitalizma i uspostavljen je ustavni parlamentarizam.

Poslednjih godina XIX i početkom XX veka grade se: železnička stanica, most, klanica, pivara, električna centrala; uvodi se tramvaj (trčika).

Novembra 1918. Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena (među 757 poslanika bilo je i sedam žena) donela je odluku o prisajedinjenju Banata, Bačke i Baranje Kraljevini Srbiji. Dan ranije to je učinila i Skupština Srema u Rumi.

U međuratnom periodu Novi Sad ima najveću i najraznovrsniju industriju u Vojvodini; i to prehrambenu, mlinsku, tekstilnu, drvenu, hemijsku, industriju građevinskog materijala, kožnu, elektroindustriju. Tu je i kolvka jugoslovenskog vazduhoplovstva (postoji vojni aerodrom, a u fabrici Ikarus proizveden je prvi avion u Jugoslaviji). Godine 1933. otvoren je poljoprivredni sajam, tri godine kasnije kroz grad će proći prva moderna automobilska saobraćajnica u zemlji (Horgoš-Novi Sad-Beograd-Caribrod odnosno današnji Dimitrovgrad), a od 1929, tu je i sedište Dunavske banovine. Tada Novi Sad dobija svoj prvi bulevar, zgradu Banovine i novi most. U periodu od 1918. do 1941. godine broj stanovnika se kreće od 34.000 do 69.000.

U Drugom svetskom ratu grad je imao velike ljudske žrtve (pokolji i racije Srba i Jevreja) i bombardovan je pet puta. U posleratnom periodu Novi Sad je, sa svojih 46 fabrika, najveći industrijski grad Vojvodine, sajamski je grad i veliki saobraćajni centar. Ima Univerzitet, tv i radio stanicu.

Takozvanom antibirokratskom ("jogurt") revolucijom 1988, menjaju se politički odnosi u zemlji, a Novom Sadu se smanjuju nadležnosti. U ratovima na ex-yu prostoru gine sedamdesetak Novosađana, a u grad se slivaju reke izbeglih i prognanih. Posleratni period 1996-1997, obeležavaju studentske i građanske demonstracije protiv režima, a na čelo grada,

izbornom voljom građana, dolaze opozicione političke stranke. Od kraja 1998. do kraja 2000. godine ovde deluje pokret Otpor.

Prilikom NATO bombardovanja 1999. godine Novi Sad je dosta stradao, a porušena su bila i sva tri mosta na Dunavu.

Novi Sad sa Petrovaradinom, Sremskom Kamenicom i prigradskim naseljima ima više od 300.000 stanovnika, što čini 20 odsto stanovništva Vojvodine. Drugi je po veličini grad u Srbiji.

U njemu se nalazi Centralna matična biblioteka Vojvodine, Biblioteka Matice srpske (sa više od 7.000.000 knjiga), koja je počela javni rad još daleke 1838. godine. Iz Muzeja Matice srpske (1847) izrastao je 1947, današnji Vojvodanski muzej za arheologiju, istoriju, etnologiju i kulturnu istoriju Vojvodine. Tu su, takođe, Arhiv Vojvodine, Muzej grada Novog Sada, Pozorišni muzej Vojvodine, Istorijski arhiv, Novosadsko pozorište Ujvideki Sinhaz, Pozorište mladih, Sterijino pozorje, Kulturni centar Novog Sada, Novosadski otvoreni univerzitet.

Petrovaradin

Sistematskim istraživanjima tvrđave ustanovljen je značajan kontinuitet praistorijskih kultura.

Pouzđano se zna da je ovde, na stenovitim obroncima Fruške gore, bilo najpre rimsko utvrđenje Cusum. U XIII veku (1235) mađarski kralj Bela IV poklonio je Petrovaradin cistercitskom manastiru Ulkurdu i tada je prozvan Belefons (kasnije i Bellefonte).

Petrovaradin vremenom postaje sve značajnije naselje i to upravo zbog dunavske skele i sajnova koji su se tu održavali, a posećivali su ih trgovci iz čitave Ugaske. Utvrđeni zamak na strmoj desnoj obali Dunava - Petrovaradinska tvrđava - verovatno je nastala posle tatarske provale, kada su izgrađeni i mnogi drugi utvrđeni gradovi na tlu Ugarske. Cisterciti, koji su i podigli ovu tvrđavu, dali su novom gradu takođe ime Petrovaradin, a grad-trgovište na levoj obali Dunava od tada se sve češće naziva Vašaroš Varad ili Stari Petrovaradin.

Turci su ga osvojili 1526. godine i u njemu je, zbog važnosti vodenog puta koji je tuda prolazio, uvek boravila ne baš mala posada.

Varoš, koja se pod tvrđavom prostirala, kasnije će dobiti status kasabe, što znači da je morala imati i prateće objekte islamske arhitekture (džamiju, han, hamam, pre svega). U varoši su živeli hrišćani (Srbi)

Privid brige o srpskoj zajednici u susjednim državama

PIŠE: VELJKO DŽAKULA

i muslimani. Ovi prvi starali su se o skeli, a u vreme rata radili su i na podizanju mosta preko Dunava (za uzvrat, uživali su izvesne poreske olakšice), koji se za tu priliku podizao.

“Došli smo do jedne velike, lepe tvrđave - zapišaće 1587. godine Prus Rajnhold Lubenau - zvala se Petrovaradin, koja je izvanredno sagrađena, na stenovitom brdu, u krug, sa lepim kulama i bedemima i opasana je dvostrukim zidinama; između zidina nalaze se mnoge drvene kuće, unutra je velika crkva sa visokim tornjem”. Krajem XVI veka u Varadinu su postojale dve muslimanske mahale sa 128 domaćinstava, dok je hrišćanskih popisano 35.

Godine 1692. započinje, po Vobanovom planu, gradnja najveće fortifikacije u Austrijskom carstvu. Završena je 1780. Bila je to jedna od najimpresivnijih građevina vojne arhitekture toga vremena u Evropi. Od 1783. u Petrovaradinu je bilo sedište Slavonsko-sremske generalne komande sa brojnim oficirskim kadrom i jakim vojnim garnizonom, vojnom bolnicom i drugim ustanovama.

Petrovaradinska tvrđava - “Gibraltar na Dunavu” - kako su je zvali, zauzima površinu od 112 hektara i ima jedinstven sistem podzemnih hodnika dužine 16 kilometara.

Novi Sad i Petrovaradin čine (od 1929. godine) jednu organsku celinu (s prekidom u vreme Drugog svetskog rata). To je danas jedinstven grad, kroz koji protiče reka Dunav, spajajući urbanistički kompleks smešten na obroncima Fruške gore i ravnčarski grad širokih bulevara i ulica, obogaćujući tako njegove prirodne lepote.

I ne samo to. Danas je stara tvrđava - od srednjovekovnih zidina nije se sačuvalo ništa - i umetnički centar koji sve više postaje i turistička meta, posebno je privlačan muzički happening *Exit*. Kažu, najveći u istočnoj Evropi.

(Slavko Gavrilović, *Ruma, trgovište u Sremu 1718-1848/49*, Novi Sad, 1969, 221-223)

U Srbiji je konačno počela ozbiljnija rasprava o poziciji srpske zajednice u susjednim državama, ali, nažalost, u toj raspravi za sada nismo čuli mnogo novog. Srpski demokratski forum, neposredno pre početka ove rasprave u Srbiji objavio je, na osnovi dugogodišnjih istraživanja stanja pripadnika srpske nacionalne zajednice i na osnovi rezultata popisa stanovništva u Hrvatskoj, provedenog 2011. godine, a objavljenog tek potkraj prošle godine, Platformu za demografsku obnovu Srba u Hrvatskoj, u kojoj predlaže niz mera koje bi bilo nužno provesti da se osnaži srpska nacionalna zajednica koja je autohtona u Hrvatskoj, i koja je do rata devedesetih činila većinu stanovništva na relevantnom prostoru.

Upozoravamo da su prostori, na koje bi se pripadnici srpske zajednice morali vratiti, ekonomski i demografski razoreni, da onde živi tek polovina predratnog stanovništva, a da postoji tek trećina predratnog broja radnih mesta. Zato se zalažemo da Hrvatska konačno počne primenjivati jedno od važnih evropskih načela - načelo ravnopravnog i održivog društvenog razvoja. Naime, prostori na koje bi se pripadnici srpske nacionalne zajednice trebalo da vrate iz izbeglištva, posve su isključeni iz tekovina društvenog razvojar, nema nikakvih investicija niti sistemske brige o zapošljavanju stanovništva. Naglašavamo da je potrebno poticati zapošljavanje i upozoravamo da hrvatska vlada do sada jeste subvencionisala zapošljavanje različitih socijalnih skupina (mladi, teško zaposlivi, stariji, invalidi...) ali nikad nije poslodavce subvencionisala dodatnim poticajima ako zaposle pripadnike manjinskih zajednica, pre svega srpske, koja je izložena povećanom riziku socijalne isključenosti i diskriminacije. Isto tako, zalažemo se za socijalno poduzetništvo lokalnih zajednica, kreiranje radnih mesta, pre svega za povratnike, čije otvaranje ne bi bilo motivisano pre svega profitom, nego postizanjem zaposlenosti, a cilj bi bio održivost zaposlenja. Napominjemo i to da pristupanje

Hrvatske Evropskoj uniji otvara nove mogućnosti za korištenje europskih strukturnih fondova. Potrebno je izvršiti pritisak i na hrvatske vlasti i na evropsku administraciju, i strukturne fondove iskoristiti tako da doprinose demografskoj obnovi srpske nacionalne zajednice u Hrvatskoj. Bilo bi izuzetno važno da Srbija podrži naš policy-plan i da srpska diplomatija zagovara njegovo provođenje u evropskim zemljama i kod Evropske komisije.

Umesto ovako definisanog plana, u Srbiji se rasprava o Srbima u regionu, pa i u Hrvatskoj, svodi na opšta mesta, a u raspravi se kristalisala samo jedna nova ideja, koja je na prvi pogled privlačna i dopadljiva. Naime, predlaže se da Srbija, po uzoru na Mađarsku i Hrvatsku, svima koji se deklariraju kao Srbi dodeli državljanstvo. Reč je o politici koja se u slučaju Hrvatske već pokazala posve pogrešnom i ima za Hrvate vrlo nepovoljan demografski rezultat. Mađarska politika davanja državljanstva Mađarima izvan granica Mađarske pokrenuta je u drugačijim okolnostima i ima drugačiji cilj, nego što je trenutni cilj Srbije.

Dodeljivanjem državljanstva Hrvatima u Bosni i Hercegovini Hrvatska je potaknula njihovo iseljavanje u Hrvatsku, a ideja Tuđmanovog režima da će Hrvati iz BiH poslužiti kao „genetski materijal“ za zamenu stanovništva u prostorima iz kojih su potisnuti Srbi, pokazala se posve promašenom. Hrvati su politikom dodele državljanstva izgubili „demografsku bitku“ u BiH i onde, osim u Zapadnoj Hercegovini, postaju tek zanemariva manjina stanovništva i nestaje područje na kome su imali najveći prirodni prirast i koje im je u proteklim decenijama osiguravalo vitalnost nacije. To stanovništvo grupisalo se uglavnom u okolini Zagreba i nekih drugih velikih gradova i nije povećalo demografsku vitalnost same Hrvatske.

Mađarska je sve do ulaska u EU i Šengenski sustav vodila politiku prema kojoj je svojoj manjini u susednim državama davala sva prava, osim državljanstva. Poticala je mlade da se školuju u

Mađarskoj, ali i da se nakon školovanja vraćaju u svoje zavičaje. Državljanstvo je počela dodeljivati tek kad se našla u sustavu EU i Šengena, kad su nestale granice, i kad je tako, mimo vlasti u Slovačkoj i Rumuniji, mogla da uspostavi izravan upliv na Mađare u tim državama, kad je dobila mogućnost da takvom politikom zapravo širi upliv Mađarske preko „nepromenjivih“ granica i da na tihi način poništava rezultate Trijanonskog sporazuma kojeg Mađari jedinstveno smatraju nacionalnim porazom.

Dodela državljanstva verovatno bi kratkotrajno među Srbima u Hrvatskoj bila prihvaćena sa simpatijom, ali bi ona samo otvorila novi nepovoljan proces. U uslovima kad je Hrvatska svim svojim sunarodnicima već dodelila državljanstvo, to ne bi moglo da izazove neku otvorenu napetost između hrvatske i srpske zajednice, ali bi moglo potaknuti tihe pritiske za iseljavanje. Za održivost srpske zajednice vrlo je štetno to što su Srbi u nekim delovima Hrvatske u proteklom razdoblju, delovanjem državne Agencije za promet nekretninama (APN), prestali biti vlasnici znatnog dela kuća, a SDF je u zadnji tren uz pomoć Ustavnog suda sprečio opasnost da na osnovi Zakona o poljoprivrednom zemljištu ostanu i bez vlasništva nad zemljom. Dodela državljanstva Srbije za mnoge bi Srbe u Hrvatskoj bila poticaj na definitivno iseljavanje, kao što je to bilo i delovanje APN. Naime, prodajom svojih kuća od hrvatske države su dobili toliko novca da su se mogli okučiti u Srbiji, uglavnom u regionu Beograda. Dodela državljanstva za Srbe u Hrvatskoj verovatno bi stvorila uslove slične onima pod kojima su Srbi na Kosovu rasprodali svoja imanja i krenuli put Srbije.

Mera dodele državljanstva zahteva najmanje angažmana države, najmanje ozbiljnog razmišljanja, a stvara se dojam kao da se matica brine o srpskoj zajednici u susednim državama. Međutim, osim stvaranja privida brige, njome se ne postiže ništa u korist srpske zajednice u Hrvatskoj, pa ni u ostalim zemljama regiona.

Babi se snilo...

PIŠE: RADE VUKOSAV

Cari naši zakon pogaziše, za pravilo ludost izabraše.

(P.P. Njegoš).

Naša vladajuća elita, predsednik Republike i predsednik Vlade koji bi Srbiju trebali okrenuti samoj sebi i ekonomskom napretku, primaknuti je najpre neposrednim susedima, a uz to Evropi i svetu, naše odnose sa susedima zaoštravaju, razmišljajući i govoreći onako kako su mislili i govorili devedesetih godina prošloga veka. Misle da je ono zlo koje je u naše ime učinjeno i potreslo svet - svršen čin i da se, bez pokajanja može i zaboraviti, a onda, mic po mic, ići dalje u cilju ostvarenja starog suludog projekta za koji smo više puta uzaludno krvarili i postali omrznuti. Ako oni misle da se to što je bilo sve „sleglo“ i da je sve zaboravljeno, grdno se varaju. Misle da smo veliki i jaki više nego što jesmo, što je varljivo i štetno. Kad bi bilo nekog pametnog da nas, bez iluzija, iz ovog izvede, samo radom bismo uspeeli da budemo veliki. Sanjamo da smo „lideri na Balkanu“. Kakvi crni lideri? U čemu? Tek kad budemo dobrotno uznapredovali, pa kad nam drugi priznaju da smo lideri, tek ćemo to onda biti, u što se željno nadam. Mnogi naši građani, kad izmire obavezne troškove prema javnim komunalnim preduzećima (ako ih i izmire, neki ne mogu ni to) - nemaju šta jesti, gospodo, a vi se razmećete nekim ekstremnim izjavama, koje štete ugledu naše zemlje. U našoj (vašoj) inertnosti i zadrčnosti gubimo vreme, opada nam, ionako nikakva proizvodnja, inflacija i nezaposlenost raste.

„Vukovar je srpski grad“, reče gospodin predsednik naše Republike. Reče, kao u kafani pored poluispražnjene litrenjače, bez ustezanja i - ostade živ. Podseti me to na izjava jednog mlađeg čoveka, prilikom usputnog razgovora o Bosni među putnicima u vozu Beograd - Novi Sad: „Tvrčko (mислеći na bosanskog kralja Tvrtka Kotromanića) je bio srpski vojvoda u Bosni“. Kad mu je argumentovano objašnjeno da nije, pravdao se da je on tako čuo. Može mu se oprostiti, možda je neuk, ali jedan predsednik države, umesto da prizna i osudi u Vukovaru učinjeni zločin, da nešto tako nakaradno „tvrđi“?! Za Srebrenicu, za koju je Međunarodni sud pravde

utvrdio i potvrdio da je tamo izvršen genocid, gospodin predsednik kaže kako „nijedan Srbin ne priznaje da se u Srebrenici dogodio genocid i ja se po tome ne razlikujem“. U čije ime to on govori. Do juče je bio Šešeljev radikal i četnik, čak i vojvoda. Ostalo mu to u nasleđu, pa šta ćeš. Ako se on „po tome ne razlikuje“ - ima dosta pametnih i umerenih Srba koji vole svoju Srbiju, a ne mrze ni Bosnu ni Hrvatsku, pa ne misle kao on. U poseti Makedoniji, kaže: „Bosna nestaje pred našim očima“. Nije čudo što on tako sanja i tako kaže pošto njegov (i naš) predsednik

Vlade, Ivica Dačić koji se nije odrekao Miloševića, gospodara sramotnog rata, kaže da „Srbija nema preči interes od saradnje sa Republikom Srpskom“ i da je „Banja Luka (i Republika Srpska) 'Pijemont' za Srbe“, pa mu je to i dokaz tvrdnji predsednika Republike da „Bosna propada“ i, što Dodik, koji u Beogradu često službuje, ima podršku i radi na tome. Nadaju se raspadu BiH. Bila bi to krvava tragedija za sva tri naroda koji tamo žive pa, boga mi, i za nas. Rukovodstvo naše države i Dodik se u tome međusobno podržavaju. Megalomanija se svima i svaki put osvetila, pa i nama tokom prošlog rata zbog aspiracija na teritorije Hrvatske i BiH? Babi se snilo ono što joj je mило. Nakon Dodičkih, više nego zlobnih i nakaradnih izjava o BiH, najnovija mu je da mu se „Bosna gadi“. On i ne samo on, već i njegovi istomišljenici i pomagači u Beogradu, misle o nekoj privremenoj Bosni koja će nestati, a potom imati status podeljene teritorije između Hrvatske i Srbije, za kakvu su se Milošević i Tuđman dogovarali i borili. Sledeći poraz bio bi koban po nas. I po ovaj region. Ako se gospodinu Dodiku Bosna gadi, jer nosi nasleđenu otrovnu mržnju i predrasude prema svojim viševekovnim komšijama muslimanima Bošnjacima, zašto se onda ne iseli iz nje i građanima BiH omogućiti miran i složan život i rad na oporavku zemlje? Tvrđi se da je on bogat čovek u BiH. Ima on van Bosne i stan i novaca i niko ga ne prisiljava da živi u Bosni, ako mu se ona toliko gadi, kao što kaže.

Neka građane BiH ne veže za svoje ludilo, neka ih ostavi na miru da zaustave propadanje i počnu već jednom obnovljati svoju zemlju u kojoj su rođeni i u kojoj vekovima zajedno žive. Zbog inačenja političara, tamo narod sve više i više gladuje. Nekima je i cilj da tako bude, pa čekakaju da tamo „pukne“, a ti koji to čekaju - nisu gladni. Da, da, **oni nisu gladni.**

Sanjaju gospoda o novim granicama, valjda, a upravo nam to već dugo pravi jalove troškove, koči napredak ekonomije i bolji život građana. I gubimo uigled u svetu. Znajući da Dodik u Beogradu ima podršku, naši susedi s razlogom postaju sve odbojniji, kako prema Srbiji, tako i prema Srbima, što niti je pametno, niti služi smirivanju, niti sluti na dobro. Naši se političari prema svojim susedima i prema celom svetu ponašaju kao zainaćena deca. Svako „dodikovanje“, svaka iluzija o teritorijama, o novim granicama, ima jedinu mogućnost, a to je: ne samo da bude promašen cilj, nego i da se vrati kao bumerang. Praviti svoj imidž na kvarenju imidža drugih je sramotna rabota.

Imaju li u našoj vladi uvid i kontrolu i neka nam se javno prizna koliko novca ide na KiM, kuda novac ide i ko ga i za šta troši? I dokle će to trajati, da nas mediji ne zbunju u nagađanjima? Koliko nas košta to što više brinemo o Republici Srpskoj koja je u BiH, nego o Sandžaku koji je u Srbiji, kao i o samoj Srbiji, a što nam se vidljivo sveti pa, za uzvrat, u Sandžaku napetost raste li raste. Pre 17 meseci je upravo o ovome pisano predsedniku republike Srbije, Borisu Tadiću, na što se oglušio i nije odgovorio. Pismom su ga podsetili na zla koja su Sandžaklijama tokom prošloga rata učinjena, a što države nije javno, službeno priznala i osudila. Ni predsednik države ni predsednik Vlade ne posećuju Novi Pazar tako kao Banja Luku (Boris Tadić 23 puta sa Dodikom), da dokažu građanima Sandžaka da nisu neželjeni nego da su cenjeni građani Srbije. Nije zvanično

od Sandžaklija tražen ni oprostaj, niti je objavljena žestoka osuda same države Srbije, za zločine nad nevinim građanima bošnjačke nacionalnosti. Sve to dovodi do previranja među sandžackim političarima, kleru, omladine Sandžaka. Onam ko dublje razmišlja, nije čudno što se u Sandžaku aktualizirao Aćif efendija. U svakome ratu su naši građani islamske vere progonjeni i ubijani od četnika. E, taj Aćif efendija, ma koliko da je, možda, negativna ličnost, on ih je organizovao u Drugom svetskom ratu za otpor i odbranu od četničkog nasilja, a njihove države Srbija i Crna Gora ih nisu štatile. Što je još gore, grade se spomenici četničkim vojvodama koji su im činili zla. Nažalost, to su fakta. I dalje se stanje više pogoršava nego što se stišava. Sportski ekstremni navijači, huligani iz Begrada su Novopazarlijama na transparentu ispisali *rebus: sa istaknutim crtežom noža, žice, simbala srebra, Ag uz ponudu: „Rešite rebus“*, pa su na sledećoj utakmici isprovocirani novopazarški huligani kontraistakli „tuk na luk“: „*Rešen rebus: Srce, bubreg, pluća, žuta kuća*“. Da nije žalosno, bilo bi zabavno. Za taj *rešeni rebus* bilo je hapšenja aktera. Nije poznato je li iko ikad hapšen i kažnjen za postavljanje rebusa, za izazovna (preteća) tri prsta i za uzvikivanje „*Nož, žica, Srebrenica*“, *kakvi se ispadi u BiH i Srbiji redovno ponavljaju od 1995. godine?* To je prećutno dozvoljeno. Ima li tu reda i pravde? Vi, naši nosioci državne vlasti! Razmislite. Uspostavite građanski red da ne ponavljamo iste greške koje su nas dovele u ove nevolje. Vandalizme i ratne zločine, učinjene ovoga rata u naše ime, ne možemo prećutkivati, a ponajmanje opravdavati. Ne štitimo krivce, skinimo kolektivnu odgovornost sa našeg naroda za ono što je učinjeno. I ne sanjajmo o nekim novim teritorijama. Budimo realni i imajmo hrabrosti da budemo realni!

HELSINŠKE SVESKE

28. Sandžak:
Identitet u procepu
starog i novog

29. Sandžak i evropska
perspektiva

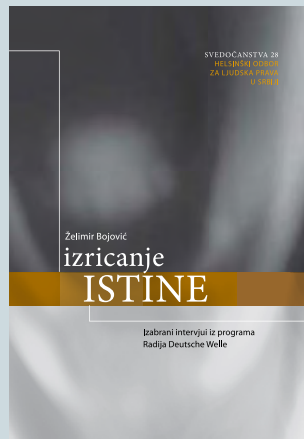

30. Zatvori
u Srbiji 2010

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

21. *Izbeglice - Žrtve etničkog inženjeringa*
22. *Srebrenica - od poricanja do priznanja*
23. Aleksandar Bošković, *Etnologija svakodnevnog života*
24. *Dubrovnik: "Rat za mir"*
25. Zoran Đinđić: *Etika odgovornosti*
26. *Kovanje antijugoslovenske zavere I i II*
27. *Bosna i Hercegovina - jezgro velikosrpskog projekta*
28. Želimir Bojović, *Izricanje istine* (pdf izdanje)
29. Fahri Musliu, *Montirani procesi protiv kosovskih Albanaca*
30. Srđa Popović, *Nedovršeni proces*
31. *Vukovarska tragedija 1991 I i II*
32. *Snaga lične odgovornosti*
33. *Rat u brojkama*
34. *Raskrinkavanje projekta Velika Srbija*
35. Fahri Musliu, *Masakr u Suvoj Reci*
36. Jens-Martin Eriksen i Frederik Stjernfelt, *Scenografija rata*
37. Olivera Milosavljević, *Činjenice i tumačenja*
38. Prijatelji o Seški Stanojlović, *Verna svojoj profesiji*

OGLEDI

9. Momčilo Isić, *Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka*
10. Tomislav Ognjanović, *Čaršija, Utrina ili Srbija*
11. Ljiljana Vuletić (prijatelj),
Ksenija Atanasijević: Etika feminizma
12. Olga Popović-Obradović, *Kakva ili kolika država*
13. Ivan Đurić, *Vlast, opozicija, alternativa*
- 14-15. Olivera Milosavljević, *Savremenici fašizma I*
16. *Demokratske kontradikcije multikulturalizma*